

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ ve YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ORTADOĞU'DA NUSAYRİ İDEOLOJİSİ
(SURIYE ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zühal TAŞPINAR

Tez Danışman
Yar. Doç. Dr. Mehmet BİÇİCİ

GAZİANTEP
Aralık 2017

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

Ortadoğuda Nusayri İdeolojisi (Suriye Örneği)

Zuhal TAŞPINAR

Tez Savunma Tarihi: 18.12.2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Yrd.Doç.Dr. Mehmet BİÇİCİ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

_____
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

Yrd.Doç.Dr. Mehmet BİÇİCİ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

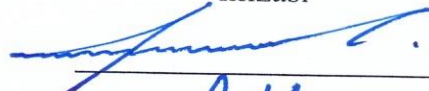

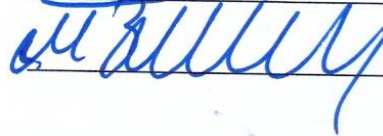
Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Yrd.Doç.Dr. Yunus Emre TANSÜ

Yrd.Doç.Dr. Serhat KUZUCU

Yrd.Doç.Dr. Mehmet BİÇİCİ

İmzası

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Ortadoğu'da yaşayan, gizemli inanç sistemleriyle birçok araştırmacının ilgisini çeken ayrıca Suriye Devleti'nin siyasetini şekillendiren Nusayriler'in inançlarının siyasal bir ideolojiye dönüşüp dönüşmediğine dair araştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini ve zamanını benden esgirmeyerek destek ve cesaret veren tez danışmanı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİÇİCİ olmak üzere; hayatım boyunca her zaman yanımda olan sevgili emektar Annem Nadide SAĞIM, çok sevgili kardeşim Dr. Zafer TAŞPINAR ile eğitim hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen değerli büyüğüm Yalçın KIZILBAĞ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

ÖZET

ORTADOĞU'DA NUSAYRİ İDEOLOJİSİ SURIYE ÖRNEĞİ

TAŞPINAR, Zühal

Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİÇİCİ

Aralık 2017, 120 Sayfa

Ortadoğu'nun kültürel, dini ve etnik çeşitliliği çok olan yapısında Nusayriler azımsanmayacak bir öneme sahiptirler. Suriye Devlet yönetimindeki Esad ailesi ve Suriye'de gerçekleşen iç savaş nedeniyle gerek medyada gerekse akademik makalelerde Nusayri ismi sık sık zikredilmektedir. Peki, kimdir Nusayriler? Suriye devlet yapılanmasında ilerlemelerinin inançlarıyla bağlantısı var mıdır? Nusayrilik inancı tarihsel süreç içerisinde bir ideolojiye dönüşmüş müdür ya da çıkışı itibariyle zaten ideolojik bir yapıda mıdır? Şüphesiz ki bu sorulara cevap verebilmek için gerek dinsel, gerekse kültürel olarak Nusayrilerin tarihi ve antropolojik gelişimini incelememiz gerekmektedir. Bu çalışmada sırasıyla önce Nusayrilerin ilk oluşumlarını, yerleşim yerlerinin dağılımını, inanç sistemlerini ve tarih içinde nasıl değişim gösterdiklerini. Kapalı bir grup olan Nusayrilerin siyasi anlamda ilerlemelerinin dini inançlarıyla olan bağlantısını, inançlarının siyasal bir ideolojiye dönüşüp dönüşmediğini ve ideolojik karakterde olan bir inancın kendisini nasıl yansıttığı konularını anlamaya çalışacağız. Nusayriliği Ortadoğu'da Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden günümüze kadar olan zaman diliminde inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Nusayrilik, İdeoloji, Kültür, Antropoloji.

ABSTRACT**NUSAIRIS IDEOLOGY in THE MIDDLE EAST
(SYRIA CASE)**

TAŞPINAR, Zühal

Master Thesis, Security Strategies and Administration ABD

Thesis Advisor: Assistant Professor Mehmet BİÇİCİ

December 2017,120 Pages

The Nusayries have great importance in the Middle East structure which has many ethnicities with their different culture and religions. Nusayri name is often mentioned both in the media and in academic articles due to Assad family in Syrian state administration and the civil war in Syria. So, who are these Nusayris? Is their advancement in the Syrian state structure is linked to their beliefs? Has Nusayri belief turned into an ideology in the historical process, or was it already an ideological structure in its emergence? There is no doubt that to answer these questions it is required to examine the history and anthropological development of Nusayris both religiously and culturally. To understand the unfolding of events took place in the region and also the development of the recent years. In this study, we will try to explain how they came to existence, the areas populated by Nusayries especially in Syria. We have tried to understand respectively the formation of Nusayris, belief systems, culture, the distribution of their settlements and how they have changed in history. We have evaluated the relation between the political progress of the closed society of Nusayris with their belief, whether their belief has turned into a political ideology and how a belief with an ideological character reflects itself. The range of the research about Nusayries will cover the times from Ottoman Empire term to the present days.

Keywords: Syria, Nusayriya, Ideology, Culture, Anthropology.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	İ
ÖZET.....	İİ
ABSTRACT.....	İİİ
TABLolar LİSTESİ.....	VI
BELGELER LİSTESİ.....	VII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Çalışma Yöntemi.....	2
1.2. Literatür.....	3
1.2. İdeoloji ve Din.....	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
NUSAYRİLİK ve NUSAYRİ TARİHİ	14
2.1.İslam Dini'nin Mezheplere Ayrılması ve Hz. Ali Taraftarlığının Başlaması	14
2.2. Nusayri İsminin Kökeni	15
2.3. Nusayrilerin Etnik Kökeni	16
2.4.Nusayrilik Tarihi	21
2.5. Nusayrilik'te İnanç ve İnanç Esasları	36
2.6. Nusayrilik'te Yaradılış ve Ali İnanıcı	39
2.6.1. Sır İnanıcı, (Ayn, Mim, Sin).....	40
2.6.2. Tenasuh (Reenkarnasyon, Ruh Göçü).....	42
2.7.Nusayrilik'te İbadet.....	46
2.7.1 Kişisel Namaz.....	46
2.7.2. Toplu Namaz	47
2.8. Nusayrilik Mezhebine Giriş	48
2.9. Nusayrilik'te Kutsal Günler Bayramlar	51
2.10. Nusayrilik'te Kutsal Kitap İnanıcı	54
2.11. Nusayrilerde İbadetlerde Kullanılan Dualar	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	58
SURİYE DEVLETİNİN POLİTİK TARİHİ ve NUSAYRİLERİN YÜKSELİŞİ	58

3.1. Baas Partisi.....	62
3.2. Hafız Esad Dönemi ve Suriye	74
3.2.1. Hama Müslüman Kardeşler Ayaklanması.....	76
3.3. Suriye'nin Öne Çıkan Dış Siyasi İlişkileri.....	77
3.3.1. Suriye Mısır İlişkileri	77
3.3.2. Suriye Irak İlişkileri.....	79
3.3.3. Beşar Esad ve Suriye Rusya İlişkileri	80
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	92
EKLER	97
EK 1. Kitabul Mecmu	98
EK 2. Misyon Okulları Hakkında Osmanlı Arşiv Kayıtları.....	105
EK 3. Baas Parti Tüzüğü Ve Genel Prensipler	107
EK 4. Partinin Öğretim Ve Eğitim Politikası.....	110
ÖZGEÇMİŞ	Viii
VITAE.....	Viii

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Kafa Endistleri.....	19
Tablo 2.2. Tanrı'nın Hulul Ettiği Bedenler	40
Tablo 2.3. Bazı Nusayri Bayram Ve Anma Günlerinin Adları Ve Anlamları Örneği	54

BELGELER LİSTESİ

Belge 2. 1: Vergi Tahsiline Dair Belge Örneği	29
Belge 2.2: Şamdan Yazılan Bir Mektup Örneği	31
Belge 2. 3: Sadrazam Yazısı Örneği	34

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ortaya çıktığı ilk zamanlarda Nemiri, Nusayri ve Ensari olarak bilinen Nusayriler 1920’li yıllardan itibaren Arap Alevileri olarak adlandırılmışlardır. Türkiyede ise halk arasında ‘‘Fellah’’ (çifçi), etnik kökenlerini vurgulamak için ise ‘‘ Arap uşağı ‘‘olarak adlandırılmışlardır (Üzüm.2000:s.173,174). Nusayriler, fırkası oldukları Şia mezhebi de dâhil diğer mezheplerce kabul görmeyen İslami yorumlarından dolayı Şia mezhebinin batını bir fırkası olarak zikredilmektedirler. Kendine özgü kapalı bir grup olan Nusayriler, ibadetlerini gizlilik esasına dayanarak yaparlar. Mezhep içi ilişkilerinde Tevil, mezhep dışı ilişkilerin de ise Takiyye esasına göre hareket eden Nusayriler hakkında bilimsel çalışmalar yapılmış olsa da haklarında tam olarak bilgi sahibi olunamamış ve Nusayriler hakkında pek çok şey hala gizemini korumaktadır. Kutsal metinlerin veya inançsal uygulamaların bazı sembol veya işaretlerle yorumlanmasına ‘‘Tevil’’, insanların güvende hissetmediği anlarda kendilerini korumak amacıyla mezhep veya inançlarını gizli tutmalarına, saklamalarına ‘‘Takiyye’’ denilmektedir (Türk,2013:s.31,85). Nusayriler, yüzyıllar boyunca farklı birçok devletin yönetimi altında genellikle Tevil ve Takiyye esaslarıyla hareket ederek varlıklarını korumayı başarmışlardır. Bu çalışmada öncelikle bazı düşünürlerin ideoloji ve din kavramları hakkında ki tanımlarına yer vereceğiz. İdeoloji ve din ilişkisini bu tanımlar ışığında açıklamaya çalışacağız. Nusayri toplumunun ilk ortaya çıkışından bu döneme kadar geçen süreçte, gerek inançsal, gerek siyasi, gerek sosyolojik ve kültürel değişimlerini ve bu değişimlerin sebeplerini inceleyeceğiz. Ayrıca Nusayriliğin kökeni olan Şia mezhebinin ortaya çıkışını ve İslamiyet’i mezhepleşmeye götüren olaylara kısaca değineceğiz. Şia mezhebinin kendi içinde fırkalara ayrılmasını ve bu fırkaların bazılarında kısaca bahsedeceğiz. Nusayriliğin ortaya çıkışından Suriye Devleti’nin kuruluş dönemine kadar geçen süreç içerisinde hangi devletlerin yönetimleri altında yaşadıklarını ve Suriye Devleti’nin nasıl ve kim tarafından kurulduğunu anlatacağız. Nusayrilerin etnik yapıları ve Nusayri isminin kökeni ile bu iki kavram üzerindeki iddiaları ele

alacağız. Nusayriliğin inanç esaslarından ve Nusayriliğin batını bir mezhep olarak nitelendirilmesine neden olan Ali İnanıcı (hulul) ve tenasüh (ruh göçü) hakkında bilgiler vereceğiz. Nusayrilik mezhebine katılım, ibadet şekilleri, kutsal gün ve bayramlarından bahsedeceğiz.

Suriye Devleti'nin oluşumunda ve politik tarihinde Nusayrilerin etkisini inceleyip, Baas Partisi'ni ve ideolojisini partinin kendi tüzüğü üzerinden değerlendireceğiz. Darbeler Dönemi olan 1949-1970 yılları arasındaki politik değişimleri ve bu dönemde Nusayri subayların ve elitlerin Suriye Devleti'nin içerisinde yükselişlerini anlatacağız. Suriye'nin öne çıkan dış siyasi ilişkileri hakkında bilgi vereceğiz. Hafız Esad döneminde Suriye Politikaları, Hama'da Müslüman Kardeşler Ayaklanması, Beşar Esad Dönemi ve Suriye-Rusya ilişkilerini gözden geçireceğiz.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın içeriğindeki bilgiler doğrultusunda Nusayrilik mezhebinin ideolojik olarak politik yanlarının olup olmadığı üzerine tespitlerimizi aktaracağız.

1.1. Çalışma Yöntemi

Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Nusayrilik hakkında yayınlanmış tezler, makaleler, yazılmış yerli ve yabancı kitaplar ve köşe yazılarından yararlanılmıştır. Alan araştırması yöntemiyle, Nusayrilik mezhebine mensup isminin açıklanmasını istemeyen kişilerle bire bir görüşmeler yapılmıştır. *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Nusayriler ve Nusayrilik (1745-1920)* adlı kitapta yer alan Nusayriler hakkındaki bazı Osmanlı arşiv belgeleri paylaşılmıştır. Kitabı'l-Mecmu'nun Türkçeye ilk çevrilmiş hali olan Ahmet Turan'ın *Kitabu'l Mecmu* tercümesine eklerde yer verilmiştir.

Nusayrilerin ibadetlerinde kullandıkları duaları İnan Keser ve Hüseyin Türk'ün Nusayrilik hakkında yayınlanmış eserlerinden faydalanılıp, ismini açıklamak istemeyen Nusayri bireylerle görüşmelerimizle karşılaştırma metodu kullanarak değerlendirilip yer verilmiştir. Reankarnasyon inancı açıklanırken *Kuran-ı Kerim* den bazı sureler paylaşılmıştır.

Nusayrilere ait bayramlar ve özel günler, Ömer Uluçay'ın Nusayriler hakkında yayınladığı eserinden ve Nusayri bireylerle görüşmelerimizden faydalanılarak tablo halinde bu bayramların ve özel günlerin küçük bir kısmı

paylaşmıştır. Hasan Reşit Tankut'un *Nusayriler ve Nusayrilik* hakkında araştırma kitabında yayınladığı Nusayrilerin etnik kökenlerine dair Afet İnan'a ait kafa endistleri tablosuna da ayrıca bu çalışmada yer verilmiştir. Baas partisinin tüzüğünün konumuzu aydınlatacak olan bazı kısımlarını alıntı şeklinde ve kendi içerisinde inceleyip değerlendirerek bu çalışmada yer verilmiştir. Mehmet Atay'ın *Arap Sosyalist Partisi Üzerine* adlı çalışmasından aktardığımız Baas Partisi tüzüğünün tamamına ise eklerde yer verilmiştir. Ayrıca belirtmek isteriz ki, bu çalışmada kullanılan ifadelerin, din ve mezhep gibi toplumun değer verdiği olguları rencide etmeyecek ve yanlış anlaşılmalara mahal vermeyecek şekilde kullanılmasına özen gösterilmiştir.

1.2. Literatür

Nusayriler, yoğunlukla Suriye, Lübnan ve Türkiye'nin güney illerinde yaşayan ezoterik ve dışa kapalı bir toplumdur. Tevil ve takiye esasına göre hareket eden Nusayriler hakkında ne yazık ki sınırlı bilgiye sahibiz. Nusayriler hakkında bilgi edindiğimiz en önemli kaynak, şeyh yaprak lakabıyla tanınan Hamdan el Hasibi'nin yazdığı *Kitabu'l-Mecmu* dur. *Kitabu'l-Mecmu*, Nusayriler'in kutsal saydıkları dinin esas taşı olarak adlandırdıkları, ibadet ve inanç esasları hakkında bilgi veren ve her Nusayri'nin ezberlemesi gereken bir eserdir. Kendisi bir Nusayriyken Hristiyan dinine geçen daha sonra ise Tarsus'ta bir suikast sonucunda hayatını kaybeden Adanalı Süleyman Efendi ilk kez *Kitabu'l-Mecmu*'yu yayınlamıştır. Bu yayın özellikle Fransızca olan birçok araştırmaya kaynak olmuştur. Daha sonra ise Araştırmacılar tarafından *Kitabu'l Mecmu*'nun İngilizce ve Fransızca çevirileri yapılmıştır. Türkçeye ise ilk kez Ahmet Turan tarafından tercüme edilmiştir.

Sayın Ömer Uluçay'ın "Nusayrilik İnanç Esasları-Tenasuh" adlı eserinde Nusayri şeyhi Mustafa Bedir Sonay ile yaptığı anket çalışmasında. Nusayri Şeyhi M. Bedir Sonay, *Kitabu'l-Mecmu*'nun Hamdan el Hasibiye ait olmadığını kitabın yazarının Ebu Sait olduğunu beyan etmiştir. Sayın İnan Keser'in "*Nusayri Alevilik Tarih, İnanç, Kimlik*" adlı eserinde, *Kitabu'l Mecmu*'nun nesiller arasında bir kişinin diğerine nesiller boyu sözlü olarak aktarıldığını belirtir ve *Kitabu'l-Mecmu*'nun toplanmış haline kitabında yer verir. Keser, *Kitabu'l-Mecmu*'nun beş suresinin Hamdan el-Hasibi tarafından yazıldığını, sonraki tarihlerde ise Nusayri din

adamlarının eklemeleriyle 16 Sure olan bu gün ki halini aldığı belirtir. Ayrıca yaygın olarak kitabın yazarının Hamdan el-Hasibi olduğu bilindiği için “dininiz nedir” sorusuna Nusayriilerin bir kısmının Hasibilik cevabı verdiğini söyler. Sayın Hüseyin Türk ise “*Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*” adlı eserinde Kitabü'l-Mecmu'nun ortalama 1050 yılda oluşmuş bir kitap olduğundan ve tarihsel süreçte meydana gelen kültürel ve sosyal olaylardan etkilenerek bu güne ulaştığından bahseder. Türk, Kitabü'l-Mecmu'nun din amcaları tarafından nesilden nesile sözlü aktarılma sürecinde metinlerde eklemelerin, eksilmelerin, yanlış aktarımların ortaya çıktığını ve yeni nesil Nusayri gençlerinde bu değişmiş metinleri diğer nesillere öğrettiğini belirtir. Diğer tüm kaynaklar da ise Kitabü'l-Mecmu'nun Hamdan el Hasibi'ye ait olduğu kanaati kabul görmektedir.

Nusayrilikte yaradılış ve evren zahiri ve batını kavramlar üzerinden açıklanır. Nusayriiler, Kur'an-ı Kerimin zahiri tarafının olduğu gibi batını tarafında olduğunu ve önemli olanın zahiri değil batını tarafını anlamak olduğuna inanırlar. Örnek olarak, Kur'an-ı Kerim'in Tin Suresi'nin “and olsun o incire, o zeytine “olarak geçen bölümünde kast edilen, zahiri anlamındaki gibi ağaçlar değildir. Nusayrilere göre burada Zeytin ağacıyla Mısır, İncir ağacıyla ise kastedilen Suriye dir. Diğer Şialara göre ise bu iki ağaçtan kasıt Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dir. Kitabü'l Mecmu da da zahir ve batın inancı geçerlidir. Kitabü'l-Mecmu'nun ilk Suresi olan El evvel başlangıç bölümü bu durumu ispat eder niteliktedir.

Sayın İnan Keser'in eserinde yer verdiği, El evvel başlangıç bölümünün çevirisin de. “Ecleh vilayetinde başlayan kimse kurtulmuştur.” Diye çevrilen kısım zahiri anlamındadır. Ecleh kelimesi zahiri anlamda her ne kadar bir şehir ismi gibi görünse de, Ecleh kelimesi kel anlamına gelen Hz.Ali'nin lakaplarından biridir. Et-Tavil “Arap Alevileri Tarihi Nusayriiler” adlı eserinde Hz. Ali 'nin lakaplarını şöyle açıklar:

Tarihçiler Ali b.Ebi Talib'i kel (asla'), eclah, enza' (bu son iki sıfat eş anlamlıdır ve alınının iki yanından içeri doğru saçları dökük demektir. Asla', eclah ve enza' Ali'nin lakapları olmuştur, çn.), koca karınlı (' batin', bu da Ali'nin lakaplarından, çn.), koyu esmer, keskin bakışlı, ay gibi değirmi yüzlü, bedeni kıllı, uzun ve geniş sakallı, ak saçlı, nurani yüzlü, kafası büyük, geniş omuzlu ve orta boylu olarak zikreder (et-Tavil, 2000:s.67).

Sayın Hüseyin Türk'ün eserinde yer verdiği çevirisinde ise “Ecleh velayetinde olan, felaha ermiştir.” şeklinde çevirilmiş kısımda da yine batını anlamda Ecleh Hz. Ali'yi tanımlamak için kullanılmıştır. Sayın Ahmet Turan'ın çevirisinde

ise aynı sure “Boynuzu olmayan hayvanın işini üzerine alana ne mutlu.” Şeklinde tercüme etmiştir. Turan burada Hz. Ali'nin aslanla mukayese edildiğini belirtir. Nusayriler de mezhebe giren Nusayri bireye ilk olarak Kitabu'l-Mecmu ezberletilir. Ancak batını ilme kısa bir sürede ulaşılamaz bu ilme ulaşmak çaba, öğreti ve zaman gerektirir. Bu ilme ulaşmak bir takım aşamalardan geçmeyi gerektirir. Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz üzere Kitabu'l-Mecmu Hamdan el Hasibi döneminden bu güne kadar geçen süreçte oluşmuş bir eserdir. Kitabu'l-Mecmu'nun da zahiri tarafının yanın da Nusayrilerin anlamlandırabildiği ve önemli gördüğü batını anlamı vardır.

Nusayrilik inancında Hulul ve tenasuh kavramları önemli bir yer kaplar. Bu inançları sebebiyle dışlanmaktan korkan ve takiye yapan birçok Nusayri, tenasühü kabul eder ancak hulul'u reddeder. Uluçay'ın Nusayri şeyhi Mustafa Bedir Sonay ile yaptığı ve kitabında yayınladığı Nusayrilik hakkında ki anket çalışmasında. Nusayri şeyhi hulul olayını kesinlikle reddeder. Nusayrilerin hulula inanmadıklarını buna inananların ise delalete saptığını belirtir. Kendi saha araştırmamız da Nusayrilerin bir kısmının bu konuyu reddettiğini, hulul inancını kabul eden Nusayrilerin ise kimliklerinin ortaya çıkmasını istemediklerini gözlemledik. Bu durum geçmişten bu güne kadar gelen toplumsal korku ve kaygılarından kaynaklanmakta olduğu ve Nusayrilerin birçoğunun hulul konusunu reddederek takiye yaptıkları kuvvetle muhtemeldir. Kitabu'l-Mecmu, Nusayrilik inancında hulul inancının var olduğunun en önemli kanıtıdır.

1.2. İdeoloji ve Din

İdeoloji'nin isim kökeni, fikir/düşünce anlamına gelen, Yunanca bir kelime olan “İdea” ve bilim/disiplin anlamına gelen “loji” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. TDK sözlüne baktığımız da da aynı kavramın “*Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.*” şeklinde tanımlandığını görmekteyiz.

Diğer bir deyişle İdeoloji, ideallerin ortaya çıkış sebeplerini bulmaya çalışan, sorunları tespit eden ve sorunlara çözüm bularak hareket etmeyi amaçlayan fikirler bütünüdür. Bu fikirler temellerini din-mezhep gibi mutlak doğrunun kendinde olduğunu iddia eden dogmatik yapılardan aldıkları gibi ekonomi, felsefe ve ahlaki

değerler bütününden de alabilirler. İdeolojilerin her biri bir dünya görüşü ortaya koyar. Karl Mannheim, ideolojinin bir sosyal sınıfın ya da toplumun, hatta bir tarihsel dönemin bütün weltanschauung'unu (dünya görüşünü) kapsadığını söyler. Böylelikle ideoloji ve dünya görüşü birlikte kullanılan iki kavram haline gelmiştir. İdeolojiler kesin itaat ister, başka ideolojileri kabul etmez. İdeoloji din, milliyetçilik, sosyalizm gibi ana başlıklar halinde sınıflandırılır. Din ideolojisinin altında ise ilkel, çok Tanrılı dinler, İslam ve Yahudilik gibi semavi dinlerde incelenir. Bu tanıma göre toplumsal ya da politik bir öğreti oluşturan ideoloji, siyasi ya da toplumsal kitlelerin hareketlerine bu öğretiler paralelinde yön verme konusunda muktedirdir. Burada dikkatimizi dağıtmaması gereken şey doktrinler ve hatta toplumsal tezlerin, ideoloji ile karıştırılmaması gereğidir. Keza doktrinler, toplumsal ve inançsal tezler hakkında bireylerin kendi gözlem ve tespitlerine dayanır. İdeolojiler ise toplumun ya da toplumu temsil eden gruplar tarafından toplumun inanç, ahlak, örf, ekonomi, üretkenlik ve kültürlerini dayanak alarak oluşur. Bu tespitle ideolojileri bireylerin değil toplulukların oluşturduğunu bilmemiz gerekir.

İdeoloji tanımının tarihsel sürecine baktığımızda literatürde ilk olarak Fransız düşünürlerden Antonie Destutt de Tracy (1755-1836) toplumun düşünsel etkinliğini etkileyen inanç ve düşünce sisteminde bilimsel olan ve olmayanı birbirinden ayırmaya yarayan fikirler bilimini tanımlamak için ideoloji kavramını kullanmıştır. Fransız aydınlanma döneminde aralarında A. D. Tracy'nin de bulunduğu bir grup düşünür kendilerine ideologlar adını vermişlerdir. İlk ortaya çıktıkları dönemde Napoleon Bonaparte'nın desteğini alan bu grup daha sonraları gelişen olaylar nedeniyle Bonaparte'nın karşında yer almış hatta Bonaparte tarafından haklarında küçük düşürülecek ifadeler kullanılmıştır. İdeologlardan sonraki dönemlerde ideoloji kavramı birçok düşünür, sosyal ve siyaset bilimci tarafından da tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple ideolojinin birbirinden farklı olumlu ve olumsuz birçok tanımı vardır. David McLellan, ideolojinin tanımı hakkında, ideoloji, tüm sosyal bilimlerde tarifi en zor ve belirsiz kavramdır demiştir (McLellan,1999). Şerif Mardin'in ideoloji hakkında ki araştırmasında üniversite öğrencileriyle yapılan bir anket çalışmasına yer verir. "İdeoloji nedir?" sorusuna bir grup öğrencinin ideoloji sistematik bir fikir yapısı ve anlatısıdır" diğer grubun ise "ideoloji gerçekleri olduğu gibi yansıtmayan fikir yapısıdır" cevabını verdiğini belirtir (Mardin,2015:s.15). Bu örnekte ideolojinin olumlu ve olumsuz olan iki

tanımını görmekteyiz. Burada ikinci grubun ideoloji tanımı Karl Marx'ın ideoloji tanımına benzer. Karl Marx ideoloji ile ilgili şöyle bir tanım yapar.

İdeoloji, düşünür diye adlandırdığımız kişi tarafından gerçekten bilinçli olarak, ama yanlış bir bilinç ile gerçekleştirilen bir süreçtir. Onu zorlayan gerçek dürtüler kendisi için de bilinmedik olarak kalır, zaten öyle olmasa ideolojik bir süreçte olmazdı(Marx ve Engels cilt 2 s. 497).

Burada anlatılmak istenen sadece ideolojinin tanımı mıdır yoksa ideolojinin sistematikleşmesi midir? Elbette ki toplumlar kendilerine yön verecek olan anlayışı kendi inanç ve ahlak sistemleri ile oluşturacaklardır. Ancak bunu yaparken mutlak bir bilinçle yapmayacaklardır, kendiliğinden süre gelecektir. Fakat bu anlayışı kendi içinde sistematikleştirmeyi isteyeceklerdir. İşte burada toplumun önde gelenlerinin analiziyle teamüller ve hedefler belirlenecektir. Karl Marx'a göre ideoloji sınıfların çıkarlarını savunmayı temel alır. İdeolojilerde insanlar ve onların ilişkileri bize Camera Obscura'daymış gibi baş aşağı görünüyorsa, bu görüntü de, tıpkı nesnelere, gözün ağ tabakası üzerinde ters durmasının onun doğrudan fiziksel yaşam sürecinden ileri gelmesi gibi, onların tarihsel süreçlerinden ileri gelir (Bulut,2011:s.191-192). Marx burada aslında doğrunun ya da gerçeğin ters tezahürü üzerinde durmaktadır. Burada ideolojilerin aldatıcı ve gizleyici olduğunu ortaya koymak istemiştir. Marx'a göre ideolojiler saklayıcı ve gizemlidirler. Bu tanımına ek olarak ideolojinin işleyişi üzerine şunları söyler;

Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun maddi gücü olan sınıf, egemen manevi güçtür de. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur, Bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır (Bulut,2011:s.191).

Marx'a göre egemen olanın düşünsel birikimi yani ideolojisi gerekli ekonomik ve zihinsel üretimi elinde tutar ve diğer birçok sınıfa bu güç doğrultusunda hâkim olur. Burada dikkati çeken unsur egemenin elinde bulunan imkânların diğerlerine verilmemesi gerçeği ve bu ideolojinin kendisine karşıt ya da rakip olabilecek hiçbir düşünce sisteminin doğuşuna imkân vermek istememesinden kaynaklıdır. Çünkü ideolojiler karşıt görüşe karşı hep ezici bir egemenlik kurma çabasındadır. Şerif Mardin, Marx'ın ideoloji kavramını "yanlış bilinç" anlamında kullandığını belirtir (Mardin,2015:s.20). Burada ideolojinin aslında kendi oluşturduğu realite içerisinde kendini haklı gösterme çabasından söz eder. Karl Marx'ın "Alman İdeolojisi" adlı kitabında, ideoloji kavramı ve mekanizması hakkındaki tespitlerin sonraki dönemlerde birçok düşünürü etkilemiştir. Marksist

düşünür Lukacs şöyle bir tanım yapar, bir grup mevcut sistemi muhafaza etmeye odaklanmışsa, mevcut düzenin değişmesini istemiyor ve gerek duymuyorsa. Yanlış bilinç halkası içinde hapsolacaktır. Birisi mevcut düzeni beğenmemeye başladığı anda bu kısır döngünün içerisinden çıkma imkânı belirecektir. H. M. Drucker'e göre ise Marx ideolojiyi iki farklı anlamda kullanmıştır. Bunlardan ilki sınıf mücadelesinde kullanılan araç anlamında diğeri ise yanlış bilinç anlamındadır. Bu sebeple Lenin ideoloji kelimesini sosyalist düşünce için kullanmıştır. Lenin burjuvazinin ideoloji geliştirmesinden yola çıkarak, eğer bir taraf ideolojik silahlar kullanıyorsa buna karşın diğer tarafta kullanabilir tespitinde bulunmuştur. Marx, ideoloji kavramını açıklarken aslında ideolojinin işlevselliği üzerinde durmayı tercih etmiştir (Mardin,2015:s.39-45). Marx'ın ideolojinin işlevselliği tanımına uygun şekilde bir başka düşünür Jean William Lapierr şu şekilde açıklar;

Bir ideoloji, yaşamak için nedenler koyar ortaya. Hayatını tehlikeye atmak için de. Başkalarını ezme ve öldürmek için de nedenler bulur. İdeolojiler kıyıdır, hele başka, karşı ideolojilerce tehdit edildiklerinde. İnsanlar çıkarları için bu çıkarların fikirlerle haklı gösterildiği oranla haince dövüşürler. İdeolojiler fetihçidir, sefere çıkılmasını isterler. Hele güç istencini dile getirdikleri toplumsal kuvvetler yeni ortaya çıkmışsa (Ergil,1983:s. 72).

İdeolojiler sosyal hayatın yönlendirilmesi için bir amaç ve nedenler sunar. Bunun için toplumlarda güç istencinin oluşmasını sağlar ve onları amaçları için mücadeleye yönlendirir. Yine Lapierr'e göre:

Bu ölçütleri dinlere ve ideolojilere uyguladığımızda hiç bir fark göremeyiz. Her ideolojinin kendine has bir tarih yorumu vardır ve bu tarihlerden her biri kendini boğazlatan bir şahit bulmuştur. Bunlardan her biri de yine kendini boğazlatacak bir hasım bulmuştur. Bütün ideolojiler ayrımsız, yargılayarak ya da yargılamayarak, hasmına kıymayı öngörür. Hoşgörü kendini tehdit altında görmeyen egemen ideolojinin gösterdiği lüks bir tavidir ya da doğmaktaki bir ideolojinin hak olarak istemidir (Ergil,1983: s.73).

Karl Marx ideolojilere bazı anlamlar da yüklemiştir. Şerif Mardin bu anlamları şu şekilde sıralar:

1- İdeolojik şekilde düşünmek toplum dinamiğini insanın içinde gömülü bulunduğu günlük hayatının maddi unsurlarıyla izah etmemek, bunun yerine fikir hayatını ön plana geçirmektir. 2- Tarihsel bakımdan sınırlı görevi olan bir Weltanschauung'u (dünya görüşü) her zaman için geçerli saymaktır. 3- Çıkarlarını paylaştığı grubun etkisi altında iş görmektir (Mardin,2015: s 38).

Mannheim ise Marx'ı anlamaya çalışarak Marx'ın ışığından yola çıkar ve ideolojiyi tanımlamaya çalışır. Mannheim'ın İdeoloji ve Ütopya eserinde bu hususta tespitleri vardır. Ona göre var olan sosyal sistemin doğru ve yanlışlarını eleştirerek değişim getirecek fikirler idealleri meydana getirir. Bu idealler toplamı da ütopyalardır. Ütopya aslında burada simgesel bir durumdur ve sonuç olarak bu

idealler gerçekleşmesi arzulanırlardır. Şerif Mardin “İdeoloji” kitabında Mannheim’ın ideoloji ve ütopya kavramları için şunu aktarır:

Sistemin yapısıyla uyum halinde olmamalarına rağmen o sistemin içinden çıkan fikirler iki türdendir: ideoloji ve ütopya. İdeoloji sistemle uygunluk halinde olmayıp, aynı zamanda vaat ettiklerini pratikte bütünüyle ortaya çıkaramayan, potansiyelini oluşturamayan fikirlerdir. Hıristiyanların kardeşliği fikri bunlardan biridir. Ütopya ise belirli bir sistemle uygunluk halinde olmayan bir düşünce türüdür. Fakat ütopya, içinden çıktığı sosyal realiteyi değiştirmeye çalışır (Mardin,2015: s.57-58)

Mannheim’ın ideoloji hakkında ki bir yeni teorisi de ideolojinin " özele dönük" (particular) ve "tümsel" (total) ayrımıyla yapar Mannheim ideoloji ve ütopyanın belirli bir sisteme uymayan kavramlar olduğunu açıkça dile getirir (Mardin,2015:s.61). Bu durumda ideoloji ve ütopya birbirlerine bağımlı iki kavramdır. Peki ya dinler birer ideoloji midir? Din ve ideoloji ilişkisini açıklamadan evvel kavramsal olarak bazı düşünürlerin din tanımlarına yer vermekte fayda görüyoruz. Yansıtma din teorisini ortaya koyan Ludwig Andreas Feuerbach din insan doğasının dışı yansımasıdır der. İster bilinçli isterse bilinçsiz olsun Tanrı’nın insanların ihtiyaçlarından doğduğunu ve ibadet için kullanılan asıl nesnenin insanın kendisi olduğunu söyler. Ona göre insan özelliklerini ibadet edilen bir nesneye aktarır. Bu bir yansıtmadır. Ona göre din insanın kendisini cisimleştirmesidir. Ayrıca Feuredbach rüya ve din arasında benzerlik olduğunu söyler. Duygunun uyanık haldeyken açığızlerle gördüğümüz bir rüya olduğunu, dinin ise uyanık bilincin rüyası olduğunu söyler ve ekler rüya dinlerin esrarının anahtarıdır. Dinin Tanrı merkezli değil İnsan merkezli olduğunu da ayrıca dile getirir.(Yıldırım,2010:s.66-68,Mardin,2017:s.41) Şüphesizki Marx ve Engels, Feuerbach’in görüşlerinin etkisinde kalmışlardır. Marx’a göre din toplumun afyonudur. Marx dini şöyle tanımlar:

Din baskıya tabi yaratıkların iç çekmesi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz olayların ruhudur. Din halkın afyonudur (Mardin,2017:s.42).

Mardin afyon kelimesinden kastın vicdansız üst sınıfın halkı uyutmak için kullandığı araç olmadığını, bilakis insanların olayların yüzeyinde batmadan durabilmek için kendi kendilerini aldatmalarıdır diye ifade etmiştir. Ayrıca Marx’ın dini kişisel oyalama olarak ifade ettikten sonra toplumsal oyalama olarak açık bir şekilde ifade etmediğini söyler. Hatta toplumlar ve dinler arasındaki ilişkileri incelemenin ana türü olmuş olan fonksiyon kavramının üzerinde Marx’ın bilinçli olarak durmadığını belirtir (Mardin.2017:s.42).

Sigmund Freud ise din kavramını toplumsaldan ziyade daha bireysel olarak açıklar. Freuda göre dünyaya geldiği anda savunmasız olan insan önce anne ve baba figürleriyle karşılaşır. Baba figürü çocuk için herşeye gücü yeten ve onu koruyandır. Kendini iç dünyasında güvende ve korunuyor hisseder. Çocuğun yaşı ilerledikçe çevresel etkiler ve olaylarında etkisiyle kendisini güvende hissetmek için ilahi bir baba figürü yaratır. Dini inanç ve pratiklerinin temelini kişinin çocukluk döneminde aldığını söyler. Ona göre din çocuksu duygulardan meydana gelen bir yanılsamadır (Koç,2004:s.257-258).

Toplumunu yaşayan bir organizma olarak tanımlayan ve onu oluşturan tüm unsurların onun hayatta kalmasına katkıda bulunan bir işlevi olduğunu savunan, Fonksiyonalist (işlevselci) diye adlandırılan toplum modelini benimsemiş Emile Durkheim ise dini toplumun minyatürleştirilmiş halini veren bir kurum olarak görür. Dini ayinleri ise toplumda yaşayan insanların toplum değerlerini doğrulaması olarak nitelendirir. Fonksiyonalist toplum modelinde toplum dini sosyal bir olgu olarak görür ve dinin kişisel değil toplumsal bir olgu olduğunu iddia eder. Ona göre totemlere tapan toplumlar, topluluklarının birliğini temsil ettikleri için totemlere tapıyorlardır. Tapıtları totemlere gösterdikleri saygının aslında kendi topluluklarına gösterdikleri saygı olduğunu, dinsel şeylere gösterilen saygının ise otoriteye karşı gösterilen saygı olduğunu belirtir. Ona göre dinsel tapınmanın asıl nesnesi toplumun bizzat kendisidir (Kurt, 2008: s.73-93; Mardin:2017: s.45-46).

Alfred Reginald Radcliffe-Brown ise bazı ana kurallar ortaya koymuştur. Bu kuralları koymaktaki amacı dinin bir davranış bilimi olarak incelenbilinmesidir. Bu kurallardan ilki dinin faaliyet halindeyken incelenmesidir çünkü bir dini anlamak istiyorsak o dinin etkilerini incelemek gereklidir. İkinci kural ise bir dine katılan bireyde bu katılımdan dolayı hangi duygular ortaya çıkmış ve gelişmiş olduğunu bulmaktır çünkü bireylerin davranışları duygusal eğilimlerle kontrol edilir ve yönetilir. Üçüncü kural, öncelikle ayinler ve dinsel eylemler incelenmelidir. Dördüncü kural, karmaşık yapıya sahip olan bazı toplumların geçirdiği bazı özel toplumsal değişimlerden dolayı modern din yapısına sahiptirler bunlar belirli öğretiler üzerinde dururlar ve dikkatlerini inanç üzerinde toplarlar. Beşinci kural, Bazı toplumlarda sosyal yapı ve din arasında direkt ve yakın bir ilişki vardır. Halk arasında oluşabilecek farklı mezhepler ve dinsel kuruluşlardan dolayı, ayrı ve

bağımsız dinsel yapılar ortaya çıkabilir. Bu durum ise bu yapının tüm toplumsal yapı ile olan ilişkisi birçok yönden izlenmesini güç hale getirebilir. Altıncı kural ise bütün dinler çift yönlü bir bağımlılık duygusunu ortaya koyar ve din toplumsal fonksiyonunu bu dayanışma hissini sürekli olarak destekleyerek yapar. Bu genel bir kuraldır. Mardin çift yönlü bağımlılık hissinden kastedilenin bireylerin kendi toplumsal ibadetlerinden hem birşeyler beklemesi, hemde çekinmesi olduğun, asıl dayanışmanın ise bu bekleme ve çekinmeden kaynaklandığını belirtir. Marx'a göre din toplumun kendi kendini aldatması olduğunu daha önce belirtmiştik. Marx'tan farklı olarak, Brown din toplumsal yapının genel çizgilerini oluşturur ve bunları insanların anlamalarını sağlar, ayrıca toplumun devamlılığını sağlamak için duygular yaratır görüşünü öne sürmüştür. Mardine göre, Brown görüşünde Marx'ı hatırlatan kısmının dinin toplum mekanizmalarının devam etmesini sağlayan, öğrenilmiş fikri bir kalıp olmasıdır. Mardine göre dinin "İdeolojik" niteliği kendini tam olarak burada göstermektedir. Ayrıca din ile toplumsal yapının her zaman bire bir uyumluluk göstermeyeceğini, yapılan dinsel ayinlerin kendi başına yapısal bir önem kazanabileceğini ekler. Brown ise dinsel modelin bazen yapıdan kopup kendi başına işleyen bir model haline alabileceği düşüncesiyle Mardinin söylemini desteklenmiş olur (Mardin,2017:s.47-49). Toplum içinde yaşayan insanların maddi ve manevi tüm öğrendiklerini ve yine o toplum içinde yaşayan herkesin bildiği şeylerin diğer nesillere aktarılan bir model haline getirilmesini sağlayan yolların hepsine kültür denir. Kültürü oluşturan şekillerin devamlılığını sağlamak için o şekilleri anlamlandıran dil, bayrak gibi semboller sistemi vardır. Bu semboller toplumda yaşayan insanlar için ortak bir anlam ifade ederler. Bu semboller iki şekilde anlaşılır. Birincisinde semboller kişi tarafından anlaşılır ve hareket edilir ve buda davranışı oluşturur. İkincisinde ise bu semboller birbirleri arasındaki ilişkilere ortak bir şekil kazandırıp kültürü oluştururlar. Toplumda yaşayan insanlar için anlam ifade eden din, eğitim, hukuk, ekonomi, bilim, estetik, dil, görgü kurallarını kültürün alt bölümleridir. Bu alt bölümlerin bir kültür bütünü oluşturabimeleri için kendi içlerinde olduğu kadar, kendi aralarında da anlamlı bir sistem ortaya çıkarmaları gerekir. Mardin'e göre kültür bütünü hangi sistem altında olursa olsun kendini devam ettirebilen bir özellik taşımasından dolayı içindeki unsurların tümü "ideolojik" bir mahiyet taşırlar. Ayrıca önemli bir noktaya parmak basar bir kültür bütünü ortaya çıktıktan sonra toplum ihtiyaçları ve şartları değişse bile kendi kendini

devam ettirmeye meyillidir. Kültür yapıtları bir kere oluştuktan sonra bir daha yapıları zor değişir buna kültür özerkliği denilir fakat bu özerklik bir dereceye kadardır. Kültürü canlı bir organizma gibi düşünürsek doğar, gelişir ve zamanla farklı bir kültür formunu alabilir. Burada anlıyoruz ki din, kültürü etkileyen en önemli unsurlardan biri olmasına hatta dinde oluşacak bir değişimin mutlaka kültürü etkilemesine rağmen bazen birbirlerinden bağımsız olarakta hareket edebilirler. Birbirinden farklı kültürlerde yaşayan insanların tek bir dine inanmalarına rağmen birbirlerinden farklı mezhep ve dallara ayrılmaları ya da gruplar oluşturmaları örnek teşkil edebilir(Güven,2012:s.936-938; Mardin,2017:s.51-69).

Bu bölüme kadar ideoloji, din ve kültürün tanımlarından ve etkileşimlerinden bahsettik. Bu s ylemlerimizden yola çıkarak ‘‘ peki ya dinler birer ideolojimidir ?’’ sorusuna şu şekilde yanıt verebiliriz. Herhangi bir din politik ve kanuni tarzda toplumu kontrol etme amacına giderse o zaman ideolojik amaçlar gütmüş olur. Buna göre her din kendi dogmalarıyla toplumu kontrol altında tutma peşindedir. Toplumsal sorunları bu dogmalar aracılığı ile  z mlenme ve sosyal yapıyı düzeltme amacındadır. Bu dogmatik kurallar ile toplum davranışları kontrol altına alınır. Hatta din ortak eylemde toplumları  rg tleyebilen bir mekanizmadır. Dinin bu yönü bize ideoloji ile olan ilişkisini açıklar niteliktedir. Daha dar bir çerçeveden inceleyerek örnekleyecek olursak İslam dininin mezheplere ayrılması siyasal bir harekettir. Bu mezheplerin her biri kendi dünya görüşünü ortaya koyar. Bu mezheplerin politik ve toplumsal öğretiler oluşturarak kendi toplumlarının hareketlerine yön vermesi mezheplerin ideolojik taraflarını ortaya koyar. Jean William Lapieer, ideolojiler kısıyıcıdır der ve ekler İdeoloji kendine karşıt ya da rakip hiçbir düşünce sisteminin doğuşuna izin vermez var olanı ise yok etmek isterler. Nitekim yüz yıllardır süre gelen mezhep çatışmaları özellikle şia/Sünni mezhepleri arasında olan çatışmalar ideolojilerin kısıyıcı tarafını gösterir niteliktedir. Philip E. Converse göre insanlar inançlarını bir bütün olarak öğrenirler.  ğrendikleri inançlarını içinde yaşadıkları kendi toplumlarından alırlar. Converse göre toplumda birlikte olma gereği zorunlayıcılıktır. Bir inanç sistemi içerisinde ne kadar zorunlayıcılık varsa o inanç sistemi o derece ideolojik olduğunu söyler (Mardin,2017:s.158). Nusayrilerin kapalı bir toplum olması ve bireylerin daha  ocuk yaştan itibaren telkinlerle büyümeleri bu toplumun ne kadar zorunlayıcı olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Karl Mannheim a göre ideoloji sistemle uygunluk halinde olmayan vaat ettiklerini bütünüyle ortaya

çıkaramayan fikirlerdir. Ütopya ise baskı altında bulunan toplumların çıkarlarına hizmet edecek idealleştirilmiş gelecek tasarımlarıdır. İdeoloji ve Ütopya birbirinden ayrılmaz iki kavramdır. İdeolojiler bir yerde Ütopyaları vaat eder diyebiliriz. Şia mezhebine baktığımız zaman diğer mezheplere ya da sisteme karşı oluşturulmuş Mehtici bir ütopya geliştirilmiştir(Bulduruç,2013). Ayrıca belirtmekte fayda görüyoruz ki ideolojiler değişen toplumsal ilişkilerin getirdiği yeni veya farklılaşmış pratiklerle birlikte revizyona uğrayıp başkalaşabildikleri gibi kendilerinden farklı bir ideoloji türünü de doğurabilirler. Şia mezhebinin tarihsel süreç içerisinde birçok fırkalara ayrılması hatta bu fırkalarında kendi içlerinde rekabet halinde oldukları farklı kollara ayrılmaları örnek teşkil etmektedir. Din ve İdeoloji arasında bağ olmadığı iddialarını savunanlar din ve ideoloji arasındaki en önemli farkın dinin bireylere, ideolojinin ise topluma hitap ettiği şeklindedir. Ortaya çıkış temellerine bakacak olursak dinler aslında içinden çıktıkları toplumdaki mevcut düzene bir baş kaldırı şeklindedir. Genel anlamda tek kişilik bireysel bir din yoktur. Bireysel olan ibadettir. Dinler toplumları hedef alır. Emili Durkheim dinin toplumun minyatürleştirilmiş halini veren bir kurum olduğu söyler ve ona göre din bireysel değil toplumsaldır. Durkheim'in fikirleri bu konu hakkındaki kanaatimizi doğrular niteliktedir. Tüm bu söylemlerden yola çıkarak din ve ideoloji ilişkisinin var olmadığı gibi bir yanılgı içine düşmemiz gerektiği düşüncesindeyiz. Keza mezheplerin, tarikatların ortaya çıkışı, Müslüman Kardeşler grubu ya da Hristiyan kardeşler dini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak politik görüşler ortaya koymaktadırlar. Bu örnekler din ve ideolojinin birbiriyle bağlantılı oluşunun bir göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

NUSAYRİLİK ve NUSAYRİ TARİHİ

2.1. İslam Dini'nin Mezheplere Ayrılması ve Hz. Ali Taraftarlığının Başlaması

İslam Dini yedinci yüzyılda kabile ilişkilerinin çok kuvvetli olduğu bir dönemde, Haşimoğulları kabilesine mensup olan Hz. Muhammed'e (570-632) vahiy yoluyla gelmiş bir dindir. Ortaya çıkışında bir bütünlük arz eden İslam Dini inananlarını tek bir çatı altında topluyordu. Fakat İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in ölümünün ardından dini ve siyasal yetkilerin kimin elinde bulunması konusunda tartışmalar ve ayrışmalar yaşandı. İktidar çatışmalarına dönen bu siyasal ayrışmalar genel olarak birbirlerine akraba olan Haşimoğulları ve Ümeyye oğullarının ekseninde geliyordu. Bu siyasi otorite ayrışmalarından dolayı kelime anlamıyla "gidilen yol" manasına gelen mezhepler ortaya çıktı. İslam dini Sünni, Şia ve Haricilik olmak üzere üç temel ana mezhebe ayrıldı. Sakife ve Kerbela olaylarının bu mezheplerin ortaya çıkmasına neden olduğu İslam âlimleri tarafından söylenmektedir (Topaloğlu, 2001:s,2-10). Daha sonraları ise bu üç temel mezhebin içinden birbirinden farklı birçok fırka doğdu. Dönemin siyasal kargaşaları, İslamiyet'in geniş bir alana yayılması için yapılan fetih hareketleri, fethedilen yerlerdeki toplumların müslümanlaştırılması ve bu toplumların İslam'ı kendi kültürleriyle harmanlayıp, kendi toplumlarına özgü siyasal görüşler oluşturmaları, bu görüşlerle İslam'ı yorumlamaları ayrıca İslam içerisinde iktidar mücadelelerini bu mezheplerin farklı fırkalara ayrılmasının nedenleri arasında sayabiliriz. Sünni mezhebinin bünyesinden, dört fıkıh mezhebi olarakta adlandırılan Hanefi, Hambeli, Şafii, Maliki fırkaları doğdu. Haricilik mezhebinden doğup günümüze kadar gelen en bilinen fırka İbad'iyye dir. Şia mezhebinin bünyesinden doğan fırkaların başında Caferilik gelir. Caferilik onikiler olarakta adlandırılır ve ismini İmam Cafer-i Sadık'tan alır. İkinci olarak beşler olarakta adlandırılan Zeydilik gelmektedir. Zeydiler imam Ali Zeyn el-Ab'ı-Din'in oğlu beşinci imam Muhammed el Bakır'ın yerine kardeşi Zeyd bin Ali'nin imamlığını destekleyen ve ismini ondan almış olan fırkadır. Şia ana mezhebinden doğmuş olan bir diğer fırka ise İsmailiktir, Yediler

olarakta adlandırılırlar. İmam Cafer-i Sadık'ın büyük oğlu İsmail bin Cafer el-Mubarek'in yedinci imam olduğunu savunan fırkadır ve bu fırkanında içinde bulunduğu Gulat-1 Şia fırkaları Şia mezhebinin bünyesinden doğmuş olan fırkalar. Gulat aşırıya kaçan, haddi aşan anlamında kullanılan bir kelimedir. Gulat-1 şia fırkalarının temel özelliklerinin başında hulul (cisimleştirme) inancı gelir. Tenasuh (ruh göçü) ve ibaha da Gulat-1 Şia fırkalarının özelliklerindedir. Bu bilgilere dayanarak Nusayriliğin Şia mezhebine bağlı Gulat-1 Şia fırkalarından biri olduğunu söyleyebiliriz (Çağatay vd Çubukçu,1985:s,65-68). Nusayrilerin kabul ettiği imam silsilesi onikidir sadece bu yönüyle Caferiliğe benzemektedir ancak batını olarakta İsmailiğe benzemektedir.

2.2. Nusayri İsminin Kökeni

Nusayriliğin ortaya çıktığı dönemi, buldukları bölgeyi ve inanç temellerinin nereye ya da kime dayandığı hakkında fikir elde edebilmek için öncelikle Nusayri isminin kökenin nereden geldiği üzerinde durmamız gerekmektedir. Nusayri isminin ortaya çıkışı hakkında bir birinden farklı birçok iddia bulunmaktadır. et-Tavil Nusayri isminin küçük yardım anlamına gelen "nusayra" isminden geldiğini öne sürer. Bu bilgiyi et-Tavil şöyle aktarır:

Hz Ömer'in Suriye'yi fetih için yolladığı ordu zora düştüğü için Ebu Ubeyde'den yardım istedi. Irak'tan Halid bin el-Velid, Mısır'dan Amr bin el-As, Medine'den de Gadir-Humm biatına katılmış Ensar'dan dört yüz elli mücahidi aşkın bir Alevi topluluğu yardıma yetişti. Bu son yardım orduya katılınca ordu başarılı olabildi, bu küçük kuvvete 'nusayra'(küçük yardım) denildi. Cihadın kurallarından bir tanesi fethedilen toprakların fetheden orduya verilmesiydi. Nusayra grubunun aldığı topraklara Nusayra adı verildi. Hulv Dağı ve Ümraniye bucağının bir kısmını alan bu yer sonradan Lübnan dağından Antakya'ya kadar Alevilerin yaşadığı bütün dağların özel adı oldu. Buralara yerleşen Alevilerin Nusayrilerin ataları olduğunu söyleyebiliriz (et-Tavil,2000: s.81).

Batılı araştırmacılardan Wolf (Auszüge aus dem katechismus der Nosairer 1849) Arapça Hıristiyan manasına gelen "Nasara" kelimesinden köken aldığını iddia ederken; Richard Porocke (A description the east) adlı eserinde Nazerin adı verilen bölgeye yerleşen bir topluluğun orada ilkçağlardan beri yaşadığı ve Nusayri isminin buradan geldiğini söyler. Melikof ise zaten Nusayri isminin geleneksel bir isim olduğunu ve kullanılmakta iken Nusayrilere Anadolu Alevilerinden esinlenerek Alevi (Alaouite) olarak tanımlandığını ifade eder (Melikof,1994: s.26-34). Massignon ise ve 5 temel kaynak öne sürer." 1-Nazerini kelimesinin zaman içerisinde değişmiş hali. Bu kelime Latin kökenlidir. 2- Nasuraya adlı köyün ismi. Bu köy Küfe'de dir. 3- Nasranî yani Hıristiyan. 4-Bir Şia şehidi ve hayali bir karakter olan Nusayr'dan 5.

Nusayriliğin kurucusu olarak bilinen Muhammed bin Nusayr isminden. XI. yüzyıl Horasan bilginlerinden, İslam dünyasının en meşhur dinler tarihçisi olan Ebu'l-Feth Tacüddin Muhammed b. Abdülkerim Ahmet eş. Şehristanin “el Milas ve'n Nihal” adlı kitabında Nusayrilerden ilk kez Nümeysiye olarak bahsetmiş ancak Nusayri isminin nereden geldiğinden bahsetmemiştir(Üzüm,2007:s.270-274; Uluçay,2003:4). Nusayri isminin nereden geldiği hakkındaki en güçlü ihtimalin Muhammed bin Nusayr olduğu üzerinde durulur. Hasan Reşit Tankut’a göre ise Nusayri ismi Muhammed bin Nusayr’dan gelmemektedir. Tankut’a göre, Hataydaki Nusayri dağı bu ismi Muhammed bin Nusayr’dan hatta İslamiyet ve Yahudilikten çok daha eskilerde var olan bir dinden ve o dine inanan insanların isminden almıştır. Ayrıca Nusayri inancının o zamanki orjinalitesini tamamen muhafaza edemediğini iddia eder(Tankut,1938:s.25).

Nusayri isminin kökeni hakkında birçok iddia öne sürülse de bu iddiaların bazılarının birbiriyle uyumlu olduğunu ve Nusayriler ile ilgili izlerle dolu olup antropolojik olarak incelediğimizde öne sürülen isimlerin Nusayrileri anlam olarak tarif edebildiğini görmekteyiz. Ancak daha öncede belirttiğimiz gibi Nusayri isminin mezhebin kurucusu olan Muhammed b. Nusayr en Nemiri’nin isminden geldiği ortak kabulü en güçlü varsayımdır. Nemiri, Nusayri, Numeyri olarak anılan bu grup 19.yy dan itibaren ise Arap alevileri olarak adlandırılmaya başlandılar.

2.3. Nusayrilerin Etnik Kökeni

Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından “etnisite” kavramı, ilk kez 1953 yılında kullanmıştır. Fakat etnik (ethnic) kelimesinin kökeni çok eski tarihlere Antik Yunan’daki etnos (ethnos) sözcüğüne dayanır. Etnik bir soyla alakalı, bir ırka bağlı ya da yerel anlamlarını taşır (Yalçın,2014: s. 190). Etnik yapı, toplumda aynı kökeni asri unsur olarak sayıp bu unsurlara göre kültür, düşünce ve yaşam biçimi geliştirmiş ortak kökenli toplumların kimliklerini belirleyen bir kavramdır. Toplumu bir araya getiren temel yapılardan biridir. Aynı zamanda toplumu niteleyen, sosyal ve fiziksel özelliklerini anlamamızı sağlayan bir kavramdır. Şöyle ki aynı etnik yapıdaki toplulukların kendi coğrafi koşulları, bu coğrafi koşullara sağladıkları adaptasyon, fiziksel ve düşünsel gelişimleri diğer toplumlardan farklılık gösterir. Antropoloji için temel problem bu toplumların neden farklılıklar oluşturduklarını anlamak, inanç ve kültürlerin toplumlar üzerindeki etkisini araştırmaktır.

Peki, Nusayrilik mezhebine mensup olan toplumları niteleyen etnik kimlik nedir? Nusayrilik Irak'ta Arap demografisinin yoğun olduğu Küfe şehrinde ortaya çıkmıştır. Tarih içinde değişen dengeler doğrultusunda ilk kez ortaya çıktığı coğrafyadan farklı coğrafyalara Nusayrilik mezhebinde olan gruplar göç vermiştir. Bu göçler Nusayri dağları bölgesinde yoğunlaşmalarına neden olmuştur. Bu bölgeye yerleşmiş olan Arap Nusayriler yerleştikleri bölge etrafındaki diğer farklı etnik grupları etkileri altına almışlardır. et Taviil bu durumu şöyle açıklar:

Araplar Sünni ya da Alevi olsunlar bir benlik duygusu ve aşırı asabiyet sahibidirler; kavimsel geleneklerine ve etkileme gücü bütün insanlık dillerinden daha büyük olan kendi dillerine çok bağlıdır. Bu dil ki, onların bütün İslam ülkelerini egemenlikleri altına almalarını, hatta birçok milleti kendilerine benzetip eriterek Arap camiasına katmalarını sağlamıştır(et-Taviil,2000: s.257).

Suriye ve Nusayri dağları bölgesine Arap Nusayriler dışında yerleşen ve iskân edilen diğer kalabalık olan etnik grup ise Türklerdir. Selçuk Duman'ın *Irak Ve Suriye'de Türkmen Gerçeği ve Değişen Jeopolitik Koşullar* adlı makalesinde belirttiği gibi 7. yy'da Emeviler döneminden başlayarak Türkler Irak ve Suriye'ye iskân edilmeye başlanmışlardır. Daha sonrasında Abbasiler döneminde de devam edilmiştir. Irakta bulunan Samara şehri de Abbasi Halifesi tarafından Türkler için kurdurulmuştur. Suriye'de ise 9. yy'da Tolunoğlu Türk Devleti, 10. yy'da İhşidiler Türk devleti bölgede hüküm sürmüştür. Türkler tarafından hüküm sürülen bu dönemlerde göç eden Türk boyları kuzey Suriye bölgesine, kısmen Lâzkiye bölgesi ve Golan tepeleri civarına yerleşmişlerdir. Osmanlı döneminde ise bu iskân ve göçler devam etmiştir(Duman,2017,S:472). et-Taviil'in kitabında belirttiği üzere Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır seferi öncesi yolların emniyetini sağlamak için Nusayri kalelerinin yoğun olduğu Nusayri dağı civarına yarım milyondan fazla Türk iskan edilmiştir. Bu Türkler Sünni Türkler olarak yerleştirilse de Horasan kökenli Alevi Türkmenler de içlerinde çoğunlukla mevcuttu (et-Taviil,2000:s.258). et-Taviil'in aktardığından anladığımız kadarıyla Yavuz Sultan Selim'in sadece Mısır seferini güvence altına almak için yerleştirdiği Türkmenlerin büyük kısmı zaman içerisinde Nusayri Araplarla komşuluk ilişkileri içerisine girmişlerdir. Özellikle bu dönemde Arap Nusayrileri Alevi Türkmenlerle Hz. Ali taraftarlığı konusunda ortak paydalarından dolayı sıkı etkileşim içinde olmuşlardır. Mısır Seferinden sonra iskân edilen Türkmenler stratejik önemlerini yitirmişlerdir.

Türk Hükümeti Nusayri dağına yarım milyon Türk'ü getirdi, ama amacını, hatta yarım milyon soydaşını unuttu. Aradan elli yıl geçmeden, ürünü asıl halkının geçimine yetmeyen o dar bölgede yok oldular. Bu gün onlardan yalnızca Bayır, Bucak ve birazı sahil tarafında

olmak üzere 15000 kişi kalmıştır; bunlar Türk kimliklerini ve dillerini koruyabilmişlerdir. Hama, Humus yörelerindeki ise Araplaştılar ve Türklüklerinin yalnızca adı kaldı(et-Tavil,2000:s.274).

Belirttiğimiz bilgiler istikametinde ortak paydaları dil olan etnik yapılar, inanç ve yaşadıkları coğrafyanın değişimiyle çeşitli tahribatlar yaşayabilir ve hatta etnik vasıflarını yitirebilirler. Özellikle İslam Dini'ni kabul eden Türkler dini vecibelerini yerine getirmeleri için Arap dilini zaruri olarak görüyorlardı. İnançlarında Arap diliyle ve komşularında da Arap etnik yapısıyla karşılaşan Türkler bu bölgede etnik vasıflarının devamlılığının ana ögesi olan dillerinin tahribatı ya da tamamen yitirmeleri neticesinde asimile olmuş olmaları muhtemeldir. Antropolojinin etnik grupların din, inanç, dil, coğrafik etkilerle yaşadıkları değişiklikleri tanımlamayı amaç edindiğini belirtmiştik. Bu durumda Suriye bölgesinde yaşayan Nusayri Araplar ve Türkmenlerin tarihsel süreç içerisinde ki etkileşimleri birçok Antropolog tarafından fiziksel ve kültürel olarak araştırılmış ve Nusayrilerin etnik kökeni tanımlanmaya çalışılmıştır. Alman Antropolog Felix Von Luschan Suriye ve Anadolu'daki aleviler üzerinde yaptığı Antropolojik çalışmada ilginç tespitlere ulaşmıştır. Tunceli bölgesinde (Dersim) yaşayan Alevi Kürtlerin Türk oldukları ve Suriye bölgesindeki Nusayrilerin de Türk olabilecekleri üzerine tespitleri vardır. Felix Von Luschan "Völker, Ressen, Sprachen" adlı kitabında iki etnik grup üzerinde benzerlikler bulup Nusayrilerin Türk olma ihtimali üzerinde durmuştur.

...onların (Nusayrileri kastediyor)ciddi ve sakin tavırları, somatolojik vasıfları baştanbasa ve tamamen Lycia (Likya Hinterlandı) Tahtacıları'nı andırır. (Tahtacılar Türkmen Alevileridir). Her iki taraf için Sünniler Alevi adını verirler. Ben bunların kafa endisi'ni aldım vasatileri 85 dir (Tankut,1938:s.11).

Türkoloji Profesörü Hasan Reşit Tankut 85 kafa endisini ideal Türkmen kafa vasatisi olarak tanımlar ve kitabında Afet İnan'ın yaptığı Antropolojik indeksleri Tankut aktarır 1 Eylül 1937 de onyedinci toplantısını yapan "Congres International d'Anthropologie et d'Archeologie Prehistorique" da yaptığı (Une étude Anthropometrique sur 200 Femmes Turques. "en Turquie" adlı konuşmasından aldığı endisleri aktarır.(bkz. tablo 2,1) Ayrıca Tankut kitabında Hatay'da yaşayan Nusayrilerin ve Anadolu'da yaşayanların başkalarıyla evlenmedikleri için kafa vasatilerinin 85'ten aşağı düşmediğini ve etnik yapılarını koruduklarını belirtmiştir. Tüm bu açıklamalara dayanarak Tankut Nusayrilerin Türk olduklarına dair görüş öne sürmüştür. Aşağıdaki tabloda, Tankut'un kitabında yayınladığı kafa endistleri yer almaktadır(Tankut,1938:s.11-12).

Tablo 2.1. Kafa Endistleri (Tankut,1938:s.11-12)

Elisef	Umumiyetle Türk	84. 40
Von Luschan	Batı Türkü	81
Von Luschan	Tahtacı-Alevi	86
Von Luschan	Nusayri	86
Chantre	Anadolu Kızılbaş	86. 11
Chantre	Kapadokya Türkü	84. 53
Hauschild ve Wagen Seil	Anadolu Türkü	84. 19
Pittart	Anadolu Türkü	84. 78
Şevket Aziz Kansu	Anadolu Türkü	85. 01
Şevket Aziz Kansu	Anadolu Türkü	84. 19

Nusayrilerin etnik kökeni hakkında çalışan tarihçilerden Tankut kendi araştırmalarında ve araştırdığı konular hakkında belirttiği kaynaklarda Nusayrilerin etnik kökeninin Türklere dayandığını savunur. 85 kafa endisini ideal Türkmen kafa vasatısı olarak tanımlayan Tankut, Arapların kafa endistlerinin 72-75 arasında olduğunu bu nedenle özellikle Anadolu'da yaşayan Nusayrilere antropolojik olarak Arap denilemeyeceğini belirtir. Tankut'a göre Nusayriler kapalı bir grup olduklarından dolayı başkalarıyla evlenmezler bu yüzden kafa vasatilerinin 85'ten aşağı düşmemiştir ve etnik yapılarını korumuşlardır (Tankut,1938:s.11-13). Bu görüşe karşın Nusayrilerin etnik kökeninin Araplara dayandığını savunan diğer araştırmacılar da vardır.

Andrew, Nusayrilerin dillerini Suriye'deki Ansari ve Gebel'e bağlı Süryani/Lübnan Arapça lehçesi olduğunu öne sürer ayrıca Nusayrilerin dini bilgi bakımından Türkiye'de yaşayan öteki Alevi gruplardan daha aydınlanmış oldukları inancındadır. Aringberg-Laantza'naya göre Türkiye'de yaşayan Nusayrileri de kapsayan Suriye Alevileri'nin kökeni türdeş bir Arap aşiretine dayanmaktadır der. Ayrıca Aleviliğin dinsel ve etnik açıdan farklı parçalardan oluştuğu bu sebeple etnik kimliğin belirlenmesinin her grubun anadiliyle derinden ilgili olduğunu söylemektedir (Türk, 2013:s.35-36). Sertel Nusayriliğin hem etnik hemde dini bir kimlik olduğunu söyler ve Dini ve etnik yönünü birlikte düşünmek gerekliliğini belirtir (Sertel,2005:s.11).

et-Tavil ise Nusayrilerin etnik kökenini İslamiyet'ten öncesine dayandığını söyler:

İşte onlar Alevilerin (Nusayrilerin) atalarıdır. Yani, Gassanoğulları, Tenühiler, Fenikeliler, Kahtanoğulları, Meharizeler, Mudariler, Adnaniler'den Rabiaoğulları ve Çerkezlerle, Türklerin bir bölümü(et-Tavil,2000: s.47).

Etnik kökende belirleyici unsurlardan birisi dil kavramıdır. Değişen coğrafya ve değişen dini yapıların etnik yapıyı değiştirebileceğini zikretmiştik. Bu durumda en belirgin değişim dil değişimidir. Değişen inanç yapısı kitlenin düşünce şeklini dahi değiştirebilir. Bu konuda söylememiz gerekir ki Nusayrilik bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemine ilk oluşumu sırasında mensup olacakların salt Araplardan meydana geleceği gibi bir şartında söz konusu olmadığını söylememiz doğru olacaktır. Ancak zaman içerisinde sır inancının gizliliğini korumak amacıyla Nusayri inancına girecek olan kişilerin Nusayri bir aileden gelmesi şartı oluşmuştur.

Seyyid Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi ve dini vekillerinin uğraşı öteki dinlere bağlı kimseleri İslam'a yöneltmekti. Bunlar ilkin Şii Müslüman, yani Caferi olur. Daha sonra kendisinde yeterlilik görülenler, üyeleri bugünkü Alevi (Nusayri) halkını oluşturmuş olan Cümbülani tarikatına alınır. Böylece Aleviler, her türlü İslami kavimden ya da İslam'a gireceklerden oluşmaya başlamıştı. Sonuçta bugün Alevi halkı (Nusayriler), Arap, Türk, Hıristiyan, Yahudi, Rumi vb bütün kavimlerininkine benzer yapısal özellik ve ayrıcalıklara sahip oldu(et-Tavil, 2000:s.155).

et-Tavil'in belirttiklerinden de anlaşılacağı üzere Nusayrilik ilk önce bir cemaat yapılanması altında oluşmuştur. Bu cemaate etnik kimlik aranmaksızın yeterli görülen herkes kabul edilmiştir. Nusayriliği bir inanç sistemi olarak ele alırsak; Nasıl ki Sünni inancını benimsemiş birçok farklı etnik yapı varsa, Nusayri inancını benimsemiş farklı etnik yapıların olması da kuvvetle muhtemeldir. Nusayriliğin temelini atanların Arap etnik kökeninden gelmesinden dolayı Nusayri inancı temel oluşumunda Arapça dil yapısıyla gelişmiştir. Arap dili inanç ritüellerinde ve hatta günlük yaşamda da kullanılan anadil olduğu için Nusayrilerle aynı bölgede yaşayan diğer dillerdeki halkların da bu inanç sisteminden etkilenerek Nusayri inancını benimsemiş olmaları muhtemeldir. Bu inanç yapısına sahip olan toplumlar zaten ezoterik yapıda dışa kapalıydılar. Sadece kendi inanç sistemindeki insanlar ile evlilik bağı kuruyorlardı. Akrabalık ilişkilerininide kendi inançlarında olan insanlarla geliştiriyorlardı. Nusayrilik inancına geçmiş olan diğer etnik yapıların da bu anlamda bu kapalı inanç topluluğunun bir parçası haline gelmiş olmaları ve evliliklerle bu yoğun topluluk içinde kaynayıp yok olmaları, kendi anadillerini ve kültürlerini kaybetmeleri ile Araplaşmış olabilecekleri belirttiğimiz kaynaklarda açıkça zikredilmektedir. Bu koşullar altında bugünkü Nusayrilerin kendilerini adlandırış şekillerini temel almamız gerektiği kanısındayız. Her ne kadar bu Nusayri topluluklar içerisinde kendini Türkmen ya da eti-Türk olarak tanımlayanlar olsa da dil esasına ve Nusayrilerin kendi kimlikleri hakkındaki genel kabullerini baz alıp Nusayrileri Arap Alevileri olarak kabul etmek durumundayız.

2.4.Nusayrilik Tarihi

Nusayriliğin mezhep olarak ilk 9 yy'da Küfe'de ortaya çıktığı ve Ebu Şuayip Muhammed b. Nusayr el-Abdi el-Bekri el-Numeyri'dir tarafından kurulduğu yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. Kurucusu. Muhammed b. Nusayr Basra'nın önde gelen isimlerinden birisiydi ve On iki İmamcı Şialığın imamlarından Ali b. Muhammed el-Hadi ve Hasan b. Ali el-Askeri'nin yakın çevresindendi. Muhammed b. Nusayr kendisini 11. İmam Hasan b. Ali el-Askeri'nin Bab-ı (kapısı) olarak ilan ettikten sonra öğretilerini yaymaya ve öğrenciler yetiştirmeye başlamıştır. Muhammed b. Nusayr'a tabi olanlara Nusayri denmiştir. Muhammed bin Nusayr ile diğer Caferilerin birbirlerinden ayrılmasının nedenide buydu çünkü Caferiliğin Hasan b.Ali el-Askeri'nin babı olarak kabul ettiği kişiyi Muhammed bin Nusayr reddetmişti ve kendinin Ali el-Askeri'nin gerçek bab'ı olduğunu iddia etmişti. Ayrıca Caferiliğe hiç benzemeyen batını bir inancın savunuculuğunu yapıyordu bu yüzden Nusayriler, Caferiler tarafından gulat, kâfir, aşırı, batını olarak adlandırıldılar. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Muhammed bin Nusayr küçük bir topluluk kurmayı başardı (Keser,2014:s.14-15).

Daha sonra Muhammed b. Nusayr Samerraya yerleşip takipçilerine yol göstermiş ve öğretilerine orada devam etmiştir. Ölümünden sonra (873) yerine öğrencilerinden Muhammed b. Cündep ve sonrasında da Muhammed el-Cennan el-Cünbulani (ö.900) geldi. Et-Tavil bu üç önderin dönemi için Nusayriler ve tüm İslam Âlemi için karışıkların olduğu din adı altında bozgunculuk yapılan bir tür din dışı anarşi ortamıydı (et-Tavil,2000: s. 151-152).

Bu dönemde Nusayriler içerisinde bölünmeler parçalanmalar oldu. İshak el-Ahmer bu topluluktan ayrıldı ve İshakileri kurdu. Zaten çok büyük olmayan bu topluluk bu bölünmeyle dahada küçüldü. İshakiler 13. Yüz yıla kadar Nusayriliğin en önemli rakibi oldular. Nusayri topluluğundaki bu küçülmeye rağmen Nusayriler varlıklarını devam ettirebilmişlerdir, Keser'in aktarımına göre bunun en önemli nedeni Nusayrilerin toplumsal yapısıydı Muhammed b. Nusayr güçlü bir aşiretten geliyordu o dönemde çok güçlü olan Benü Nümeyr aşireti ve Abbasi yönetiminde etkili olan Benü el-Fırat aşiretlerinden oluşuyordu. Abbasi yönetiminde etkili olan Benü el-Fırat aşireti Muhammed b. Nusayr'in ölümünden sonra Bâtını yönelimlerinden dolayı yok edildi ancak Benü Nümeyr aşireti Hamdanilerle olan

güçlü bağından dolayı Nusayriliğin sonraki tarihinde kilit rol oynamaya devam etmiştir (Keser, 2000: s.-15-16).

Seyyid Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbülani döneminin en önemli âlimlerinden biri olarak anılıyordu. Muhammed b. Nusayr'ın yolundan gidiyor öğretilerini yaymaya devam ediyordu ve "Cünbülani Tarikatı" diye bilinen tarikatı kurdu. Cünbülani öğretilerini yaymak için gittiği Mısırda Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi ile tanıştı ve onu da tarikatına aldı. Daha sonra Cünbülani memleketi olan Cünbüla'ya geri döndü tarikata giren Hamdan el-Hasibi de onun arkasından gitti. Cünbülani'den şer-i hükümler, felsefe, astroloji ve zamanın diğer ilimleri konusunda eğitim aldı. Cünbülani'nin ölümünden sonra (Hicri 235-287). Tarikatın başına Hamdan el-Hasibi geçti. Nusayri mezhebinin ilk kurucusu Muhammed b. Nusayr olsa da bu mezhep el-Hasibi döneminde tanınmış ve yayılmıştı bu nedenle el-Hasibi mezhebin ikinci kurucusu olarak da adlandırılır. Tarikatın başına geçen el-Hasibi Cünbüla'dan ayrılıp Irak'a yerleşti. Bağdat'ta etkinliklerini yürüttü birçok bölgeyi dolaştı ve cemaatinin din işlerini yürüteceği Halep'e yerleşti. O dönemde Halep Hamdanilerin Halep kolunun kurucusu Seyfüddevle'nin hükümdarlığı altındaydı. Hasibi'nin Büveyhoğullarından, Hamdanoğullarından ve Fatimilerden hükümdar ve emir olan öğrencileri vardı. Hamdan el Hasibi Halep'teyken el-Hidayetü'l-Kübra (En Büyük Hidayet) adlı kitabı yazdı. Bu kitabı Seyfüddevle'ye ithaf etti. Ayrıca Büveyhoğullarının himayesindeken Arapça olduğu halde ismi Farsça olan "Rastbaş" adlı kitabı yazıp Adudüddevle'ye ithaf etti ve Nusayriler. Adudüddevle'ye Rastbaş ed-Deylemi demeye başladılar, yani Hasibi'nin doğruluğa çağırdığı kişi anlamında. Hamdan el-Hasibi müritleriyle birlikte her dinden her kavimden insanları İslam'a yöneltiyordu bu kişiler önce Şia Caferi oluyor daha sonrada içlerinden yeterli gördüklerini tarikata alıyordu. Nusayriler için imamlardan sonra yetkili merci Bab tı. Bu yüzden kendi içlerinde anlaşmazlığa düştüler ve üç kola ayrıldılar. Bunlardan ilki Seyyid Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr'ın yolundan gidenlerdi bunlara Nusayri deniliyordu. İkinci kol ise İshakilerdir. İmam Hasan el-Askeri'nin asıl babı olduğunu iddaa eden Ebu Yakup İshak en-Nahiye bağlı olanlar. Üçüncü kol ise Caferilerdir. Caferiler bab ya da bahsi geçen diğer kolların önderlerine bağlanmadılar ve Cafer es-Sadık'ın kitaplarıyla kendilerine yön verip Caferiye ismini aldılar (et-Tavil,2000: S.153-156).

Daha sonraki dönemlerde şeyhlerin önderliğinde birçok Alevi Nusayri devletinin bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu devletler: Mısır'da Fatimiler, Hazar Denizi

Bölgesinde Büveyhoğulları Devleti, Şam, Trablus, Teberiyede Aridoğulları Devleti, Lazkiye'de Tenuhiler Hükümeti, Kurtuba, Malka'da Hammudoğulları Devleti, Zaragoza da Ahmeroğulları Devleti, Muhrizoğulları hâkimiyeti ve içlerinde en önemlisi Musul, Halep'te hükmeden Hamdanoğulları Devletiydi. Bu dönem Nusayriler için son derece önemli bir dönemdi (Türk 2013:s.45).

Hamdan el Hasibi'nin ölümünün ardından ise iki ayrı merkez oluştu bunlardan biri Seyyid Muhammed b. Ali el-Cilli'nin başkanlığını yürüttüğü Halep diğeri ise Seyyid el-Cisri'nin yürüttüğü Basra merkezleriydi. Seyyid el-Cilli dönemi Nusayri Tarihi için temel kırılmaların olduğu bir dönemdir. Halep Bizans imparatorluğunun eline geçirilip yakılmış, doğudan Büveyhiler'in batıdan da Fatımilerin işgalleri neticesinde Hamdani yönetimi ortadan kalkmıştır (1005). Böylelikle Nusayriler en büyük destekçilerini kaybetmişlerdir. Çünkü Şia Nusayriler Hamdanoğulları himayesi altında yaşıyorlardı (Keser,2014: s.19). Halep, Lazkiye ve Bağdat 1048 yılına kadar Bab ve ardılları tarafından yönetilen Nusayrilerin dini merkezleri oldu. Seyyid el-Cilli'nin ölümünden sonra Halep'ten Lazkiye'ye taşınan merkezin başkanlığını Cilli'nin öğrencisi olan Ebu Said el-Meymün Sürür b. Kasım et-Tarabani yapıyordu. et-Tabarani, Lazkiye'ye odaklandı ve Lazkiye Nusayri propagandasının temel faaliyet alanı oldu. Böylelikle Lazkiye'yi çevreleyen dağlık bölgeler Nusayri alanlarına dönüştü ve o tarihten itibaren Nusayri/Alevi dağları olarak anılmaya başladı. Lübnan ve Suriye'de Nusayriliğin taraftar sayısı hızla artarken inancın tarihinde önemli yeri olan Harran'daki Nusayri varlığı on birinci yüzyılın başında bilinmeyen bir nedenle son buldu (Keser,2014: s.20). et-Tabarani (965-1035) Cünbülani tarikatının son genel şeyhiydi ondan sonra tarikat başkanlığına kimse geçmedi ve bir merci olmadı. Her şeyh kendi bölgesinde şeyhliğini yapmaya devam etti ve her şeyh bir cemaate başkan oldu (Uluçay,2003:s.7). et-Tarabani'nin vefatını takip eden dönemde Nusayriler yoğun baskı dalgaları altında kaldılar. Suriye ve Lübnan dağlarının bir kısmının İsmaililerin, bir kısmının da Haçlıların eline geçtiği bu dönem de Trablus ve Lübnan dağı arasında yaşayan Nusayrilerin Franklar tarafından öldürülmüş ve Franklara ait toprakların büyük kısmını Eyyübiler tarafından ele geçirilmişti (1188). Tüm bunların sonucu olarak Nusayriler birbirinden farklı yönetimlerin altında birbirlerinden izole edilmiş, güçlü dini bir liderden yoksun, yerel yöneticilere bağlı parçalanmış bir toplum haline gelmişlerdir. 13 YY da Nusayriler iyiden iyiye güçsüz kalmışlardı (Keser,2014:s.21,22). Aynı dönemde Kürtler, İsmaililerle müttefik olmuşlar ve Nusayrilere yoğun bir şekilde

saldırıyorlardı. Bu sebeple Banyas ve Lazkiye de yaşayan Nusayriler Hasan el-Mekzun es-Sincari'den yardım istediler. Es-Sincari Irak'ın kuzeyindeki Sincar bölgesinden Nusayriliği seçmiş bir emirdi. Nevruz kutlamaları sırasında Sayhun kalesinde Nusayrilere yönelik bir katliam yaşandı. Bu olayın üzerine Sincari 1222 yılında binlerce savaşıyla gelip Kürtleri ve İsmailileri yenip bölgeyi ele geçirdi ve dağlık alandaki tüm Nusayrileri yönetimi altında birleştirdi. Bu Nusayri tarihinde bir ilkti. es-Sincari Silahlı şiddet kullanmayı Nusayrilere mümkün kıldı ve Cihat el-zahir yani açık cihadın yanında cihat el-Batın yani içsel gizli cihadı yani her Nusayri'nin kendi nefisleriyle kendi iç dünyalarında savaşmalarını zorunlu kıldı. Bu şekilde Nusayri inancını tehdit eden diğer inançlarla mücadele etmeyi amaçladı. Nusayrilik inancını tehdit eden İshakilik ve İshakilik'ten meydana gelen Deyhubiliği yok etti. Bunlara ait kitapları yaktırdı. Es-Sincar'ın ölümünden sonra Nusayri birliği yok oldu ve Nusayriler tekrar şeyhler ve aşiret ağaları tarafından yönetilmeye başlandılar (Keser,2014:s:21, 22).

1258 yılında ise Moğol istilasıyla birlikte Nusayrilerin Bağdat'taki varlıkları son buldu ve bir daha Bağdatta oluşmadı. İzleyen dönemde Sultan Baybars liderliğindeki Memluklar Moğolları püskürttü, İsmailere ve Franklara ait olan toprakların hemen hemen tamamını ele geçirdi ve böylelikle Nusayrilerin yaşadığı tüm bölge Memlüklülerin hâkimiyeti altına girmiş oldu. Memlüklüler Sünni inancındanlardı ve Sünni inancının çok katı savunucusuydular. Diğer inançlara ve mezheplere karşı hoş görüleri yoktu. Bu sebeple Nusayrilerin yaşadığı her köye cami yapılmasını zorunlu kıldılar, Şarap içmeyi ve ibadetlerinde kullanılmasını yasakladılar, Nusayrilerden alınan vergileri artırdılar, kitaplarını ve Nusayriliğe girişi kesinlikle yasakladılar bu şekilde amaçları Nusayriliği tamamen yok etmekte. Fakat bir süre sonra ekonomik ve dini baskılara dayanamayan Süveyde'nin dağlık bölgesindeki Nusayriler Mehdici bir ayaklanma başlattılar. Friedman'a göre bu ayaklanmanın başlamasındaki en büyük etken dini ve ekonomik baskıydı. Ayaklanmayı başlatan Nusayriler diğer bölgelerdeki Nusayrilerden destek alamadılar. Nusayrilerin ayaklanması Memlüklüler tarafından çok sert bir şekilde bastırıldı. Memlük sultanı Nusayrilerin tamamen yok edilmesini istedi. Kaynaklara göre o dönemde sadece Trablus'ta yirmi bin civarı Nusayri öldürüldü, kurtulmayı başaranlar ise Süveyde'nin dağlık bölgelerine kaçtılar (Keser,2014:s.21-23; et-Tavil,2000: s.225-230; Friedman,2010: s.52-58).

Memlûklûler dönemi Nusayriler için çok büyük dini ve ekonomik baskılara maruz kaldıkları çok zorlu bir dönemdi. Katı Sünni rejimin Dini ve ekonomik baskılarının ve yasaklamalarının yanında Memlûklûler döneminde ilk defa Nusayriler aleyhlerinde verilen fetvalarla karşı karşıya kaldılar. Nusayrilere karşı 1317 yılında ilk fetva Selefilîğin ilk kurucularından biri olan Hanbelî okuluna mensup Taki el-Din b. Teymiyye tarafından verilmiştir. Teymiyye Nusayrilerin Müslüman olmadıklarını ve yok edilmeleri gerektiğini fetvasında alenen belirtmiştir. Teymiyye'nin fetvasında: Nusayri diye adlandırılan bu insanlar Karmatilerin ve Bâtınilerin bir çeşididirler, onlar Hıristiyanlardan, Musevilerden hatta diğer sapkın gruplardan daha sapkındırlar. Hz. Muhammed'in toplumuna yani Müslümanlara Haçlılardan, putperest Moğollardan ve öteki kâfirlerden daha çok zarar verirler. Gerçekte onlar Allah'a, onun peygamberine (Hz. Muhammed), kutsal kitabına (Kuran'a) inanmadıkları halde Şia'ymış ve ehlibeyti destekliyormuş gibi yaparlar. Dürzîler ve Nusayriler tüm Müslümanlara göre putperesttirler. Onların yemeklerinden yemeyin kadınlarıyla evlenmeyin. Onlar ne Müslüman'dırlar, ne Hıristiyan ne de Musevi. Onlar İslam'ın beş şartını yerine getirmezler, oruç tutmazlar, Allah'ın yasakladığı leş ve şarabı yerler içerler, hacıları öldürüp zemzem suyunu kirletirler, Müslümanların ölmesi için dua ederler. Nusayrilere yönelik tüm bu negatif çelişkili söylemlerinden sonra Müslümanların, Nusayrilerin Müslüman mezarlıklarına defnedilmesine izin vermemelerini, yemeklerinden yememelerini, kızlarıyla kesinlikle evlenmemelerini, Nusayrileri askere almamalarını ve Müslümanların Nusayrileri avlayıp öldürmeleri ve mallarına el koyup kadınlarının ve çocuklarının köleleştirmelerinin Müslümanlara helal olduğunu söyler (Friedman,2010: 62,189-192; Keser,2014:s.23-24).

Nusayriler Memlûklûler döneminde karşı karşıya kaldıkları yoğun ekonomik ve dini baskılara rağmen kendilerini korumaya çalıştılar. Memlûklûlerin varlığına son veren (1514) Yavuz Sultan Selim döneminde Nusayriliğin merkezi olarak adlandırılan Halep'te Nusayri varlığı neredeyse tamamıyla yok edildi. Memlûklûlere karşı savaşını dinen meşru hale getirmek isteyen Yavuz Sultan Selim, dönemin Suriye Müftüsü Nuh el-Hanafî el-Dimeşki'den Nusayriler ve diğer Şia grupların kâfir ve dinsiz oldukları gerekçesiyle katledilmelerinin vacip olduğu ve mallarına el konulup kadınlarının ve çocuklarının esirleştirilmesinde dinen bir sakınca olmadığına dair bir fetva aldı. Ayrıca bu dönemde de Nusayriler den çok ağır bir vergiler alındı. Nusayriler yine ekonomik ve dini baskılarla karşı karşıya kaldılar bu baskıların

sonucunda Kentlerde yaşayan Nusayriler Trablus ve Antakya arasındaki dağlık alanlara yani Nusayri dağlarına göç ettiler (et-Tavil,2000:s.247-258; Keser,2014:s.24).

Keser 19 YY ortalarına kadar geçen zamanda ise Osmanlı İdaresi'nin Nusayrilere yönelik uygulamalarında büyük oranda yumuşama yaşandığını eserinde belirtir. Osmanlı Devleti yönetimi her dini inancı bir millet olarak kabul ederdi. Devletin gerçek sahibi Müslümanlardı. Azınlıklar Zımmi olarak isimlendirilirlerdi. Ancak bazı dini gruplar Zımmi sayılmıyordu, Nusayriler, Dürziler, Vahabiler, İsmaililer, Yezidiler, Hurifiler vergilerini ödeyip askerlik yaptıkları sürece hoş görülmüşlerdi. Bu tür Sünnilik dışındaki gruplara gösterilen hoşgörüyü ve toleransa devletler için istimalat politikası denmektedir (Keser,2014:s. 25; Uluçay,2003:s.8).

Osmanlı II. Abdülhamit döneminde zayıflamıştı bu durumu fırsat bilen Avrupa Devletleri iç karışıklık çıkartmakta ve Osmanlı topraklarını işgal etmekteydiler. Bilindiği üzere Osmanlı toprakları çeşitli din ve mezheplere ayrılmış kozmopolit bir yapıdaydı. Bu durum ayrılıkçı fitnelerin Osmanlı Devleti topraklarında görülmesini kolaylaştırıyordu. Bu tehlikenin farkında olan Osmanlı Devleti dış güçlerin baskısının etkisiyle bir dizi önlemler almaya çalıştı. Osmanlı Devleti'nin dağılmasını ve yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını önlemek gibi nedenlerden dolayı Müslüman olmayanlara çeşitli haklar tanıyan Islahat Fermanı'nı yayınladı. Fakat bu ferman Müslümanlardan çok gayri Müslimlerin haklarını genişlettiği için Müslüman Teba'nın tepkisini çekmişti ve çok geçmeden 1858 yılında Cidde'de Müslüman olmayan halka karşı tepki meydana geldi. Bu tepkiye Fransız ve İngilizler tarafından müdahale edilmiştir. Daha sonra ise 1860 yılında Halep ve Şam'da Hıristiyanlara yönelik bir ayaklanma başlamış ve bu ayaklanma çok geçmeden Lübnan'a kadar yayılmıştır. Bunu fırsat bilen Fransa bölgedeki Hıristiyanları koruma söylemiyle bir Fransız kuvvetiyle Lübnan'a çıkarma yapmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin iç işlerine yabancı devletlerce karışıldığının göstergesi olmuştur. Fransızlar 1830'da Cezayir, 1881'de Tunus ve 1907'de Fas'ı işgal ettiler. İngilizler ise 1878'de Kıbrıs'ı ve 1882'de ise Mısır'ı işgal etmişlerdir (Yazıcı,2017:s.552-568). Bu işgaller sırasında Müslüman olmayanlar işgal kuvvetleriyle birleşmişlerdir. Bu olaylar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu net bir şekilde göstermektedir. Görülüyor ki Osmanlı Devleti'nin toprakları yer yer işgal ediliyor, misyonerlik çalışmaları yanında, dini ve etnik farklılıklar ortaya atılarak toplumsal yapı ayrıştırılmak isteniyordu. Özellikle Müslümanlar

üzerinde mezhepsel ve ırksal farklılıklardan dolayı ayrıştırma politikası güdülyordu. Osmanlı Devleti'nin büyük bir siyasi kargaşa içerisinde olduğu bu dönemde toplumsal bütünlüğü korumak için bir takım önlemler alınmıştır. Toplumsal bütünlüğü korumak amacıyla Yezidiler, Dürzîler ve Nusayrilere karşı Sünnileştirme politikası uygulanmıştır. Bu politikaya göre Yezidi, Nusayri ve Dürzîlerden cizye alınmamış ve Nusayrilerin bulunduğu bölgelere mektep ve camiler inşa edilmiştir (Uluçay, 2003:s.8-11; Türk, 2013:s. 47).

Nusayriler 19 yy da Suriye'nin batısındaki dağlık hattın güney bölümlerinde varlıklarını büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Nusayriler bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Samandağ, Yayladağı, Adana, Tarsus ve Mersin'de yerleşik gruplar haline gelmişlerdir. Bu kentlerle Lazkiye ve Trablus'taki Nusayriler mekânsal ve sosyal anlamda izole edilmiş olarak yaşıyorlardı. Yerleşik grup halinde bu kentlerde yaşayan Nusayrilerin çok azı kendi toprağına sahipti. Genelde Sünni ve Hıristiyan toprak ağalarının yanlarında çiftliklerde çalışıyorlardı. Diğer yandan tarıma elverişsiz Nusayri dağlarında ve daha güneydeki dağlık alanlarda zorlu koşullar altında yaşayan Nusayriler fakto biçimde yarı otonom bir yaşam sürüyorlardı. Bu dönemde de otorite sahipleri sadece şeyhlerdi. Ayrıca kuzeydeki ve güneydeki Nusayriler 15. yy'da Haydari ve Klazi olarak iki ayrı inançsal gruba ayrılmışlar ve birlik içinde bir toplum oluşturamamışlardır. Bu yüzden aralarında sık sık çatışmalarda yaşanmıştır (Keser,2014: s,26).

Osmanlı Devleti arşiv kaynaklarında Nusayri dağlarında yaşayan Nusayrilerin Osmanlı Devleti'nin askere alınma ve vergi taleplerine karşılık sık sık ayaklanma çıkardıkları ve bu ayaklanmaları Osmanlı Devleti'nin sert askeri eylemlerle bastırđıđı görülmektedir (bkz-belge-1).

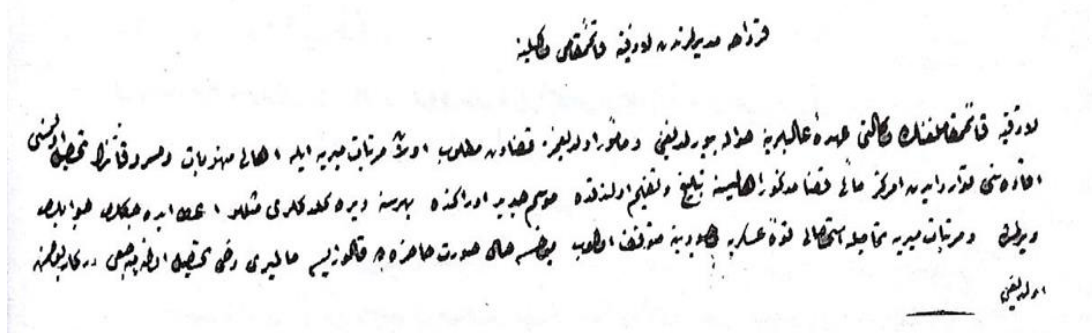
Osmanlı Devleti Nusayri ayaklanmalarına sert askeri müdahalelerde bulunmasına rağmen özellikle Lazkiye ve çevresinde kontrol sağlayamamıştır. Bu bölgede yaşıyan Nusayriler komşularının topraklarına ve kervanlara sürekli saldırılar düzenlemişlerdir. Nusayrilerin ayaklanma ve saldırıları negatif olan Nusayri algısını daha da güçlendirmiştir. Bu yüzden dönemin o bölgedeki en etkili din âlimi olan Muhammed Nasir el-Din el-Mağribi Nusayriler hakkında İbni Teymiye'nin fetvasına benzer bir fetva vermiştir. Bu fetvayla Nusayriler dize getirilmek istenmiş, büyük ölçüde başarıya ulaşılmıştır. Buna rağmen Nusayri dağlarındaki ayaklanmalar devam etmiş ve bu ayaklanmaların önüne geçilememiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin etkisinin azalması yerel unsurların giderek güç kazanmasına

neden oldu. Mısır'da güçlenen ve bağımsız bir hanedanlık kurmak isteyen Mısır valisi Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'nin Ruslarla yaptığı savaşı (1828-1829) fırsat bildi ve Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa 1831 yılında Suriye ve Lübnan'ı ele geçirdi. Mısırlılar birçok Nusayri köyünü yakmış ve Nusayrileri silahsızlandırıp birçoğunu askere almayı başarmıştır. 1833 yılında imzalanan Kütahya Anlaşması'yla Suriye valiliği Mısır'a verilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti Nusayrileri Mısırlılara karşı silahlandırmıştır. Fakat Mısır işgali sona erdikten sonra Osmanlı Devleti'ne karşı Nusayriler daha büyük isyanlar gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı Devleti Nusayriler üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Öyle ki askeri müdahale olmadan vergi ve asker toplayamayacak duruma gelmişti. (bkz belge-1) Nusayriler bu dönemde o kadar güçlenmişlerdir ki 1850 yılında hükümet binasını basıp Lazkiye yöneticisini öldürmüşlerdir. 1853'te ise Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'na girmesini fırsat bilen Nusayriler İsmail Hayri Bey'in önderliğinde bir isyan başlatıp bazı bölgeleri ele geçirmişlerdi ancak Kırım Savaşı'nın ardından Osmanlı Devleti isyanları bastırıp kontrolü tekrar eline almıştır (Keser,2014:s.26-27).

Suriye valiliğinin Mısır'a verilmesiyle Doğu Akdeniz Avrupa'nın kültürel etkisine, Amerikan misyonerlik çalışmalarına daha açık hale geldiği gibi ayrıca bu durum Hindistan yolunu kapatmayı amaçlayan Fransa ve İngiltere içinde büyük fırsatlar doğurmuştu. Mehmet Ali Paşa tüm dinler için eşit statü hakkı tanımış vergiler konusunda Müslümanlara ve Hıristiyanlara eşit yükümlülük vermiştir. Modern okul sistemleri geliştiren Mehmet Ali Paşa bu okullarda misyoner grupların özgürce çalışmasına olanak vermişti. İyi derece Arapça öğrenmiş misyonerlerin katkı sağlamasıyla Arap dilinin modernleşmesi sürecinde Arap Milliyetçiliği ilk kez bu dönemde siyasi bir hareketten çok uzak bir şekilde ortaya çıkmıştır (Uçarol, 2006: 188-191; Çitil, 2013: s.49).

Belge 2. 1: Vergi Tahsiline Dair Belge Örneği

Nusayrilerden vergi tahsiline dair Kardaha müdürlerinden Lazkiye kaymakam vekiline Askeri kuvvet kullanmadan Nusayrilerden vergi almanın mümkün olmadığına dair yazılan yazının transkripsiyonu. 10 Ramazan 1272 (15 Mayıs 1856 da yazılmış yazı).

Kaynak: Bilgili, vd. 2010: s.41.

Belge 2. 1: Türkçe Transkript Metni

Kardaha müdirlerinden Lazkiye Ka'ırmakamı vekiline

Lazkiye Ka'in-immakamlığının vekaleti 'uhde-i alilerine havale buyurulduğu ve me'mûr olduğumuz kazadan matlub olan mürettebat-ı miriyye ile ahali menhubat ve mesrukâtının tahsil olunması ifâdesini tevârüd iden emriniz me'âli kaza-i mezkûr' ahalisine tebliğ ve tefhim olundukda mevsim-i cedid idrakinde beher sene viregeldikleri misillü i tâ idecekleri cevabları virilmiş ve mürettebât-ı miriyye tamamıyla istihsâli kuvve-i `askeriyye vücûduna mütevakkıf olup yohsa hal sûret-i hazırada kalur ise mal-ı miri dahi tahsil olunamayacağı derkar bulunmuş olduğu 10 N 72

19. yy'da batılı emparyallerden İngiltere ve Fransa Devletleri hammadde kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerde misyon ve egemenlik kurma faaliyetlerine giriştiler. Osmanlı Devleti'nin toprakları ise geniş hammadde kaynaklarına sahipti. Bu sebeple İngiltere ve Fransa Devletleri Osmanlı Devletinin topraklarında artan kapital taleplerine kaynak bulabilmek için misyonerlik faaliyetlerine yoğunluk verdiler (bkz-belge:2). Bu amaçla misyon okulları kurmak, çeşitli isyanlara destek vermek, isyancı gruplara silah ve para yardımı yapmak peşindeydiler. Ancak Osmanlı Devleti bu tehlikelerin farkına vardı ve emparyallerin en çok kullanmak istediği topluluklar üzerinde otorite sağlamak istedi. Bu yüzden batılılaşma peşinde olan Osmanlı Devleti siyaseten mahalli idarelerde merkezîyetçi otoriter bir yapılanma içerisine girişti. II. Abdülhamit döneminde bu siyasal amaç doğrultusunda Pan-İslamik bir siyaset uygulandı. Bununla birlikte azınlık gruplar üzerinde Sünnileştirme faaliyetlerine girişildi. Nusayrilerin yoğun olduğu bölgelerde merkezi otoritenin siyasi anlayışına göre camiler ve eğitim kurumları açıldı. Bu sayede Nusayrilerin ve diğer grupların Sünnileşmesi ve Pan-İslamik çerçevede merkezi otoriteye tam bir sadakat ile bağlanmaları amaçlandı (bkz. Belge-3). Çünkü bu döneme kadar Sünni halk tarafında ritüellerinin gizliliği yüzünden ahlaksız olarak

nitelendiriliyor ve hatta dinsiz olarak kabul ediliyorlardı. Diğer yandan da Sünni olan yerli halkın topraklarında çalışan fakir bir işçi sınıfı olarak görülüyorlardı. Sünnileştirme çalışmaları sonucunda bir kısım Nusayri'nin Hanefi mezhebine geçtiği düşünülse de Nusayrileri işçi olarak kullanan toprak ağaları tarafından bütünüyle Hanefi mezhebine geçemedikleri iddia ediliyor toprak ve güç kazanmak için bu şekil bir kamuflej yöntemine başvurdukları söyleniyordu. Bu durum yerli Sünni halk ve Nusayriler arasında gerginlik yaratıyordu. Çoğu kez ortak dini vecibeler sırasında iki grup arasında kargaşalar çıkıyor ve Osmanlı idaresi tarafından bastırılıyordu (et-Tavil, 2000: s.288-294; Keser, 2014: s.25-29; Bilgili vd. 2010: s.77).

I. Dünya savaşı sona erdikten sonra ise Nusayriler için yeni bir dönem başlamış oldu. Yüzyıllarca egemenliği altında yaşadıkları Osmanlı Devleti parçalanmıştı ve Nusayrilerin yaşadığı bölgelerde otorite değişiklikleri olmuştu. Nusayrilerin bir kısmı bu günkü Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde kalırken Suriye ve Lübnan bölgesi ise Fransızların yönetimine girdi. Bu durum Suriye ve Türkiye'de ki Nusayrilerin arasındaki tarihsel bağları büyük oranda yok etti (Keser, 2014: s.29).

Belge 2.2: Şamdan Yazılan Bir Mektup Örneği

Belge de İngiltere ve Fransa'nın Suriye ve Filistin'deki Dürzî, Maruni ve Nusayri çocukları için mektepler açıp propaganda ve diğer faaliyetlerde bulduklarına önemli bilgiler bulunmaktadır.

سالمه بارئله عجب العباد برکتوبك سورندك احواله از عاوانه و اهلین صلواتك بره

فرانسه و روسی برنجی بولسونه یونانیا طرک استیلا سنده استدار اولنا نه فلسطیه قطره سیم بوطا دی صده
 بیخانه سور ولایتنه برو قرق قطره نظر ایتموب قطره اولون ایله ولایتنا را ایلام و بوسیانده واقع
 جیل لسانده علی الرواح تانیس نفوده اقوام و ذلور و انانه شخصی متعود حکمتنا نسید همدی
 بیخانه قانونیک و مارونیتا جو صقدنی استیلا ایکی تعلیم و تربیه اهتمام ایله وان ایلیع بطور خریستیا
 اولونک ترزویتا پیا سید ساز لایتیه ره صابه و راهب این تدریس و تربیه آن تحتی بولسند بوسورته
 مارالکله صید سندن و باخوشی جوی لیتیه خلعتی کسب ایتمیز ایله کیدیند اولونک کولکله نبر کسور این
 تلقیه اولنا نه در سر ساینه فرانسه و روسی کسور این حامی اولدیه بیویب ناینا لایم مذکور خریستیانک
 دولت مترا یا جهت حاصل اولانه میل و محبت و حضرت فدا کاربری شودریم و اصل اولسندر
 بوندنه اولسند مقدم و قوچولایه پروسیا محاربین فرانسه اولسند کولکله جنطاد کوندر ایلی
 جیل لسانده مارونیتاری فرانسه دولتیله استیلا ایتمیز این حالونک کولکله روسیا محاربین مذکور خریستیا
 عا کسور ایله امداد ایله اولسند برف کولکله ارسلنی خاطر این سید کولکله در فرانسه اولسند
 نسبتا تدریم و قید طبع اولانه انگلتره دولتی دهی اولسند بولسند درزی و نظری طرکله فرانس
 تحت حمایتی اورو کولکله بوند مارونیت و قانونیک طرکله فرانس سید عدره اقی ایلام در زیر
 برادر قدر جیل سازه فایده اولسند کولکله بو واسطه ایله انگلتره فرانسه تانیس ایتمیز اولسند
 بولسند مقابله بولسند ایتمیز ایله رقابت ایله بولسند سندن بوند جزایرا اربعه القاره
 سمر لیه جیلند اولسند نوطه ایتمیز ایله بیله قله فدا اولسند ایتمیز اولسند ایتمیز ایتمیز ایتمیز
 ایتمیز و قوچانده شام و جیل لسانده حاد از اولسند انگلتره صید و قوی دهی طبعی حیرت افزا اولسند کولکله
 وقوم اولسند سندن نامی اولسند سوریه ابرمه حایط خدمت بولسند عیالنه احوال کس و قوی ایتمیز
 ترک خدمت بولسند غیوبتا ایتمیز طرکله در سندن انگلتره کولکله ایتمیز بر جمعیت طرکله بیله
 عثمانی اولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند
 سواصله کولکله صغیر بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند
 ایتمیز لیلین برنجور بولسند کولکله دار مقوس ایتمیز ایتمیز اولسند و سایر عا طای اراز اولسند بولسند
 جیل طرکله کولکله بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند
 کولکله قارشد بولسند استغفار بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند بولسند

Belge 2. 2: Türkçe Transkript Metni

Bismillah

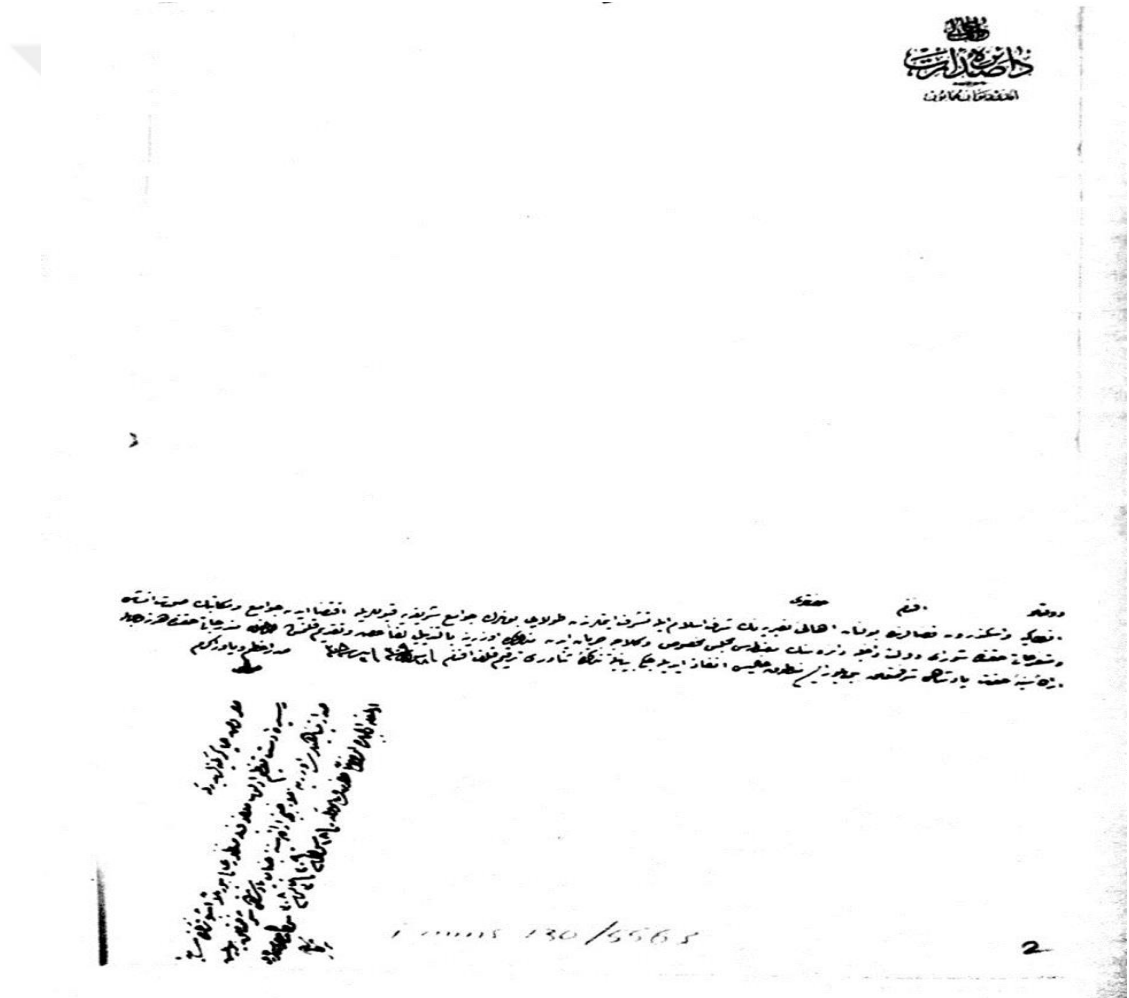
Şamdan yazılan 'arabiyü'l-'ibare bir mektubun Suriye'nin ahvaline da'ir havi olduğı ma'lumatın tercimesidir.

Fransa devleti Birinci Napolyon Bonapart'ın istilasından istirdad olunan Filistin kı'asıyla buna mülâsık bulunan Suriye Vilayetinden bir vakıtta kat`-ı nazar itmeyüb kıt`a-i mezkure ile vilayet-i müşarünileyhada ve bu meyanda vaki' Cebel-i Lübnan'da `ale'd-devam te'sis-i nüfuza ikdam ve zükur ve inasa mahsus müte`addid mektebler inşasıyla hem-mezhepleri bulunan Katolik ve Marunit çocuklarını istediğı gibi talim ve terbiyeye ihtimam eylemiş ve ile'l-yevm binlerce Hıristiyan evladı Jizvit Papaslarıyla sa'ir Latin ruhban ve rahibelerinin tedris ye terbiyeleri tahtında bulunmuşdur bu suretle marü'z-zıkr mezhebdaşlar ve ba-husus Cebel-i Lübnan hükümeti kesb-i imtiyaz ideliden berü oradakiler küçükden berü kendülerine telkan olunan dersler sayesinde Fransa Devletini kendülerine hami-i mutlak bilüb nihayetü'l-emr mezkûr Hıfistiyânların devlet-i müşarünileyha cihetine hasil olan meyl ü muhabbet ye haslet-i fedakarileri şu dereceye vasıl olmuşdur ki bundan on sene mukaddem vuku` bulan bir Prusya muharebesinde Fransa'ya on beş bin gönüllü cengâver göndermeğı Cebel-i Lübnan Marunitleri Fransa Devletinden istiyzan eylemişler idi hâlbuki geçenki Rusya muharebesinde mezkur Hıristiyanlar `asakir-i şahaneye imdad olmak üzere bir nefer gönüllü irsalini hatırlarına bile getürmemişlerdir Fransızların bu misillü teşebbüsâtlarına vaktiyle muttali' olan İngiltere Devleti dahi o havalide bulunan Dürzi ye Nusayri ta'ifelerini taht-ı sahabetine alarak gerçi bunlar Marunit ve Katolik ta'ifelerine nisbetle `adetce ekall iseler de Dürziler bahadırılıkları cihetle sa'irlere fa'ik olduklarından bu vasıta ile İngilizler Fransızların te'sis itmiş oldukları politikaya mukabil bir politika ittihazıyla onlara rekabet idebilmişlerdir. . . senesinden berü Cezayirli Emir Abdülkadir'in Şam-ı Şerife hicretle orada tavattun itmesi atide beyan kılınacak ahvale nazaran tehiy olmadığı gibi sabıkan Suriye'de güzeran iden vuku'atdan Şam ve Cebel-i Lübnan hadiseleri misillü İngiliz Hasan Bey vak'ası dahi haylice hayret-efza olmuşdı ki merhum evvelce Hasan Bey namını alarak Suriye'de bir müddet zabıta hıdmetinde bulunduğı `urbanin ahvaline kesb-i vukuf eyledikten sonra terk-i hıdmetle bir müddet gaybubet iderek geçen seksen dört senesinde İngiltere'de teşekkül iden bir cem'iyet tarafından Bank-ı Osmani üzerine muhavvel `azim bir (kiredityo) ile ve lüzumu kadar esliha ve cebahaneyi hamil bir sefine-i mahsusa ile Suriye sevahiline gelüb ma'iyetinde bulunan bir takım İngilizler ile beraber Tarablus-ı Şam iskelesine çıkmış ve içlerinden biri Anadolu'dan bir timur yolu keşfine da'ir mukaddema istihsal itmiş olduğu ferman-ı `aliyi ibraz ve guya mahall-i maksada çöl tarihiyle gideceklerinden bir çok hendese altından başka me'kulat ve meşrabatı havi olan bir takım sandıkları gümrükden karışdırılıb da istifleri bozulmasun diyerek Tarablus rüsumat müdirini bi'l-igfal her nasılsa kandırub ve müdiri gemide ta'ama da `vet iderek ba'zı 'adi me'kulat sandıklarını üzerinden ira'e ile eşyalarının bila-mu'ayene gümrükden geçürülmesine ruhsat alarak toplara varıncaya kadar bi'l-cümle esliha ve mühimmatlarını çıkarub develere tahmilen çöle aşırılmışlar da bu İngilizler yol işinde kullanmak için diyerek Tarablus ve Hama Sancağında cem' itmiş oldukları bir çok halkı kendü nev-icad silahlarıyla silahlandırub ve toplarını dahi takub çöle vaki 'Tedmür kal'a-i meşhuresini zabt ile orayı merkez ittihaz eylemek üzere hareket ye yolda tesadüf iden bir `urban kabilesiyle muharebeye mübaşeret eyledikleri Şam-ı Şerif'de işidilmesi üzerine derhal ordu-yı hümayundan `asker sevkiyle mezkur İngilizler çölde yetişilüb bi'l-muhasara takımlarıyla beraber ahz ü girift ve toplarıyla esliha ve mühimmat-ı sa'ireleri zabt olunarak cümlesi merkez-i vilayete isal ve ba`del-istintak marü'z-zıkr İngilizler mahbasen Dersa'adet'e irsal kılınmışlar idi merhumların teşebbüsât-ı vakı`aları hakkında cereyan iden tahkikat hükümetce ziyade mektum tutulduğundan maddenin ledünniyatına haricden kimseler kesb-i vukuf idememis ve kendüler Bab-ı Zabtiyede bir çok müddet habs olunduktan sonra memleketleri canibine def' idilmislerdir muharebe-i maziyyenin `akibinde İngiltere Devletinin Kıbrıs Ceziresini zir-i zabt ve idaresine alarak Rusyaluların tahattisinden Anadolu'yi vikayeye mu'avenet `ahdi Rusyaluların şu cihetden dahi Hindistan'a doğrulan meslek-i taarruzlarını uzakdan kesdirmek maksadına mebni olduğu gibi bir taraftan Süveyş Kanalının muhafazası da akdem-i amali olmasıyla İngiltere erkan-i harbinden suret-i mahremanede mahsus mühendisler irsaliyle Port Said'den Firat Nehri'ne değin icra olunan keşfiyatda Rusya `askeri mezkur nehri geçtiğı halde nehr-i mezkurdan Port Said'e kadar harekete ha'il olacak bir guna istihkamat-ı tabi'iyeye bulunmadığından Süveyş Kanalının muhataraya ma`ruz bir halde görülmesi İngilizlerin endişelerini ve buna diğere bir çare düşünmelerini icab itmiş olmasıyla ara yerde bir istihkam-ı politiki icadı vücubuna bina'en ma`a-Filistin Suriye Vilayetinin Cebel-i Lübnan gibi düvel-i sa'irenin sahabet ye himayesi

tahtında bir hükümet-i mümtaze hey'etine vaz'ı te'emmül edilmiş olmalıdır ki ingilizler mukaddema ahval-i gayr-i müstakimanesinden dolayı memalik-i şahanedan matrud olan Midhat Paşa'yı kendülerine bend ye müşarünileyhin Avrupa'da bir takım neşriyat-ı muzırrasına meydan virmekden ise Girid Ceziyesinde ikametine müsa'ade-i seniyye şayan buyurulmasını zat-ı hazret-i padişahiye nush ye pend iderek bunun husulünden sonra bi'l-ictihad Suriye Vilayeti valiliğini müşarünileyhin 'uhdesine tevcih itdirmeğe muvaffak olmuşlardır Midhat Paşa'nın Şam-ı Şerife vusulüyle beraber ingiltere'nin Der-sa'adet sefarethanesi birinci serkatibi Suriye'yi seyyahate gelüb pasa-yı müşarünileyh ile 'ariz ve 'amik görüşmüş ye müşarünileyh teşebbüsünde Bab-ı 'Ali'nin mu'amelatından 'alenen şikayet eylemek mesleğini tutdığı gibi mahall-i istinadi İngiltere olduğunu ibraz için sefaret-i müşarünileyhayı nim merci' ittihaz eylemiştir Fransızlar Suriye'de bir muhtariyet (Bilgili, vd. 2010, s.90-93).

Belge 2. 3: Sadrazam Yazısı Örneği

Belgede Antakya ve İskenderun da yaşayan Nusayriilerin Sünni olmalarından dolayı camilere kabul edilmeleri ile cami ve mektep yapılması hakkında Meclis-i Vükala'da görüşülüp padişaha arz edilerek onay almasıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Kaynak: Bilgili, vd. 2010: s.152-153.

Belge 2. 3: Türkçe Transkript Metni

Bismillah Bab-ı Ali

Da'ire-i Sadaret

Amedi-i Divan-ı Hümayun

Devletlü Efendim Hazretleri

Antakya ve Iskenderun kazalarında bulunan ahali-i Nusayriyenin İslam ile teşerrüf itmelerinden dolayı bunların cevami`-i şerifeye kabulleriyle iktiza iden cevami` ye mekatibin

suret-i inşası ve müteferri'ati hakkında Şüra-yi Devlet Dahiliye Da'iresinin mazbatası Meclis-i Mahsus-ı Vükelaca cereyan iden müzakere üzerine bi't-tezyil leffen `arz ve takdim kılınmış olmağla mundericatu hakkında her ne vechle irade-i seniyye-i hazret-i padişahı şerefmüte'allık buyurulur ise mantuk-ı infaz idileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı

efendim fi 18 evval sene 309 fi 3 Mayıs sene 308
Sadr-ı'azam ve Yaver-i Ekrem

Maruz-ı çaker-i kemineleridir ki

Reside-i dest-i ta'zim olub melfufuyla manzur-ı 'all buyurulan işbu tezkire-i samiyye-i sadaretpenahileri üzerine mücebince irade-i seniyye-i cenab-ı padişahı şerefmüte'allık buyuruImus olmağla ol babda emr u ferman hazret-i veliyyül-emrindir fi 18 evval sene 309

fi 3 Mayıs sene 308
Serkatib-i Hazret-i şehriyari
Bendehu

Bu süreç içerisinde Osmanlı Devleti'nin topraklarında emperyal emellerine ulaşmak için uğraşan Fransa ve İngiltere Devletleri arasında gizli olarak henüz I. Dünya savaşı devam ederken Sykes-Pikot anlaşması yapıldı. Bu anlaşmaya göre Beyrut, Sur ve Trablusşam gibi liman şehirleri de dâhil olmak üzere Suriye kıyı bölgeleri de Fransızların idaresi altına girecekti ve Fransızlar isterlerse burada kendilerine bağlı yönetimler kurabileceklerdi(Uçarol,2006:s.583; Umar, 2004:s.219). Savaş sonucunda Osmanlı Devleti bu bölgeden çekildi. İngiltere Suriye'yi işgal etti. Bu süreçte Fransa ve İngiltere arasında bölge hakkında bazı anlaşmazlıklar olsa da Fransa bölge üzerindeki isteklerinde ısrar etti. İngilizler bu bölgede kendi himayeleri altında kral Faysal yönetiminde bir krallık kurdular. Daha sonra bu gizli anlaşmanın haberini alan kral Faysal ve bağımsızlık yanlıları Fransızları bölgelerinde istemediklerini sadece kendilerine vaad edilen bağımsızlıklarını istediklerini belirttiler ancak istekleri elde edemediler(Umar,2004:370). İngiltere 1919 yılında bölgeden çekilerek bu bölgeyi Fransızlara teslim etti. I Dünya savaşının ardından ise emperyalist Avrupa devletleri hemen hemen tüm Arap coğrafyasını işgal ettiler. Pan-Arabist milliyetçiliğin filizlendiği bu dönemde Fransız Devleti sömürüsü altındaki topraklarda hâkimiyet kurma çabasında sert yöntemler izledi. Kral Faysal yönetimindeki krallığa son verip kendi mandalarına kattılar ve bu bölgede böl ve yönet siyasetini güttüler(Ataman.2012:s.7). Lübnan'da ise Büyük Lübnan Devletini kurdular Lübnan Devleti'nde Maruniler çoğunluklardı. Lazkiye ve etrafında Aleviler Devleti, Cebeli Druz'da da Dürzî Devleti, Suriye'nin diğer kesimlerinde de Şam, Halep devletlerini kurdular ve bu bölgelere otonomi verdiler. (Umar,2002:s.298-302). Batılı emperyalist devletlerin işgalleri ile değişen Ortadoğu'nun yeni düzeninde Nusayriler (1920) ilk defa Lazkiye bölgesinde Alevi toprağı olarak adlandırılan bölgede statü kazandılar. Bu bölgede aynı isimde bir

birlik kurulmuştu 1922 de ise bu isim değiştirilip Alevi Devleti denildi. 1936 yılında Suriye'nin bir eyaleti olarak kabul edildi ve 1939 yılında ise Fransa tarafından müstakil bir statü verildi ta ki 1942 yılında Suriye Devleti'ne katılana kadar. Bu dönemin Nusayriler açısından statü kazanmanın yanında diğer bir önemi ise tarihte ilk kez bu dönemde Nusayriler Arap Alevileri olarak tanımlanmışlardır (Keser,2014:s,28-32; Sinkaya,2012:s.21).

2.5. Nusayrilik'te İnanç ve İnanç Esasları

Nusayrilik mezhebi bâtını karakterli ve Şia kökenli bir mezhep olarak adlandırılır. Nusayriler, Numeyrî, Nemiri isimleriyle de anılmışlardır. Çoğunluğu Suriye'de yaşayan Nusayri itikadının İsmailiyye, Dürzîlik, Hıristiyanlık ve Suriye'nin yerel inançlarının birleşmesinden oluşan bir inanç biçimi olduğu iddaları mevcut olsada Ghulat-ı Şia fırkalarının özelliklerini bire bir taşıdıkları için Ghulat-i Şî'a/İmamiye'den kendine özgü bir fırka olduğu en güçlü varsayımlardır. Ayrıca Sır saklamak ve gizlilik gibi ilkelerinin bulunması Nusayriliğin batını karakterli olmasının göstergesidir Tevil ve Takiyye ilkeleri üzerine kurulmuş bir yapıları vardır. Nusayriler mezhep içerisindeki kişilerle dini ilişkilerinde Tevil, Mezhep dışında ki insanlarla dini ilişkilerinde ise Takiyye ilkesine göre hareket ederler. Nusayriler kendi içlerinde bazı mezhepsel simgeler ve sırlarla birbirleriyle iletişim kurup bütünlüklerini korurlar. Nusayriler birbirlerini tanımak için üç kelimededen oluşan gizli bir şifre kullanırlar bu şifre sırdır. Emeviler ve Abbasiler döneminde yaşadıkları baskılar nedeniyle birbirlerinden ayrı yaşayan Nusayrilerin birbirlerini kaybetmemeleri için bu şifreye ihtiyaç duyulmuştur(Türk,2013:s.85,86). Kendi alan araştırmamız sırasında ise birbirinizi nasıl tanırsınız sorusuna Nusayri inancına mensup kişiler bizdenmişin anlamına gelen “Minnına” ya da bizim sürüdenmişin anlamına gelen “Min ğenzet” kelimelerini söyleyerek birbirlerini tanıdıklarını belirttiler. Takkiyye esasına göre hareket eden Nusayriler ise dışarıdan bakıldığında bir Sünni ya da egemen olan din inancının bir parçası olarak görülebilir. Nusayrîlik Muhammed b. Nusayr en-Nemirî tarafından kurulmuş olsa da, Hüseyin b. Hamdan el-Hasîbî tarafından yayılmış ve onun döneminde tanınmıştır. Hasibi' nin yazdığı “16 sureden oluşan Kitabü'l- Mecmu” Nusayrilerin adlandırmasıyla ‘Dinin Esas taşı ‘ mezhebin kutsal kitabı sayılmaktadır. Kitabü'l Mecmu Nusayrilerin temel inanışları ve ibadetleri ile ilgili bilgiler verir(Türk,2013:s.85; Bulut,2011:s.579-606).

Nusayrilikte Tanrının (Mana) dönem dönem insan benine hulul ederek batını âlem den zahiri olan dünyaya geldiğine ve tenasühe (Reenkarnasyon) dair inançlar vardır. Tanrının son olarak Hz.Ali'nin bedeniyle dünyaya gelip insanlara görüldüğüne inanılır. Kitabü'l Mecmu'nun on birinci suresi olan “Şehadet” bölümü Nusayrilerin bu inancını doğrular niteliktedir.

Şahadet ederim ki önden ve yandan saçları dökülmüş (dazlak) mabut Hz Ali b. Ebu Talip'den başka “ilah”, Muhammed Mahmud'dan başka “hicab”, Selman-ı Farisi' den başka “bab” yoktur (Turan,1996:s.).

Nusayrilerin farklı din ve inanç sistemlerinin birleşmesinden oluşan karma bir inanç sistemine sahip olduğuna dair varsayımların olduğunu belirtmiştik. Bu varsayımlara göre, Nusayrilikteki “Ayn-Mim-Sin” üçlemesini Hıristiyanlıktaki “Baba-Oğul-Ruh” teslisine (üçleme) benzetilmektedir. Ayrıca Tanrının insan bedenine hulul etmesi inancının Budist ve Zerdüştlük inançlarında da var olduğu, Nusayriliğin bu inanç unsurlarından bir kısmını geliştirerek kendi sistemi içine aldığı görüşü vardır. Nusayrilerin Hz Ali'nin gökyüzüyle özleştirilmesi inancı eski Türklerdeki Gök Tanrı (Gök-Tengri) inancına benzetilmektedir(Türk,2013:s.48-50; Melikoff,1994:s.40).

Nusayriler, Ehli Beyt inancına sahiptirler. “Ehli Beyt” kelime anlamı olarak “ev halkı” olsa da Nusayrilikte ehlibeyt kavramı peygamberin hanımları veya ev halkı anlamına gelmez. Nusayrilere göre Ehli Beyt, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz Fatıma, Hz Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelen dokuz imamdır. Nusayrilere göre Hz.Ali'nin ehli beyti de batını âlemden zahiri âleme tecelli eden nurani varlıklardır ve onlara Hz. Ali'nin çocukları denmesi küfre girer. Hz Muhammed'in Ehl-i Beytim'dir demesi üzerine eşi Ümmü Seleme'nin ben de ehl-i beytinden miyim diye sorması ve İslam peygamberi Hz. Muhammed'in eşine cevaben hayır ama sende hayr yolu üzerindesin demesi kanıt olarak gösterilir. Ehl-i Beyt günahlardan ve kirlilikten arındırılmıştır ve masumdurlar. Onlar da tıpkı Hz. Ali gibi Zahir Âleme tecelli etmiş nurlu varlıklardır(Uluçay,2003:s.63-64; Keser,2014:s.62). Nusayriler onbeşinci yüzyılda kendi içlerinde bir bölünme yaşayarak Haydariye ve Klaziye olmak üzere iki kola ayrıldılar.

Haydariye (Gaybiyye, Mimmiyye, Cenubiyye, Kıbliyye): Bu mezhebin kurucusu Şeyh Ali Haydardır. Haydariliğe göre güneş Hz Muhammed'in, Ay Seyid Silme'nin, gökyüzündeki tüm varlıkları nuru ile kapsadığına inanılmasından dolayı da gökyüzü Hz Ali'nin mekânıdır. (Haydarilikte Hz Ali'nin zaman zaman güneşi de

mekân edindiğine inanılırc). Türkiyede yaşayan Nusayrilerin geneli Haydari koluna mensupturlar.

Kilaziye (Kameriye, Kamerciler, Aycılar): Kilaziler Hz Ali'nin mekânının Ay olduğunu kabul ederler. Kuran-ı Kerimdeki “o her gün başka durumdadır” ve Nusayri inancında ki “Muhammed ile Ali gündüzleri ayrı geceleri birdir” ifadelerini kanıt gösterirler. Onlara göre güneş Hz Muhammed'i, ay ise Hz. Ali'yi, ayrıca gökyüzü de Seyid Silmen'i simgeler(Keser,2014:s.105). Kilaziler genelde Suriyede yaşamaktadırlar.

Bu iki Nusayri kolu Hz Ali'nin bulunduğu yer konusunda farklı inanışalara sahiptirler. Fakat her ikiside dini geleneklere önem gösterip uygularlar. Toplu namazlarda yaptıkları farklı el işaretleri kimin hangi Nusayri kolundan olduğunu belli eder. Haydariler sağ ellerini; başparmağı bitişik duruma getirdikleri dört parmandan orta parmağa degecek şekilde tutarak göğsün üzerine koyarlar. Kilaziler ise başparmağı bitişik haldeki dört parmandan ayrı duracak şekilde göğsün üzerine koyarlar. Aralarındaki diğer farklılık ise din amcalığı geleneğinin birbirlerinde farklı uygulanmasıdır. Nusayrilik mezhebine kabul edilecek çocuğun amca evine gitmesinden önce kılınan toplu namaz ritüelinin süresi Kilaziler de kısadır ve tek aşamada gerçekleştirilir. Haydarilerde ise daha uzundur ve üç aşamada gerçekleştirilir. Diğer bir farklılıkları ise Haydari ve Kilazi şeyhlerinin sakal tıraşlarıdır. Kilazi şeyhleri sakal uzatmazlar ya da kısa ve düzeltilmiş bir sakal bırakırlar. Haydari Şeyhleri'nin sakalı ise uzun ve düzeltilmemiş olur. Bunlara ilaveten Haydari şeyhleri önceden belirlenmiş zekât alırken Kilazi şeyhleri ise kendilerine ne verilirse onu zekât olarak aldıklarına dair söylemler de mevcuttur(Keser,2014:s.105; Türk,2013:s.40).

Nusayrilere göre Tanrı tarafından yaratılan her şey yani tüm evren batın ve zahir ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu yüzden tüm evren gibi Kur'an-ı Kerim'in de zahiri ve batını olmak üzere iki manası vardır. Kur'an-ı Kerimin zâhirî olan tarafın beş duyumuzla algılayabildiğimiz, herkezin erişebileceği, açık anlamlı şekildedir. Bâtını olan tarafı ise görünenin arkasında gizlidir ve herkes erişemez açık olan anlamın arkasında saklanmıştır. Sırrı bilmeyenler batını yanını anlayamaz ve ona erişemezler. Nusayriler bütün peygamberleri kabul ederler ve inkâr etmezler Hz Davud' a Zebur'un, Hz. Musa' ya Tevrat' ın, Hz İsa' ya İncil' in ve Hz Muhammed' e Kur'an ın verildiğini kabul ederler. Nusayrilik inancında Peygamberler Allahın

bedenlerine girdiği ya da bu bedenleri haber veren kimselerdir. Peygamberler nurdan varlıklardır ve semadan cesetsiz olarak inerler. Daha sonra ise bir bedene bürünürler. Peygamberler insanlara özgü eylemleri yapmazlar yani yemezler, içmezler, eşleriyle cinsi münasebette bulunmazlar(Türk,2013:s.59-61).

2.6. Nusayrilik'te Yaradılış ve Ali İnanıcı

Nusayrilik inancında bütün evrenin yaratıcısı Tanrıdır ve her şeye gücü yeten o dur. Nusayrilikte Tanrı'nın bütün varoluşun sebebi ve anlamı olduğunu anlatmak için "mana"sıfatı kullanılır. Tanrı'nın maddi bir kavrayışla tanımlanamayacağını anlatmak için kullandıkları mecazi sıfat ise "Nurdur"(Keser,2014:s.53). Nusayrilikte insanları birbirine sıkı sıkı bağlayan güç sevgidir. Sevginin kaynağı ise Tanrısal bir varlık olan Hz. Ali'dir. Hz Ali'nin vücudunda Yaratıcı'nın ruhâniyeti vardır. Nusayriler, yerler ve gökler yaratılmadan çok daha önce Hz Ali'nin var olduğuna inanırlar. Onlara göre Hz. Ali el-Mûrtezâ görünüşte bir imâmdir ama aslında o mânâdır ve bâtını anlamda Tanrı'nın yeryüzündeki tecellisidir. Bu yüzden onlara göre şehâdet kelimesi, "Ben, Ali'den başka ilâh bulunmadığına şehâdet ederim." şeklindedir. Nusayrîlik'te Tanrı'nın nurunun Ali bin Ebâ Tâlib Merkedî'nin bedeniyle özdeşleşmiş olduğu inancı hâkimdir. Allah aslında kâinatın manasıdır insanların batıniyi "Manayı" anlamaları için Yaratıcı kubbe adı verilen bazı dönemlerde insan sıfatıyla dünyaya gelir ve insanlara görünür. Her tecellisinde isim ve bab kendisine eşlik eder. Tanrı, Habil'den önce yedi kez ve Habil'den sonrasında da yedi kez dünyaya gelmiştir. Habil den önce El-Hannu, El-Yennu, Ezdeşir, Ahnuh, Durettüd, El Berru Er-Rahim, Yusuf el-Hakim'in (Aristoteles) bedenlerine hulul etmiştir. Habil'den sonra da yedi kez insan bedeninin de hulul etmiştir ve en son olarak Hz. Ali'nin bedeniyle dünyaya tecelli etmiştir(Keser,2014:s.54; Türk,2013:s.49).

Tablo 2.2. Tanrının Hulul ettiği bedenler (Türk, 2013:s.49).

MANA	İSİM	BAB
Habil	Adem	Cebrail
Şit	Nuh	Yayil b. Fatin
Yusuf	Yakup	Ham b. Kuş
Yuşa	Musa	Dan b. Aşbavüd
Asaf	Süleyman	Abdullah b. Sim'an
Şem'un Al-Safa	İsa	Rüzbih bin Satral'a'imma
Ali	Muhammed	Salman-ı Farisi

Nusayriler yaradılışı, Hz. Ali ye dayandırırılar. Onlara göre Hz Ali manadır. Mana kendi nurundan Hz. Muhammedi yaratmıştır. Hz. Muhammed'de kendi nurundan Hz. Seyid Selman'ı yani (Selman ı Farsiyi) yaratmıştır. Hz. Selman ı Farsi

de kendi nurundan beş yetimi yaratmıştır. Ayrıca bu beş yetimin de dünyayı ve kâinatı yarattıkları ifade edilir.

2.6.1. Sır İnancı, (Ayn, Mim, Sin)

Nusayrilerin Hz. Aliye ulûhiyet atfettiklerinden bahsetmiştik. Nusayrilere göre Hz. Ali, insanlara insan olarak, nur ehline ise nur olarak görünür ve Hz. Ali dünyada imam olarak görülsede o gökte nurdur(Türk,2013:s.49). Nusayrilerin bu söylemi Hz. Aliye ulûhiyet atfettiklerinin kanıtı niteliğindedir. Nusayriliğin karakteristik özelliği olan Sır inancı Ayn-Mim-Sin üçlemesinin açıklamasında gizlidir. Nusayrilere göre Ayn ‘‘Mana’’ olan ulûhiyet atfettikleri Hz. Ali’nin isminin baş harfidir. Mim ise Hz. Ali’nin nurundan yaratılmış olan Hz. Muhammed’in isminin baş harfidir. Sin ise Hz. Muhammed’in nurundan yaratılan Hz. Salman ı Farisi’nin isminin baş harfini simgelemektedir. Nusayrilere göre Hz. Ali mananın kendisidir yani Tanrı’dır ‘‘Samed’’dir o (susandır), Hz Muhammed ise onun isteklerini ve emirlerini tebliğ edendir yani Hz. Muhammed ‘‘Natık’’dır (konuşandır). Hz. Ali’nin sözlerini insanlara bildirir. Salmani Farisi ise ‘‘bab’’dır (kapıdır). Ayrıca Nusayriler, Kuranı Kerimde geçen ve Allah’ın sıfatlarından biri olan Emirun Nehl (Arıların Efendisi) sıfatını Hz. Ali için Meleklerin Emiri manasıyla mecazi olarak kullanmışlardır(Keser,2014:s 63).

Nusarilik inancında Hz.Ali’nin ilahlığı birkaç rivayetle açıklanmaya çalışılır. Bu rivayetler den ilki Hz. Muhammedi’n Veda Haccı sırasında gerçekleşir. Veda Haccı sırasında Cebrail Hz Muhammed’e yakında öleceksin sırrı açıkla der. Diğer Şialar bu sırrı Hz Muhammed kendinden sonra Hz Ali’nin halife olmasını açıklaması olarak kabul ederken (Gadir-i Humm olayı) Nusayrilere göre Hz Muhammed’in açıklaması gereken sır Hz. Ali’nin Tanrı olduğudur.

İkinci bir rivayete göre Hz Ali’nin ilahlığına inanmayan kâfirler, Hz. Ali’ye mademki sen Tanrı’sın o zaman bize bir mucize göster şuradaki kayaları deveye dönüştür ve bu devenin kırk memesinden yağ kırk memesinden de bal aksın derler. Bunun üzerine Hz. Ali elinde ki asayı oğlu Hz. Hasan’a verir ve şuradaki kayalara vur der. Hz. Hasan kayalara vurur ve kayalardan kırk memesinden yağ kırk memesinden bal akan bir deve oluşur. Deve konuşmaya başlar ve Hz. Aliye Âlemlerin Rabbi ne istiyorsun der. Ancak kâfirler yine inanmazlar ve Hz. Aliye eğer bu deveyi öldürüp kemiklerini macun haline getirip sonra tekrar diriltirsen sana iman ederiz derler. Bunun üzerine Hz Ali söylenenleri yapar ve devenin kemiklerini

macun haline getirdikten sonra onu tekrar diriltti. Yinede kâfirler Hz. Aliye inanmadılar ve bu yaptıklarının sihir olduğunu söylediler.

Başka bir rivayete göre Hz Muhammed Miraca çıktığında bir aslanla karşılaşır ve aslan ona yol vermez. Bunun üzerine Cebrail, Hz. Muhammed'e yüzüğünü aslana atmasını söyler. Hz. Muhammed yüzüğünü aslana atar ve aslan yüzüğü yutar. Daha sonra ise Hz. Muhammed Allah'ı görür. Allahın parmağında aslanın yuttuğu yüzük vardır. Miraçtan döndüğünde ise Allahın parmağındaki yüzüğü Hz. Ali'nin parmağında görür ve Hz. Ali'nin Allahın kendisi olduğunu anlar.

Nusayrilerin Hz. Ali'nin ilahlığına dayandırdıkları başka bir rivayet ise Hz. Alinin artık zahiri dünyadan ayrılıp batını âleme geçecekti. Bu yüzden İbn-i Müceylime'ye kendisini öldürttü. Müceylime sadece ilah olan Allahın emrini yerine getirdi. Hz. Ali'ye inan insanlar Hz. Ali'nin ölmediğine sadece batını âlemdeki makamına yerleştiğini inandılar. Ancak fesat çıkartmak isteyenler Hz. Ali'nin öldüğünü ispatlamak için Hz. Ali'nin yıkandığı yere gittiler. Gördüler ki yıkanan Hz. Ali, yıkayan Hz. Ali, deveye yükleyen Hz. Ali, deveyi çeken Hz. Ali. Ayrıca Beytullah'ta yani Allahın evinde doğanın sadece Hz. Ali olduğunu söylerler (Keser,2014:s.55-57; Türk,2013:s.51). Bu rivayetler doğrultusunda Nusayriler Hz. Ali'nin mana olduğunu iddia ederler.

Ay-Mim-Sin ile Hz. Muhammed'in Hz. Ali'nin nurundan, Hz. Salmani Farisi'nin de Hz Muhammed'in nurundan yaratıldığını ve Hz. Salmani Farisi'nin nurundan ise beş eytam (beş yetim) yaratıldığını belirtmiştik. Bu beş yetim doğa olaylarını düzenleyen melekler olarak da nitelendirilirler. Bu sebeple beş yetimleri izah edebilmek için öncelikle Nusayrilik itikadına göre melek kavramını açıklamak gereklidir. Nusayrilere göre arşın üstü Allah'a aittir ve bu arşı taşıyan sekiz tane melek vardır. Melekler nurani varlıklardır ve yeşil parlak saf ipekten elbise giyerler. Ayrıca vaktiyle melek olan beş yetim vardır bu beş yetimden her biri bir gök mertebesini temsil eder. Hz. Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyinde birer melektirler (Üzüm,2000:s.184).

Anlaşılaçağı üzere Nusayrilere göre melekler nurani varlıklardır Hz. Ali'nin hilafeti döneminde onun yanında olan sahabelerin hepsi melektirler ve Hz. Ali'nin eşi ve çocukları nurani varlıklardır inanişaya göre bunlara Hz. Ali'nin eşi ve çocukları demek küfürdür. Ayrıca dünyayı ve kâinatı yaratan bu beş yetim, Hz. Ali'nin çevresindeki sahabelerdendir. Bu beş yetimden birisi Migdat'tır tabiat olaylarını düzenleyen melektir (Mikail).Gökyüzünde Zuhul yıldızı bu meleği temsil eder.

İkincisi Ebu Zergi Faridir (İsrafil) yıldızları ve gök âlemini düzenler ve Terazi yıldızı ile temsil edilir. Üçüncüsü Abdullah Bin Revaha'dır (Azrail) rüzgâr ve canlıların idaresinden sorumludur. Merih yıldızı ile temsil edilir. Dördüncüsü Osman Bin Mahsun (Derdiyayil) Kâinattaki rızıkı bölüştürür, hastalıklarla ilgilenir Zühre yıldızı ile temsil edilir. Beşincisi Kamberdir (Hz. Ali'nin hizmetçisidir) Ruhul Esed yani Aslanın Ruhu diye de adlandırılır bu nurani varlıklar 7777 senede yaratılmışlardır ve bu beş eytam tüm kâinatı yaratmışlardır.

2.6.2. Tenasuh (Reenkarnasyon, Ruh Göçü)

Ruhun bir bedenden başka bir bedene geçerek varlığını devam ettirme inancına tekrar ete girme, tekrar bedenlenme, tekrar doğma anlamına gelen Fransızca bir kelime olan reenkarnasyon (reincarnation) denmektedir. Şekil alma, ete bürünme, doğma anlamına gelen enkarnasyon (incarnation) kelimesinden türemiştir. Reenkarnasyonun İslam literatüründeki en yakın karşılığı ise Tenasuh'tur. Türkçe'de ise yeniden doğma, ruh göçü, yeniden bedenlenme gibi kavramlar kullanılmaktadır. Batı terminolojisinde metempsychosis ve transmigration terimleri ile ruhun tekrar bedenlenmesi ifade edilmektedir.

Metempsychosis (metapsikoz): Tamamıyla temizlenip, kötülükten arınıp ilahi âleme yükselmesi için ruhun tekrar tekrar yeryüzüne gelmesidir.

Transmigration: Ruhun ölümden sonra bitki, hayvan veya bir başka türün bedeniyle yeniden bedenlenmesi anlamındadır.

Tenasuh kelimesi ise her iki kelimenin anlamlarını kapsamaktadır. Reenkarnasyon ise bunlardan biraz daha farklı bir anlam taşır. Reenkarnasyonda ceza veya ödül amaçlı bir geri dönme hali söz konusu değildir. Reenkarnasyon boyunca ruhların izledikleri yol daima ileridir. Ruh maddi âlemlerde yeniden doğar gerekli bilgi ve tecrübesini arttırıp kemale erer ve bu sonsuza kadar sürecek ruhsal bir evrimdir(Bulgen,2005:s.47). Bahsettiğimiz bu farklılıklardan dolayı Nusayrilikte yeniden doğmayı anlatırken reenkarnasyon, metempsychosis ve transmigration ifadeleri yerine Tenasuh kelimesini kullanacağız.

İnsanoğlunun merakının ve korkusunun merkezi olan ölüm biyolojik yaşamın sona ermesidir. Ölümden sonrasının bilmemek insanoğlu için büyük korku ve endişe kaynağıdır. Bu nedenle insanlar ölümden sonrası için farklı teoriler ve düşünceler ortaya koymuşlardır ve bu düşünceler ve teoriler ile inanç sistemlerini şekillendirmişlerdir. Bu sebeplerdirki İlâhi olan ve İlâhi olmayan birçok farklı inanç

sisteminde ruh göçü inancıyla karşılaşırız. Örneğin Hinduizm’de bir ruh eylemlerinin iyi veya kötü olmasına bağlı olarak (karma doktrine göre) defalarca alçak ya da yüce olarak doğar. Eski mısırdaki mumyalama işlemleri ve mezarlara gösterilen önem ruhun kendi bedeninde tekrar devam edeceği inancını gösterir. Yunan mitolojisinde, Budizm’de ve eski Türklerde de yoğun bir biçimde ruh göçü inancıyla karşılaşılır. Bu inanç sistemlerinde ibadetleri, yaşam tarzları, gömülme şekilleri, ruh göçü inancına paralel olarak şekillenir. İlahi olan dinlerde ise bu dinlerin ana kolları ruh göçünü kesinlikle reddeder. Yahudilikte ruh göçü kesin olarak reddedilmiştir. Ancak Yahudilik denince akla gelen mistik Kabala ‘da ruh göçü kabul edilir. Ruhun göçüne “Gilgal” denilir. Tevrat’ta yer alan bazı bölümler Yahudi Kabalacılar tarafından ruh göçüne işaret etmesi olarak yorumlanmıştır (Bulgen,2005:s.68-69).

- Tekvin 3/19: Toprağa düşünceye kadar alınının teriyle ekmek yiyeceksin, çünkü ondan alındın, çünkü topraksın ve toprağa döneceksin.
- Eyüp 1/21: Anamın bağrından çıplak çıktım, oraya çıplak döneceğim.”
- Mezmurlar 105/8: O ebediyen ahdini ve bin nesle kadar buyrulduğu sözünü (Hatırladı).

Ayrıca eski Ahitte Tanrı Yahve çeşitli defalar insan şeklinde görülen ilahi bir varlıktır. Ayrıca Tanrı insan görünümünde bir kral olarak da tasvir edilir. Yahudi mistizminde Hulul ve Tenasuh inançlarıyla da karşılaşılır. Tanrı Yahova ilk önce Hz. Âdem’in bedenine sonra ise sırasıyla Şit, Musa ve diğer peygamberlerin bedenine Hulul etmiştir. Beklenen Mehdi ise Tanrının bizzat kendisidir. Yahudi mistizmi Zohor da, bahsettiği üzere insanların arınıncaya kadar bir bedenden başka bir bedene geçeceği ve tekrar tekrar dünyaya geleceği belirtilir (Bulgen,2005:s.69).

Hıristiyanlıkta ise ruh göçü kesinlikle reddedilir, kabul edilmez hatta bir dönem böyle bir düşünceye sahip olmak yasaklanmış ve aksini iddia edenler putperest olarak nitelendirilmiştir. Bu kanıyı destekleyenlerin ise Afroz edilmesi gerektiği söylenmiştir. İslamiyet’in ana kolunda ise diğer iki İlahi dinde olduğu gibi ruh göçü reddedilmektedir. Ancak sayıları azda olsa İslam’ın bazı kollarında da Tenasuh inancı görülmektedir. Hulul ve Tenasuh inancı Kaderiyye, Rafizziyye (Gulat-ı şia) İsmailiyye, Nusayrilik, Dürzilik ve Bektaşilik fırkalarında görülmektedir. Tenasuh ilk defa Rafizziyelerde görülmüştür Beyanniyye, Hattabiyye, Cenahiyye ve Ravendiyye gibi rafizzi fırkalara göre tanrının imamların bedenlerine hulul ettiğine inanılır. Ayrıca kıyametten önce bazı ruhların tekrar dünyaya geleceklerine (Rec-at) inanmaktadırlar (Bulgen,2005:s.173). İsmaililerde ise hem Hulul hem de Tenasuh inancı bulunmaktadır. İmansız ruhlar devrin imamını

tanıyınca kadar doğumla ölüm arasında gidip geleceklerdir. İmamı tanıyanlar ise kurtuluşa erecek ve nur âlemine yükseleceklerdir. Şii mezhebinin İsmaililiğin içinden doğmuş olan Dürzîliğe göre ise ölmek bir kalıptan diğerine girmektir. Onlara göre nefisler Hz. Ali'nin ruhundan yaratılmışlardır. Ruh gömlek değiştirir gibi beden değiştirir. Dürzîliği kabul eden kimseler hakikate yöneldikleri için tekrar tekrar doğmaya devam ederler. İnsanlar bir önceki yaşamlarında işlemiş oldukları günahları yeni hayatlarında çekerler. Yani onlar için cennet ve cehennem bu dünyadadır. Buna delil olarak da Kuran'dan bazı ayetleri gösterirler.

- Bakara 2/28: Allaha nasıl küfrediyorsunuz ki ölüyken sizleri diriltti. Sonra sizleri yeniden öldürecek sonra sizleri yine diriltecek. Sonrada döndürülüp ona götürüleceksiniz (Elmalılı Yazır Hamdi-Kuran Meali)

- Nisa 4/56: Şüphesiz ayetlerimizi tanımayan kâfirler, muhakkak ki biz onları yarın bir ateşe yaslayacağız derileri piştikçe azabı duysunlar diye kendilerine tebdilen başka deriler vereceğiz, çünkü Allah nihayet olmayan bir hâkim bulunuyor. (Elmalılı Yazır Hamdi-Kuran Meali)

- Rum 30/19: O ölüden diri çıkarır, diriden de ölü çıkarır ve toprağa ölümünden sonra can verir işte sizlerde öyle çıkarılacaksınız. (Elmalılı Yazır Hamdi-Kuran Meali)

Bektaşî menkıbelerini inceleyen ve bu menkıbelerde tenasüh inancını tespit eden Ocak şöyle açıklar; Bektaşîlere göre tek ruhun Âdem'den başlayarak sırasıyla bütün peygamberlerin bedenlerinde ve en sonunda ise Hz Muhammed'in bedeninde var olduğu ve Hz Ali'nin Hacı Bektaşî veli olarak yeniden dünyaya geldiğine ve sonrada bütün büyük evliyaların bedenlerinde yaşamaya devam edeceğine inanılır. Bunun kıyamete kadar süreceğine ve aynı zamanda büyük bir velinin ruhunun yine büyük bir veli de ortaya çıkacağı inancını aktarır (Ocak, 2007: s.190-191).

Şimdiye kadar İlahi olan ve İlahi olmayan dinlerde yeniden doğuş inancını kısa da olsa açıkladık. Ayrıca İslam Dini'nin ana kolunun ruh göçünü kesinlikle reddetmesine rağmen İslam'ın bazı fırkalarında bu inancın var olduğunu belirttik. Nusayrilikteki ruh göçü inancını açıklarken "Tenasuh" terimini kullanacağımızı da açıkladık. Nusayrilikte tenasuh inancı çok güçlüdür. Nusayri inancına göre cehennem bu dünyadadır cennet ise batını âleme dönmektir. Ölüm yeni bir hayatın başlangıcıdır. Tanrının ilahi planıdır ve bu şekilde adalet sağlanır. Daha önceki yaşamında fakir olarak ya da engelli olarak dünyaya gelmiş olan kişi, yeni hayatında zengin ve engelsiz olarak gelebilir. Kişi işlediği günahların cezasını ya da ödülünü bir sonraki yaşamında alacaktır. Bu şekilde ilahi adelet işleyecektir (Keser, 2014: s.68).

Keser'in de bahsettiği gibi Nusayrilikte insanların yaşamlarındaki iyi ya da kötü eylemlerine göre dünyaya tekrar gelirler. Eğer bir Nusayri bir önceki yaşamında kötülük etmiş günah işlemiş ise tekrar dünyaya bir hayvan, haşere ya da günahının boyutuna göre engelli olarak gelip cezalandırılır. Bu durum bize Nusayrilerin cennet cehennem inancına yönelik bilgi verir. Uluçay'ın Nusayrilere göre cennette cehennemde bu dünyadadır ifadesine göre Nusayriler ilk yaratıldıklarında gökte birer yıldız olarak yaratıldıklarına sonrasında ise günah işledikleri için Allah tarafından dünyaya sürüldüklerine inanırlar. Yine Uluçay'ın kitabında bahsettiği üzere kâfirler göklere yükselemezler ve imama erişemezler ve Tanrı'yı tanımazlar, onlar İblis'tirler. Allah onların ömrünü dilediği vakitte sonlandırır ve dilerse onları hayvan bedeninde yaratır. Eğer bu kâfirler ailelerine karşı iyilerse aslan veya kaplan benzeri güçlü hayvanlar olarak dünyaya gelirler eğer ailelerine karşı kötülere ve kötü davranışlar sergilemişlerse ayı, domuz, maymun suretlerinde tenasuh ederler. Kâfirlerin kesilen küçük ve büyük baş hayvanlar şeklinde de tenasüh ettikleri bunun sebebinin ise sürekli kesilmeleri suretiyle azap çekmeleri olduğu söylemler arasında mevcuttur. Ayrıca Nusayriler kendi inançlarındaki günahkârların Yahudi, Hıristiyan, Sünni Müslüman vb. olarak dünyaya geleceklerine inanırlar. Ali'yi inkâr eden imansızlar ise deve, katır, köpek olarak dünyaya geleceklerdir. Hayvan şeklinde 7 kere dünyaya gelinebilir. Ayrıca Nusayrilere göre tenasuhun yedi evresi vardır. Bu yedi evreden geçen ruh inmiş olduğu yıldızlara yeniden yükselir ve diğer mümin Nusayrilerin yanında gökyüzünde yerini alır. Bu ulviyete erişinceye kadar tenasüh eder. Eğer bir Nusayri yaşamını doğru ve inançlı biri olarak sonlandırmışsa maddi bedeninden kurtulup nurani bir varlık olarak gökyüzünde bir yıldız olur ve tekrar bu yaşama dönmez (Uluçay,2003:s.318; Türk,2013:s.259).

Nusayriler Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlere tenasühün delili olarak gösterirler:(Elmalılı Hamdi Yazır)

Rum Suresi 11/17: Allah halkı ilkin yapar, sonra da çevirir onu yeniden yapar, sonra hep döndürölüp ona götürüleceksiniz. / Hem odur o halkı ilkin yaratan, sonra onu çevirip yeniden yapacak olan ki bu ona daha kolaydır, Göklerde ve Yerde destan en yüksek şanınun ve aziz o hakim o.

Yunus suresi 4/6/34: Dönüşünüz hep onadır: Hakk'â Allah'ın va'di, çünkü o iptida halkediyor sonra onu geri çevirecek, iman edip iyi işler yapan kimselere adaletle karşılık vermek için, küfredenlere ise hamimden bir şarap ve elim bir azap var, küfrettikleri için. / Elbette gece ile gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında ve Allah'ın Göklerde ve yerde yarattığı kâinatta korunacak bir kavim için birçok ayetler var. / De ki: sizin şeriklerinizden halkı ilkin yapacak sonra da çevirip yapacak var mı? De ki Allah, halkı ibtida yapar sonra çevirir yine yapar, artık nasıl saptırılırsınız.

Neml suresi 11/27: “Ancak kim zulmeder de sonra (yaptığı) kötülüğün yerine iyilik yaparsa bilsin ki şüphesiz ben çok bağışlayıcıyım, çok merhamet edenim.”/ Süleyman, Hüdüh'de şöyle dedi: “Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz. ”

Ankebut suresi 19: Onlar, Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığını, sonra onu nasıl tekrarladığını görmüyorlar mı? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

Buruc suresi 13: Şüphesiz O, başlangıçta yaratmayı yapar, sonra onu tekrarlar.

Bakara suresi 28: Siz cansız (henüz yok) iken sizi diriltten (dünyaya getiren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizleri öldürecek, sonra yine diriltecektir. En sonunda O'na döndürüleceksiniz.

Necm suresi 42/43: Şüphesiz en son varış Rabb'inedir. / Şüphesiz O, güldürür ve ağlatır.

Vakıa suresi 60/62: Sizin yerinize benzerlerinizi getirmek ve sizi bilemeyeceğiniz bir şekilde yeniden yaratmak üzere aranızda ölümü biz takdir ettik. (Bu konuda) bizim önümüze geçilmez. / Andolsun, birinci yaratılışınızı biliyorsunuz. O hâlde düşünseniz ya!

Kaf suresi 15: İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik ki (yeniden yaratamayalım)? Doğrusu onlar, yeniden yaratılış konusunda şüphe içindedirler.

Gafir suresi (mümin suresi) 11: Onlar da şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Günahlarımızı kabulleniyoruz. Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı?”

İslam düşünürlerinin birçoğu bahsedilen bu ayetlerin ahirette yeniden dirilişe işaret ettiğini söylerken Nusayriler bu ayetlerin ruh göçüne(tenasuha) işaret ettiğini söylerler (Türk,2013:s.260).

2.7.Nusayrilik'te İbadet

Kendilerine özgü İslamik yorumları nedeniyle diğer mezheplerce sapkın sayılıp İslam toplumunun dışına itilen Nusayriler zamanla ezoterik bir toplum haline gelmişler ve kendilerini diğer İslam mezheplerinden özellikle Sünni toplumdan soyutlamışlardır. Nusayri olmayanlar ile evlenmeme, ekonomik işbirliği yapmamak gibi bir tutum içine girmişlerdir. Baskı ve saldırılardan korunmak amacıyla inançlarını açığa vurmamışlar. Nusayri olduklarını gizlemişler ve ibadetlerini gizli yapmışlardır (Türk,2013:s.86-87). Nusayrilikte ibadetin şekli yoktur. İbadet dili olarak sadece Arapça kullanırlar. Namaz olarak adlandırılan ibadetler kişisel veya toplu olmak üzere ikiye ayrılır. İbadetlerden önce abdest almak, temizlenmek inancın ayrılmaz parçasıdır. Nusayrilikte kapalı bir mekânda akıcı bir suyla temizlenen vücudun her bir parçası için farklı bir dua okunur. Vücudun her parçası için farklı bir dua okumak çok uzun sürdüğü için genellikle temizlenme duası okunarak boy abdesti alınır (Keser:2014:s.89).

2.7.1 Kişisel Namaz

Kişisel ibadette her bir Nusayri'nin günde 5 kez yerine getirmesi zorunlu olan namaz adı verilen bir ibadet türü vardır. Bu ibadetin vakitleri sırasıyla Muhammed, Fatr, Hasan, Hüseyin ve Muhsin'dir. Bireysel namazlarda belirli bedensel

hareketlerin yapılması zorunluluğu yoktur. Temiz ve daha önce hiç günah işlenmemiş herhangi bir mekânda abdestli olmak şartıyla yürürken, uzanırken veya oturarak gerekli sure ve dualar okunarak ibadet edilebilir. Ayrıca toplu ve bireysel ibadetin dışında pek yaygın olmayan Nefly namazı da mevcuttur. Bireysel ibadetten farklı olmayan bu namaz ancak güneşin batışıyla başlanıp doğuşuna kadar tüm gece süren bir ibadettir. Bazı Nusayriler Sünni Müslümanlar gibi Ramazan ayı boyunca oruç tutarlar (Keser,2014:s.92, 93).

2.7.2. Toplu Namaz

Nusayriler gizlilik esasına göre Nusayri olmayanların göremeyeceği rahatsız edilmeyecekleri, daha önce hiç günah işlenmemiş kapalı mekânlarda ayinlerini ve ibadetlerini yaparlar. Namazda Nusayrilerin temiz ve uzun kollu kıyafetler giymeleri ve namaz esnasında başlarının üzerine alın ve enselerini kapatacak şekilde bir bez örtmeleri kuralı vardır. Fatiha Suresi'nin okunmasıyla toplu namaz başlar. Daha sonra Nakib (Şeyh soyundan gelen, şeyhe ayinlerde yardımcı olup talim yapan şeyh adayı) cemaate reyhan dağıtır ve reyhan duası okur. Ardından Buhur getirilir ve buhur duası okunur. Okunan tüm duaların ardından Nakib ezan okur. Toplu namazın ikinci aşamasına cemaat topluca arınma duası okuyarak başlar. Ardından herkes sağında ve solunda olan kişilere selam verir. Selamlaşmanın ardından şeyh birçok kısa sure okur. Şeyh sureleri okuduktan sonra Kitabu'l-Mecmu'da geçen İşaret Suresi'ni topluca okurlar. İşaret Suresi okunurken cemaat ve şeyh her bir ellerinin başparmaklarını bitişik olan diğer 4 parmaktan orta parmağa degecek şekle getirip yine Kitabu'l-Mecmu'da geçen Sücut Suresi'nin okunmasına kadar bu şekilde tutarlar. Bu surenin okunmasına başlamadan ellerini öpüp alınlarına değdirirler. Sure okunmaya başladığında ise secde ederler. Bütün bunlardan sonra üzüm suyundan hazırlanmış bir içecek olan nakfi sürahi içinde şeyhe getirilir. Şeyh nakfiyi dua okuyarak üç ayrı bardağa doldurur, her bir bardaktan birer yudum alır ve bardaklardan birini nakibe diğerini de Necibe (Necip, şeyh soyundan gelmesine gerek olmayan. Ayinlerde yardım eden cemaat içinde sevilen herhangi bir kişi) verir ve bir bardağı da elinde tutar. Nakib ve Necib de bu bardaklardan birer yudum içtikten sonra cemaattekilere verirler. Cemaatteki herkes bardaklardan birer yudum içerler ve nakfi dolu bardaklar cemaatte elden ele dolaşırlar. Bardağı veren ve alan arasında sessiz bir konuşma geçer. Bardağı alan kişi sadece bardağı veren kişinin duyacağı şekilde "Sırr-1 akit Ayn-1, Mim-i Sin" der. Veren kişi ise sessizce afiyet

olsun der. Sonra bardağı veren ve alan sağ elle tokalaşır birbirlerinin ellerini öperler. Herkes nakfiden birer yudum aldıktan sonra bardaklar tekrar Nakib ve Necib tarafından şeyhe verilirler. Daha sonrasında ise Sücut Suresi ve çeşitli sureler yüksek sesle okunur. Şeyh okumayı bitirdikten sonra cemaat tarafından Selam Duası okunur. Nusayrilik inancında Beş Yetimin yarattığı yüzondokuz bin düşük ve beşbin yüksek seviyeli toplamda yüzyirmidörtbin mertebeler ehli vardır. Bu sebeple bu dua okunurken yüz yirmi dört bin sözü geçtiğinde sağ sola selam verirler. Ayrıca selam verilirken sağ omzundaki Miktat el –Yemin’e selam olsun sol omzundaki Ebu Zerr eş-Şimal’e selam olsun derler. Şeyh sessizce birçok dua okur ve cemaatteki Buhur Duası okuyarak secde ederler. Son olarak sonlama adı verilen üç duayı peş peşe okuyup ibadeti sonlandırırlar (Keser,2014:s.65,89-91; Türk,2013:s. 94-95).

2.8. Nusayrilik Mezhebine Giriş

Nusayrilik mezhebine girişinin en önemli kurallarından bir tanesi mezhebe girecek olan kişinin babasının Nusayri olmasıdır yani Nusayri soyundan gelmesidir. Nusayri soyundan olmayan kimselerin mezhebe girişi imkânsızdır. Mezhebe girmek isteyen kişinin akıl sağlığının yerinde olması dışında kişinin erkek olması şartı da vardır. Nusayrilerde kadınlar kesinlikle ibadete alınmaz ve sır kadınlara aktarılmaz. Nusayrilerin kadınları ruhsuz olarak kabul ettiklerine hatta insanların günahlarından şeytanlar, şeytanların günahlarından ise kadınların yaratıldığına dair söylemler mevcuttur. Bu söylemlere göre: Nusayriler bu dünya yaratılmadan önce kendilerinin gökyüzünde yıldız halinde olduklarına inanıyorlardı. 7077 yıl süresince yaratıcıya yakınlardı. Bu durumdan dolayı gururlanıp kendilerini tüm yaratıklardan daha üstün gördüler. Bu davranışın cezası olarak 7000 yıl Hz. Aliyi görmelerine mani olan bir hicap yaratıldı ve onlar süfli âleme atıldılar. Bundan sonra ise insanların günahlarından şeytanlar, şeytanların günahlarından da kadınlar yaratıldı (Öz,1991:s.549). Bu iddialara karşı, Nusayriler kadınların sır saklayamadıklarından ayrıca yüzyıllardır inançlarından dolayı baskı altında yaşamış olan Nusayrilerin tamamen kadınları korumak istemelerinden kaynaklı inancın kadınlara öğretilmediği ve kadınların mezhebe giremediğini söylerler. Nusayri soyundan gelen akli dengesi yerinde olan bir erkek mezhebe giriş kurallarını yerine getirdiği için mezhebe girmeye hazır olarak kabul edilir. Mezhebe giriş üç ayrı ayinle farklı zamanlarda gerçekleştirilir. Bu ayinler mezhebe girecek olan kişinin artık yetişkin olduğunun kabulü olmasının yanı sıra ebedi kurtuluşa ulaşmak için bilgilere sahip olmalarını

sağlayacak ve daha önceden ebedi kurtuluşa erişmiş olan seçkinlerin arasına katılmasını sağlayacaktır.

Keser'in kitabında bahsettiğine göre Nusayri olan bir erkek çocuk on veya daha yukarı olan bir yaşta gerekli olgunluğa ulaştığına inanan babası tarafından artık kendisine bir din amcası seçmesi söylenir. Çocuklar ilk seçme hakkına sahiptirler ve kendilerine yakın gördükleri dine mensup birisini din amcası olarak seçerler. Ancak çocuk birini seçemez ise veya seçtiği kişi din amcası olmak için gereken vasıflara sahip değilse çocuğun babası aranan özellikleri taşıyan başka bir kişiyi seçer. Eğer çocuk seçilen kişiyi kabul etmezse çocuğun dinden soğumaması için üzerinde kesinlikle baskı uygulanmaz ve başka bir din amcası önerilir. Din amcası çocuğun kabul etmesiyle belirlenir. Kitabu'l-Mecmu'nun Nispe Suresi'nde din amcalığı konusunda bilgi verilir (bknz. Kitabu'l-Mecmu). Çocuğun babası ve erkek kardeşleri çocuğun kendisine din amcalığı yapamazlar. Kaynaklarda aktarıldığına göre Nusayriler kendi aralarında Cilli ve Cisri olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Çocuğun babası Cilli ise Cilli olan biri çocuğa din amcalığı yapabilir. Cisri ise Cisri olan birisi din amcalığı yapabilir (Keser,2014:s.39-52).

Mezhebe girişin farklı zamanlarda üç farklı ayinle gerçekleştiğini belirtmiştik. Ayin kimsenin göremeyeceği ve rahatsız edilmeyecekleri daha önce hiç günah işlenmemiş, yoldan uzak kapalı mekânlarda yapılır. Dine kabul edilmiş kişilerden oluşmuş cemaat şeyhin karşısında yarım ay biçiminde otururlar. Şeyhin sağında Nakib solunda Necib oturur. Cemaat önce topluca namaz kılar daha sonra mezhebe girecek olan çocuk içeri çağrılır. Çocuk din amcasıyla beraber içeri girer ve cemaati selamlar. Yaşlıların ellerini öper ve daha sonrada din amcasıyla beraber şeyhin elini öpüp şeyhin karşısında kade pozisyonunda oturur. Şeyh çocuğa yüksek sesle muradını, oraya gelmekteki amacını ve ihtiyacını sorar. Çocuk sorulara cevap veremez ise cemaatten birisi çocuğun yerine cevap verir. Çocuğun artık sırrı taşıyabilecek yaşa geldiğini ve sırrı öğrenmek amacıyla oraya geldiğini, çocuğun amacının da, muradının da, ihtiyacının da bu olduğunu söyler. Şeyh çocuğa bir kez daha aynı soruları sorar, bu sefer çocuk cevap verir. Şeyh emin oluncaya kadar çocuğa tekrar tekrar aynı soruları sorar. Çocuğun kesin kararlı olduğuna kanaat getirdikten sonra çocuğa bu sırrın yükünü herkesin taşıyamayacağını, bu sırrın yükünü dağların bile taşıyamadığından dolayı bu sırrın ağırlığından yıkıldıklarını, eğer bu sırrı çocuklara, hak etmeyenlere, kadınlara ve Nusayri olmayanlara açıklarsa Allah'ın ona en büyük acıları yaşatacağını ve bu sırrı açıklarsa dünyaya bir daha

gelişinde hayvan vücudunda geleceğini, kızgın demirle dağlanmış gibi acılar çekeceğini söyler. Şeyhin bu sözleri üzerine kendisine öğretilecek hiçbir sırrı açıklamayacağına dair çocuk yemin eder. Şeyh çocuğa nasihatlerde bulunur ve çocuk nasihatlere uyacağına dair tekrar yemin eder. Böylelikle birinci ayın sona erer. Çocuk ikinci ayine kadar dine mensup olanlar tarafından törende ettiği yeminlere uyup uymadığını anlamak için gözaltında tutulup takip edilir. İkinci ayinin yapılacağı gün çocuğun ailesi evde kurban keser daha sonra cemaat ayinin yapılacağı mekânda topluca namaz kılar. Birinci ayindeki pozisyonda herkes yerini alır ve şeyh Nusayrilik inancının temelini oluşturan ayn, mim ve sin harflerini çocuğa ezberletir ve bu harflerin anlamlarını açıklar. Şeyh nakfiden bir yudum içerek, nakfiyi çocuğa verir ve çocuk nakfiden bir yudum alır. Ardından çocuğa sırr-1, ayn-1, mim-i, sin-i üç kere tekrarlamasını söyler. Daha sonra çocuğa sırrı kesinlikle açıklamayacağına dair yemin ettirilir. Üçüncü ayinde cemaat her zamanki yerlerini alırlar ve çocuğa şeyh “Ey genç sana ikinci törende söylediğimiz şeyleri hatırlıyor musun?” sorusunu sorar eğer çocuk soruya doğru cevap veremezse ayin ertelenir ama doğru cevap verirse çocuğa ikinci din amcasını seçmesini söyler. Çocuk ikinci din amcasını seçtikten sonra Kitabı'l-Mecmu'dan Sücut, Ayn el Aleviyye ve Selam Sureleri okunur. Daha sonra çocuğun ikinci din amcası asıl din amcasından bundan sonraki süreçte çocuğa eşlik etmek için cemaatin önünde çocuğu teslim alır. Şeyh çocuğa şahit olacak on iki kişi kimdir diye sorar cemaate. On iki şahit cemaatten ayrılır ve çocuğun etrafında hilal biçiminde dururlar. Bunların görevi çocuğun dini öğrenmesini, sırrı açıklamamasını ve kaçmamasını sağlamaktır. Şeyh on iki kişinin görevi yerine getirebileceklerine dair iki vekil şahit daha ister. Böylelikle on iki asıl ve iki vekil şahit olur. Daha sonra şeyh beyaz bir mendile sarılmış Kur'an-ı Kerim'i şahitlerden birine verir. Alan kişi Kur'an-ı Kerim'i çocuğun başının üzerine koyar ve şahitlerin tamamı ellerini çocuğun başının üzerine koyarlar. Sırasıyla Kitabı'l-Mecmu'dan bazı sureler okunur. Sonra şahitler şeyhin verdiği nakfiden birer yudum içerler. Selam Suresi okunur. Bütün şahitler birbirlerinin ellerini çapraz şekilde tutarak öperler. Daha sonra ise Kur'an-ı Kerim'i şeyhe teslim edip yerlerine otururlar. Çocuğa kırk defa yemin ettirirler sonra ikinci din amcası çocuğu asıl din amcasına teslim eder. Böylelikle dine giriş ritüeli sona ermiş olur (Keser,2014:s.39-50; Türk,2013:s.89-97).

Nusayrilere göre kişinin asıl doğumu mezhebe kabul edilip sırrı edindiğinde gerçekleşir. Bu yüzden ilk ayini “ilişkiye girilen gün” olarak kabul ederler. İkinci

ayın için “hamileliğin kesinleştiği gün” derler. Son ayın için ise “doğum günü” terimleri kullanılır. İlk ayından kırk gün sonra ikinci ayın gerçekleşir üçüncü ayın ise yedi ya da dokuz ay sonra gerçekleşir. Ritüelin sona ermesiyle amca çocuğu kendi evine götürür. Çocuk amcanın evine gittiğinde “Kahs Sibiyeni” yani sübyan kahkesi yapılır ve komşulara dağıtılır. Böylece herkes çocuğun amca evine gittiği öğrenmiş olur. Çocuk eğitimi bitinceye kadar din amcasının evinde kalır. Bu süre içerisinde istisnai durumlar hariç ailesiyle görüşemez. Çocuk din amcasının evinde kaldığı sürece odasından dışarı çıkmaz ve ders çalışır. Evden çıkması gerektiği durumlarda amcalık eğitimi aldığını göstermek için boynuna bir havlu ve omzunda bir bez çanta içerisinde Kur’an-ı Kerim taşıyarak dolaşır. Eğitim aldığı süre genellikle kırk gündür ve bu süreçte çocuk abdest almayı namaz kılmayı, bazı toplumsal davranış kurallarıyla, ahlak kurallarını, on iki imamın, on dört masumun ve beş eytamin kimler olduğunu ve namazda okunan on altı sure öğretilir. Çocuk eğitimini bitirdikten sonra din amcası tarafından bir buçuk yıl denetlenir. Eğitimi tamamlayan çocuk bir Nusayri olarak evine döner (Türk,2013:s.91-100; Keser,2014:s.41-50).

2.9. Nusayrilik’te Kutsal Günler Bayramlar

Ramazan ve Kurban Bayramları ve bazı kutsal geceler tüm İslam Âlemi tarafından ortak kutlanırlar ancak bazı mezhepler için manevi olarak hatırlanması ve unutulmaması gereken tarihi ve kutsal günler de vardır. Örneğin Kerbela Olayı’nı anmak Şia inancında önemli bir yere sahiptir. Nusayriler de tüm İslam coğrafyasında kabul gören ve kutlanan bayramları ve kutsal geceleri kutlarlar. Bunların haricinde birçok bayram ve anma günleri vardır. Hüseyin Türk bu bayramları dört grupta inceler. Bunlardan ilk grup İslami Bayramlar ve kutsal günlerdir. Ramazan ve Kurban Bayramları, Kadir Gecesi gibi tüm İslam Âlemi’nin ortak değerleridir. İkinci grup Nevruzi bayramlardır. Bu bayramlar İran kökenli oldukları için Nevruzi olarak adlandırılmışlardır. Üçüncü grup öteki inançlardan alınan bayramlardır bu durum Nusayrilerin her dinin peygamberini kabul etmelerinden ve her dini kutsal kabul etmelerinden dolayıdır. Son grup ise geleneksel bayramlardır, bu bayramlar doğadaki değişime ve kültürel nitelikli olaylara bağlı olarak yapılan bayramlardır. (bkz.Tablo,2.3) Kurban ve Ramazan Bayramları hariç tüm bayramlar bir gün sürer (Türk,2013:s.120-126). İnan Keser ise dini kaynaklı olan bayramları iki grup olarak aktarmıştır ve bunları isim olarak ayırmıştır. Arapça eyd adı verilen anlamı bayram olan birinci grup bayramlar eydi bayramlar, ikincisi ise Arapça Leyli adı verilen ve

Türkçe'ye çevrildiğinde geceye ait olan anlamına gelen bayramlardır. Bu iki grubun birbiriyle olan farkı ise başlama zamanları ve bayram günü yapılacak ibadet ve ritüellerin zamanlama farkıdır. Örneğin eyd olarak adlandırılan bayramlarda leyli olarak adlandırılan bayramlardan farklı olarak kurban kesme işlemi bir gün önce gece yapılır. Eyd adlı bayramlar gece on ikide başlar ve diğer gün gece on ikiye kadar devam eder ve toplu ibadet güneş batmadan önce yapılır. Leyli olarak adlandırılan bayramlarda ise toplu ibadet güneş batmadan önce gerçekleştirilir (Keser,2014:s.94). Nusayri mezhebinde çok fazla bayram ve anma günü vardır. Nusayri toplumu bu bayram ve gecelerde dayanışma ve yardımlaşma içerisinde kutlarlar. Bayramlar ya genellikle bayramı yapan kişinin evinde yapılır eğer bayramı yapan kişinin evi müsait değilse türbelerde yapılır. Bayramlarda kurban kesilir. Kadın ve erkekler yardımlaşarak ziyaretçiler için ziyafet hazırlarlar. Yemekler pişirirler genelde Hırsı adı verilen buğday ve et ile yapılan geleneksel bir yemek pişirilir. Toplu namaz kılınır ve yoksul kişilere zekât dağıtılır.

Nusayri bayramlarını özel kılan bir başka neden ise bayram sahipliğidir. Belli bayramları belli aileler sahiplenir. Bu bayramlar her yıl o aile tarafından düzenlenen törenle kutlanır. Bayram sahibi ailenin görevi kutlamanın gereklerini yapmaktır mesela kullanılan malzemelerin masraflarını karşılamak, kurban kesmek, yemek hazırlamak ve töreni düzenlemek gibi. Bayram sahipliği babadan oğula miras olarak aktarılarak devam ettirilir. Bayram sahibi olmayan aileler ise hayır yaparlar. Nusayriler için en öneme nail olan bayram Hz. Muhammed'in Müslümanları Gadir-i Hum denilen bölgede toplayarak Hz Ali'ye biat etmelerini söylediği ve Kur'an-ı Kerim'in tebliğinin sona erdiğine inanılan Gadir-i Hum gecesidir. Gadir Bayramı Nusayriler için çok önemlidir. Öyle ki bayram gününde Nusayriler iş yerlerini açmaz ve ibadeti engelleyecek bütün faaliyetlerden kaçınırlar hatta bayramın yapılacağı evden başka hiçbir Nusayri evinde ateş yanmaz çünkü o gün cehennem ateşinin bile söndüğüne inanılır. O gün ölen cennete gider inancı hâkimdir (Keser,2014:s. 94-96; Türk,2013:s.140-141).

Gadir Bayramı'nı diğer bayramlardan farklı kılan hem dini bir önem arz etmesi, hem de Hz Muhammed tarafından insanlara kendisinden sonra Hz. Ali'ye biat edilmesini "ben kimin mevlası isem Ali'de onun mevlasıdır" sözleriyle bildirmesi neticesinde tarihsel öneme sahiptir. Kaynaklarda aktarılan diğer bir görüş ise Gadir-i Hum olayında Hz. Ali'nin tanrısal vasıflara sahip olduğu ve diğer insanlardan üstün olduğu peygamber tarafından tebliğ edildiği inancıdır

(Uluçay,2003:s.168; Türk,2013:s.140). Bu durum dinsel olarak önem arz etse de bu ilanın sonuçları Emevilerin Hz Ali yerine Hz Ebu Bekir'i halife olarak kabul edip biat etmeleri sonucunda İslam içerisinde mezheplerin ortaya çıkışına neden olmuştur. Bu da tarihsel olarak önemlidir. Nusayriler üç semavi dinin bayramlarını da kutlarlar ancak bunlar içinde Hıristiyanlara ait bayramlar daha fazladır. Bildiğimiz üzere Hıristiyanlık bugün ki İsrail topraklarında doğmuş ve Ortadoğu'daki birçok bölgede taraftar toplamıştır. Nusayrilerin yaşadığı bölgelerde de o bölgenin yerli halklarından olan Hıristiyanlar da vardı. Nusayriler aynı dili ve bölgeyi paylaştıkları bu halkla iç içe yaşadıkları için birbirlerinden etkilenmişlerdir. Nusayrilerde yüzlerce bayram ve anma günü olsa da 4 temel bayramları vardır. Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı, Gadir Bayramı ve Fıraş Bayramı.

Tablo 2.3. Bazı Nusayri Bayram ve Anma Günlerinin Adları ve Anlamları Örneği (Uluçay,2003:s.183-186).

GÜNÜN ADI	GÜNÜN ANLAMI
Miladi Yılbaşı	Yılbaşı
Nuzulut-Tevrat	Tevrat'ın İndirilmesi
Ğıyd Çağferisadık	C. İssadıkın Zuhuru
Zuhur İsa	Hz. İsa'nın zuhuru
Hasanılmuccteba	Hz. Hasanın zuhuru
Ğıyd-ilkilindeş	Rumi sene başı
Leyl. Ssabatağş	Nuzulul-İncil
Leyl Tısitagş	Leylet
Leyl Vahid Veğişrin	Fatıma Bintesed
Ğidil Kıddes	Hz. İsa'nın takdisi
Leyl Teleteveğişrin	Fatıma bintesed
Leyletil-Kadir	Kuranın indirilmesi
Ğidil Fatır	Ramazan Bayramı
Zuhur Ali-İrrada	A. İrrada'nın zuhuru
Naharil-Abyad (üç)	B. Şahs Abdullah
Ğıyd İssabatağş	Nevruz
Ğıydil Kurban	Kurban Bayramı
Ğaşit-İccumğa	Leyletil Cumğa
Ğidil-Ğadir	Beyğet-il Ğadir
Ğıyd evvel Nisan	Nevruz
Ğıyd Rabiğ Nisan	Nevruz
Ğıydil-Mubahele	Münazara günü
Naharilabiyad (dört)	Dördüncü ve son
Ğıydil-freş	Hz. Ali Muh.
01 Muharrem	Hicri Yılbaşı
Ğıyd Nis-Nisen	Nevruz
Ğıydil-aşure	Hz. Hüseyin'in şehit olması
Ğıydil-Tesiğ	Tevbet Adem
Zuhur-İnnebi Muhammed	Hz. Muhammed'in Zuhuru
Ğıydil evvel Temmuz	Havariyyun İsa
Naharil-Abyad (bir)	B. Şahs Hamza
Hicretil-Muhammediy	Hz. Muhammed'in Hicreti

Ğiyd-itticilli	Hız. A. Tecelliyatı
Ğiyd-Meryem	Hız. Meryemin duası
Zeynel Ab. Zuhuru	Zeynel Ab. zuhuru
Ğiyd Şemğun-Issafa	Şemğun Issafa'nın zuhuru
Ğiydıs-Salib	Hız. İsa'nın göğey yükselişiy
Ğiyd Evvel Tisrin	Zuhur Adem
Ğiyd Rabiğ Tisrin	Eshab-ı Kehf kurtu
Ğiyd Nıs Tisrin	Mihricen (festival)
Miraç-innebi	Miraç gecesi
Naharıl Abyad (iki)	Bişahs Çağfar
Ğiydil Mehdi	Zuhuril-Mehdi
Leyletil-Nıs Min-şay	Berat gecesi
Evvel Ramadan	Evvel leyeli Ramad
Nuzulut-Tevrat	Tevrat'ın indirilmesi
Ğiyd Çağferis-Sadık	Çağfar İssad. zuhuru

2.10. Nusayrilik'te Kutsal Kitap İnançy

Tarihsel süreç içerisinde baskı ve yasaklardan dolayı ritüeller ve mezhepsel öğretiler sadece mezhebe kabul edilmiş kişilere öğretiliyordu. Genelde şeyhler tarafından sözlü olarak yüz yüze aktarılan bu bilgilerin bir kısmı yazılarak nesnel hale getirilmişlerdir. Nusayrilere ait kuşaktan kuşağay aktarılan dini bilgilerin şecereleri mevcuttur. Bu şecerelerden biri el-Cisri ile diğeryindeki ilk isim ise el-Cilli ile başlar. Amcalık geleneğiyyle bilgilerin aktarılmasında kullandıkları bilgi kaynaklarını Cilli (uzun) ve Cisri (kısa) olarak ayırmışlardır. Öğretilen en kısa dua ya ise Kıtni adını vermişlerdir (Türk.2013:s.100-1004; Üzüm.2000:s.173-187). Nusayriler için iki kutsal temel kitap vardır. Bunlardan birincisi tüm Müslümanların kutsal saydığı Kur'an-ı Kerim'dir. Türk'ün ifadesine ve kendi alan araştırmamız sırasında edindiğimiz bilgilere göre Nusayriler Kur'an-ı Kerim'iy tahribata uğramış ve asıl anlamı bozulmuş ve değıştirilmiş olduğunu savunuyorlardır. Nusayrilerin Kur'an-ı Kerim hakkında diğery mezheplerden farklı olarak savundukları bir diğery görüş ise Kur'an-ı Kerim'in zahiri (görünen) ve batını (görünmeyen-gizli) anlamları vardır. Nusayriler için Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen ikinci kutsal kitapları ise bu mezheple ve inançlarıyla ilgili bilgi veren Hamdan el-Hasibi tarafından yazılmış "Kitabu'l-Mecmu" dur. Mezhebe giren genç erkeklere bu kitap okutulur ve bu kitapta geçen dualar ezberletilir (Türk,2013:s.100,104). Nusayri eserleri hakkında araştırma yapan Üzüm ise 100'ü aşkın Nusayri kaynakları arasında en önemli kitabın Nusayriler için dini eğitim ve ibadet kitabı olan ve 16 sureden oluşay Kitabu'l-Mecmu olduğunu belirtir. Bu kitabı Nusayriler "dinin esas taşı" olarak adlandırıyorlar ve bu kitabın diğery Müslümanlara iletilmeden Hız. Muhammed tarafından Nusayrilere bağışlanmış olduğuna ve kitabın oniki Nakib ve yirmi dört Necibe

geceleyin Mekke yakınlarında Mina Vadisi'ndeki Akabe mevkiinde verildiğine inanmaktadırlar (Üzüm,2000:s.173-187). Kitabı'l-Mecmu'daki surelerin dine yeni girenlere Kitabı'l-Mecmu'daki surelerin öğretildiğini belirtmiştik. Bu sureler din amcaları tarafından nesiller boyu dine yeni girenlere sözlü olarak aktırıldığından dolayı özellikle Türkiyede yaşayan Nusayrilerin Arapça konuşmaları fakat okuyup yazamamalarının da etkisiyle zaman içerisinde pratikte öğretilen ile asıl metin arasında farklılar oluşmuştur (Türk,2013:s.104). Kitabı'l Mecmu'yu ilk kez dilimize kazandıran Turan'ın kitabul mecmu çevirisine eklerde yer verilmiştir. Nusayrilikte Kitabı'l Mecmu dışında birçok önemli eser vardır. Halk arasında önemli görülen ancak batını ilme vakıf olduklarından dolayı sadece şeyhlerin elinde bulunan Kitabı'l Cifir isimli kitabın bizzat Hz. Ali tarafından yazıldığına inancıda mevcuttur. Alan araştırmamız sırasında görüştüğümüz Nusayri bireyler bu kitabın yaradılıştan kıyamete kadar neler olacağını bildiren bir tür kehanetler kitabı olarak isimlendirdiler.

2.11. Nusayrilerde İbadetlerde Kullanılan Dualar

Nusayrilerin Kitab-ı Mecmu da bulunan surelerin dışında ibadetlerinde ve mezhebe giriş ritüellerinde kullandıkları bazı dualar vardır. Bu dualar sırrın parçası sayılır ve nesilden nesile sözlü olarak aktararak günümüze kadar ulaşmışlardır. Bu dualar Nusayri olmayanların yanında, çocuk ve kadınların yanında okunmaz ve sadece mezhebe giren Nusayri erkekleri tarafından bilinir. Buhur ve arınma duası sırrın parçası sayılmadığından dolayı Nusayri kadınlarda bu duaları bilirler. Nusayriler tarafından okunan bu dualar sırasıyla temizlenme duası. Bu dua boy abdesti alınırken okunan duadır. Arınma duası, Nusayriler tarafından 9 lanetli kişi diye adlandırılan ve Alevilere kötülük yaptıkları söylenen dokuz kişinin ismi sayılır ve onlar tek tek isimleri söylenerek lanetlenir bazı Nusayriler bu kişilerin isimleri söylemek yerine dokuz fesatçı anlamına gelen, dokuz müfsid terimini de kullanmaktadırlar. Ayrıca bu dua günahlardan arınmak için okunur. Reyhan duası, Buhur duası, bu dua buhur dumanı yüze doğru yellenerek okunan duadır. Tip duası, Hitam (bitirme, sonlama) duası, bu dua bir birini takip eden üç ayrı duadan oluşmuştur. Namaz sonunda cemaat tarafından topluca okunur (Türk,2013:s.113; 117,Keser,2014:s.84-88).

Temizlenme Duası

Elimi akan suya uzattım.

Bu su âlemlerin Yaraticısı Allah tarafından kutsanmış ve tesbih edilmiştir.

Bu su peygamber Muhammed'in suyudur.

Bu suyun bir damlası bütün bir halkı temizler.

Sağ tarafıma bir tas su döktüm ve Müminlerin Emiri Ali'ye tevekkül ettim.

Ey Allah'ım beni sağ tarafımdaki her türlü pislikten arındır.

Sol tarafıma bir tas su döktüm ve Aziz Cabbar'a tevekkül ettim.

Ey yüce Allahım beni sol tarafımdaki her türlü pislikten arındır.

Arka tarafıma bir tas su döktüm ve yüze ve bine tevekkül ettim.

Ey Allah'ım beni arka tarafımdaki her türlü pislikten arındır.

Ön tarafıma bir tas su döktüm ve Tireyya ve teraziye tevekkül ettim.

Ey Allahım beni ön tarafımdaki her türlü pislikten arındır.

Başıma bir tas su döktüm ve ayı başımın üstünde gördüm.

Ey Allah'ım beni başımdaki pislikten arındır.

Ey Allahım beni her tarafımdaki pislikten arındır (Keser,2014:s.8, Türk,2013:s.117).

Arınma Duası

Ateş ve ateşin ehlinden sen bizi koru.

Lanet olsun Osman'a, Ebu Bekir'e, Ömer'e, Yezid'e, Muaviye'ye, Halid bin Velid'e,

Harun Reşid'e, Amr bin As'a, Yavuz Sultan Selim'e ve bütün şirk koşanlara. Bunlardan ve bunların soyundan gelen torunlarından hamur kıldan, et kemikten nasıl ayrılıyorsa bizi de onlardan ayır (Türk,2013:s.117; Keser,2014:s.87).

Reyhan Duası

Reyhan kokusunu aldığı zaman deki:

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla. Allah'ım, reyhan şahıslarına salavat ve selam kıl. Bunların başlarında da Sa'sa'ah ibn Suhân ve Zeyd bin Suhân ve Muhammed b. Ebu Bekir, Ammar bin Yaser ve Muhammed b. Huzeyfi vardır. Bu onların sırrıdır. Allah'ın salavatı hepsinin üzerinde olsun (Türk,2013:s.114; Keser,2014:s.87).

BUHUR DUASI

Rabbim, efendimiz, Muhammed Mustafa'nın, Hasan el-Mücteba'nın, Kerbela'da şehid olan Hüseyin'in, Ali Zeynülabidin'in, Muhammed el-Bakır'ın, Cafer el-Sadık'ın, Musa Kazım'ın, Ali Rıza'nın, Mehmet el-Cevad'ın, Ali el-Hadi'nin, şeklinde imamların isimleri sırayla söylendikten sonra her onların nurlarına salavat ve selam getir, bereketli kıl Bu onların sırrıdır. Allah'ın salavatı hepsinin üzerinde olsun (Türk,2013:s.114; Keser,2014:s.85).

Tip Duası

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bir olmayan yüreklerimizi temizle, ayıplarımızı ört, günahlarımızı affet, rahmetinin kapılarını aç. Sarsar toprağında ölüleri diriltene tesbih ederiz. O da, en ulu mevlamızın kudretiyle olmuştur. Allah birdir, ondan başka ilah yoktur. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla dendikten sonra İmamlar sıralanarak söylenir (Keser,2014:s.87).

HİTAM DUASI

Bismillahirrahmanirrahim

Zahiren gözden kaybolmayacaksın. Batınen hep tek kalacaksın. Sen benim rabbimsin. Senin niteliğin varlığının yaratıcısıdır. Seyid Silmen Bab'ını hamd etmek içindir. Senden niyaz da bulunanı affet. Allah'a hamd ederim, sonra da Ayn olan tek varlık ile namazımı bitiririm.

Benim varlığım seninle vücut buldu. Her hayırlı işim seninle oldu. Ey zati, ne sıfat ne de kişi olarak açıklanamayan. Yüzüm kıbleye dönük olarak namazımı kılarım. Nereye dönsem sen orada hazırsın. Ey bütünlerin bütünü, her şeyim sensin. Ey Ali, seninle namazımı hitam ederim. Eğer sıkıntıya düşüp kendimi unutursam. Hemen, imamım ve ilahımsın diye seslenirim. Sen benim rabbim, yaradanım, malikimsin. Sen benim kibirliliğimi ve kısmetsizliğimi yok edersin. Sen gökyüzünün üstüne, arşa yükselirsin. Yerde dualarım için hazır bulunursun. Hüseyin ve Musa seninle beraber semalarda. Ey Ali, sen sırlarıma vakıfsın.

Âmin, Allah'ım âmin. Sen ebedi hayatınla beni, bizi yaşat, arınmış suyunu bize içir, bizi hiçbir boşluğa bırakma, bize hiçbir suç ya da hata yükleme. Allah'ım bizi cennetinde barındır, boyunlarımızı bu gömleklerden azat kıl. Allah'ım iyiliklerimizi yaz, kötülüklerimizi sil, mertebelerimizi yükselt, ölülerimize rahmet et, namazımızı hatmet. Allah'ım annemize, babamıza rahmet et, onları affet, bizi ve bütün din kardeşlerimizi affet. Allah'ım müminlerin ruhlarını kutsa. Ey Ali, ey Azim, ey Allah'ım, ey Ali, senden af diledim, günahlarımı affetmeni istedim. Ey duacılara icabet eden, bana da icabet et (Keser,2014:s.86; Türk,2013:s.113).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE DEVLETİNİN POLİTİK TARİHİ ve NUSAYRİLERİN YÜKSELİŞİ

Yavuz Sultan Selim'in fethinden sonra Nusayrilerin yaşadığı topraklar Osmanlı imparatorluğuna bağlandı. Böylelikle Nusayriler, Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına girmiş oldular ve yüzyıllar boyunca bu yönetim altında yaşadılar. Bin yediyüzlü yılların ikinci yarısından itibaren ise batılı emperyalistler Osmanlı Devleti'nin egemenliğindeki bölgelerde misyonerlik faaliyetlerine başlamışlardı. Özellikle ondokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde birçok misyonerlik faaliyetleri içerisine girdikleri Osmanlı Devleti'nin arşiv belgelerinde mevcuttur. Bu dönemde Anadolu'nun demografik ve teolojik yapısını analiz eden batılılar özellikle Çukurova, Hatay ve Suriye bölgesinde yoğunlaştılar. Bu bölgelerde bazı misyon okulları açtılar. Açılan bu misyon okullarında yerli halk ile birlikte Nusayriler de eğitim almaya başladılar. Modern eğitim veren ve özellikle de zeki öğrencileri seçen bu misyon okulları zeki Nusayri öğrencileri angaje etme amacı güttüler. Hatta bazı misyon okulları tarafından Nusayri çocuklarının kaçırılması Osmanlı Devleti'nin arşiv kayıtlarında mevcuttur (bkz.Ek.2). 1800'lü yıllarda Nusayri isyanlarının temelinde bazı vatandaşlık haklarının istenmesi veya uygulamadaki eksiklikler olduğu düşünülse de aslında Nusayrilerin misyon faaliyetlerinin etkisinde kaldıklarının göstergesidir. II. Abdulhamid'in Suriye raporlarına dayanarak misyon okullarının angaje anlayışını ve bölge halkının Nusayriler üzerinde oluşturdukları baskıyı sosyolojik olarak iyi analiz etmesiyle bölgede yeni siyasi tedbirlerin alınmasına zaruri oldu. Böylelikle yeni devlet okullarının açılması ve Sünnileştirme çalışmaları hız kazanmış oldu. Bu siyasal atılımlar başta halk tarafından kabul görse de 1800'lü yılların sonları ve 1900'lü yılların başındaki siyasi ve askeri kargaşa ortamında ve bazı provakatif hareketler sonucunda yeniden Sünni halk ve Nusayriler arasında gerilimler başlamış ve Osmanlı Devleti'nin aldığı bu tedbirler başarılı olamamıştır. Nusayriler'in 1800'lü yıllarda emperyal devletler tarafından desteklenmesi İslam Halifesi tarafından yönetilen Müslüman bölgelerin tek tek koparılması planının bir parçasıydı. Emperyal

devletler, koparttıkları bölgelerde kendilerine bağlanmış yönetimler ile sömürgelerini sağlamlaştırmak peşindeydiler.(Halk üzerindeki uygulanacak provake hareketlerini en problemlili olan azınlık gruplar üzerinden yürütme peşindelerdi. Nusayriler de bu strateji için yegâne araçtılar. II. Abdulhamid döneminde bu tehlike görülüp çeşitli tedbirler alınmaya başlanmış olsada. Batılı emperyal devletlerin planlarını sadece Nusayriler üzerine kurmamışlardı. 1900'lü yılların ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti içerisindeki misyonerlik faaliyetleri ve desteklenen Ermeni ve Kürtçü bazı ayrılıkçı faaliyetler Kürt Teali Cemiyeti (1908) ve Hoybun Cemiyeti(1927) gibi cemiyetler ile arttırılan milliyetçilik anlayışı ile Arap bölgelerindeki başkaldırıışlar Hicaz, Filistin ve Suriye'deki gibi isyanların baş göstermesi bu durumun en belirgin göstergesidir. 1. Dünya Savaşı'yla emperyal devletler tarafından işgal altına alınmış olan Arap bölgesindeki dönemin konjüktürünü öncelikle mikro değerlendirilip daha sonrasında makro değerlere entegre ederek anlamamız mümkün olacaktır. Keza bunu yaparak Nusayrileri antropolojik olarak değerlendirip ortak korkularına karşı tutundukları tavırlar ve aldıkları tedbirleri anlamamızı sağlayacaktır. Sanıldığıının aksine birçok politik değerlendirmede toplumları antropolojik değerlendirmeden geçirmeden yorumlamak politik tespitlerde derin hatalara neden olabilmektedir. Emperyal devletler mazlum halk politikası ile birçok devlette azınlıkları çoğunluklara karşı kışkırtıp besleyerek çıkardıkları savaşları dünya kamuoyunda bağımsızlık mücadelesi gibi lanse etme başarısında bulunmuşlardır. Nusayriler, 1.Dünya Savaşı öncesi tutan bu sistem içerisinde hareket etmiş olsalarda zaman zaman Nusayrilerin kontrol dışına çıktıkları tarihi kayıtlarda görülmektedir. Örneğin 1920 yılından itibaren Fransız mandası altına girmiş olan Nusayriler, Lazkiye bölgesinde bağımsız bir devlet elde etmişlerdir. 1. Dünya savaşı sırasında İngiliz desteği ile Osmanlı'ya karşı savaşan Vahabi Suudlar sadece Osmanlı için değil Nusayriler içinde tehlike arz ediyorlardı. Batı tarafından desteklenseler de Nusayriler batının alternatif azınlık unsurlarının içinde kaybolup kontrol dışına çıkmış Arap Sünniliği karşısında yok olmak yerine Fransız mandası altında yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu süreci Daniel Pipes şöyle açıklar:

Suriye'nin önde gelen politikacılarından Yusuf el-Hâkim'e göre Aleviler, Fransız taraftarı bir tutuma; Fransızların Temmuz 1920'de Şam'ı zapt etmelerinden de önce sahiptirler. Adeta bir cehennemden sonra kendilerini lütuf içerisinde bulan Aleviler, bu nedenle Fransız mandasına bağlanarak [Genel] Suriye Kongresi'ne delege bile göndermezler. 1918-1920 yıllarında Suriye'yi yöneten ve kendilerini kontrol altına almayı istediğinden şüphelendikleri Sünni Arap Prens Faysal'a o denli karşıdirlar ki 1919'da yönetime karşı Fransız silahlarıyla bir isyan

başlatırlar. Bu konuda bilgi sahibi bir gözlemci Alevilerin İslam'ı lanetlediklerini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması için dua ettiklerinden bahseder. General Gauraud 1919 sonlarında değişik kabileleri temsil eden 73 Alevi şeyhinden mutlak Fransız koruması altında bağımsız bir Nusayri devletinin kurulmasını isteyen bir telgraf alır. İki yıl sonra Aleviler Salih el-Ali'nin önderliğinde Fransızlara karşı, Esad hükümetinin anti-emperyalist olmasıyla övündüğü bir isyan düzenlerler. Fakat daha yakından bir bakış bu isyanın, İsmaililerin Fransızların yanında yer almaları olgusuyla ilişkili olduğunu ortaya koyar. İsmaili- Alevi ilişkileri açısından bu durum Alevilerle Fransızlar arasında düşmanlığa yol açmıştı. Nihayet, Fransızlar Alevilere özerklik verir vermez Alevi desteğini tekrar kazanırlar (Pipes,1990:s.166).

Batılı emperyalistler artık Nusayrileri resmen Alevi olarak adlandırıyorlardı. Bir yapay Alevi devleti kuruldu böylece Ortadoğu federasyonunun ilk yapay devletlerinden biri kurulmuş oldu. Fransa'nın yardımıyla oluşan bu Nusayri lokasyonunda Nusayriler rahat hareket etme imkanı bulmuşlardı. Bu dönemde, Fransızların azınlık olarak gördükleri toplulukları silahlandırma ve askeri eğitim almalarını sağlama anlayışları Nusayriler için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde Fransa'nın oluşturduğu "troupees speciales du Levant" adlı 8 taburluk askeri birliğin yarısını Nusayriler oluşturuyordu (Pipes,1990:s.158-175). Nusayriler bu birliklerde askerlik sanatını öğreniyorlar ve askeri sistemi anlamaya başlıyorlardı. Ayrıca Fransızlar tarafından batılı tarzda eğitim veren okullar açılmış, bazı Nusayri gençleri Fransa'ya yüksek öğrenim için gönderilmişlerdi, bu dönemde askeri okullara da Nusayri gençler rahatça kabul edilmişlerdi. Bu durum Nusayrilerde sosyal statülerini eğitimle arttıraabilecekleri düşüncesini yaygınlaştırdı. Birçok Nusayri akademik ve askeri eğitim aldı böylelikle orta sınıf eğitilmiş Nusayriler ortaya çıktı (Keser,2014:s.32). Bu dönemde statü kazanan Nusayriler, Fransızların himayesinde oluşturdukları devlet Suriyeye bağlanırken oluşan rahatsızlıklarını bir dizi karşı çıkışla ortaya koydular. Bu süreç esnasında Nusayriler de kendi içlerinde bölünmüşlerdi. Keser'e göre: ilk kez bir toprak parçası üzerinde siyasi ve yönetsel statüye kavuşan Nusayriler'in devletin geleceği hakkındaki yönelimleri ikiye ayrıldı. Bu yönelimlerden ilki entelektüel Nusayriler'in desteklediği diğer 4 devletle birlikte bağımsız Suriye Devleti'ni kurmaktı. İkincisi ise Nusayri inanç ve aşiret reislerinin desteklediği Alevi Devletinin var olması ve diğerleriyle kesinlikle birleşmemesi fikriydi (Keser,2014:s.30). 11 Haziran 1936 tarihine gelindiğinde ise aralarında Hafız Esad'ın büyük babası olan Kardahalı Süleyman el Esad'ında olduğu altı Nusayri lideri Fransa Başbakanı Leon Blum'a yazdıkları mektupta, Sünnilerle birleşmenin kölelik olduğunu belirtip birleşmeye itiraz etmişler ayrıca bu mektupta Suriye'ye katılmayı reddettiklerini de beyan etmişlerdi. Buna rağmen 1936 yılında

özerkliklerini kaybetmekten kurtulamamışlardı. Daha sonrasında ise Süleyman el-Mürşid liderliğinde başlatılan Nusayri İsyanı ile hem Suriye'ye bağlanmaya hem de egemen olan ve sözlerini tutmayan emperyal Fransa'ya karşı isyan çıkarmışlardı. Bu isyanla Alevi Devletinin devamlılığını istemişlerdi (Pipes,1990:s.166-167).

Ancak Arap coğrafyasında gittikçe artan milliyetçilik ve anti-emperyalizm karşısında güçlü durabilmek için birleşik bir Suriye gerekiyordu. İlk başlarda Nusayriler bu fikre yanaşmasalar da Nusayri milliyetçi elitlerin baskısı ve kendisi de bir Arap milliyetçisi olan Kudüs Müftüsü Muhammed Emin el Hüseyini'nin Nusayriler'in bir İslam mezhebi olduğu konusudaki 1 Temmuz 1936 yılındaki fetvasıyla Nusayriler kendilerinin tanındığını hissetmişlerdi. Sonrasında ise bağımsızlık komitesine bir heyetle katılmışlardır. Böylelikle bütünsel bir Suriye oluşturmuştur (Sinkaya,2012:s.21).

Yukarıda bahsettiğimiz iki isyan Nusayriler'in zaman zaman kontrol dışına çıktıklarının göstergesiydi. 1946 yılında Alevi devletinin Suriyeye bağlanmasından sonraki dönemde Nusayriler Suriye'de devletin birçok kademesine gelmişler ve Sosyalist Baas Partisi'nin Suriye'de kurulmasında (7 Nisan 1947) etkin rol oynamışlardı. Partinin din temellerinden ayrı Arap milliyetçiliği üzerinden birleşik bir Arap Dünyası oluşturma çabaları batının cetvellerle çizerek ayırıştırıp kontrol etme stratejisine karşı antiemperyalist, milliyetçi ve sosyalist bir ideolojiydi. Baas Partisi'nin batılı emperyallerin yerine Sovyetler ile sağlam ilişkiler kurmaları da bu ideolojiye ne denli inandıklarını ispatlarken, Nusayriler'inde etkin olduğu Baas'ın batılılar tarafından kontrol edilemediğine en büyük örnek olacaktır. Baas Partisi'nin temel de dini tabandan çok ortak milliyet anlayışı ile yola çıkması kurucu tabanın Ortodoks Araplar, Nusayriler ve Sünniler arasında oluşmasından açıkça anlaşılmaktadır. Bu duruma gelmesinin sebeplerinden biri "Sykes & Picot" anlaşmasıdır (Umar,2004:s.219). Bu anlaşma ile bölgede toprak paylaşımı yapan İngiltere ve Fransa, Ortadoğu'da Arap Coğrafyası'nı daha iyi kontrol edebilmek için böl-parçala yönet yöntemi ile kültürel ve etnik yapı gözetmeksizin çıkarları doğrultusunda sınırları yeniden çizdiler (Ataman.2012:s.7). Fransa işgal ettiği Suriye'de Fransızca'yı resmi dil ilan ettiği gibi eğitim ve öğretim dilinde Fransızca yapmıştı. Bu durum kültürünü ve milli varlığını korumak isteyen Araplar'ın milliyetçilik temelinde birleşmelerine neden olmuştur (Abdullah,1988:s.22). Baas partisi sömürge döneminin bu kötü uygulamalarından sonra Arap Ulusu'nun tekrar

aynı uygulamaları yaşamamasını amaçlamıştır. Bundan sonraki dönem de Nusayrileri Suriye'nin politik olayların da incelememiz daha doğru olacaktır.

3.1. Baas Partisi

Baas partisi isim manasıyla Arap yeniden diriliş partisi olarak tercüme edilir. Baas'ın kuruluş tarihi 7 Nisan 1947 yılıdır. Kurucuları arasında Michael Eflak (Hıristiyan), Selahaddin Bitar (Sünni) ve Zeki Arsuzi (Nusayri) vardır. Ancak Baas'ın ideologları Michael Eflak ve Arap Sosyalist Partisi'nin Başkanı Ekrem Havrani dir. Arap Sosyalist Partisi ile 1953 de birleşen Baas Hareketi tabanını bu sayede genişletmiştir. Parti'nin diğer ideologları arasında Salah el Bitar, Mithat Bitar, Ali Cabir, Abdullah Abduh Daim, Vahip el Gahim, Cemal Atasi, Musa Rizik, Badi el Kasım, Sami el Durabi ve Abdul Birriyun el-Sud vardır (Çitil,2013:s.62). Baas, diğer Arap milliyetçi hareketlerinden farklı olarak Suriye'nin kırsal çevresinde bulunan fakir kesimden destek almayı temel almıştır. Suriye, bağımsızlığını kazandığı döneme kadar geçen süreçte sömürge olmuş, toprak ağaları ve aşiretlerin varlığı ile fakir düşmüş bir bölgeydi. Bürokrasi ise Fransız mandasından beri varlıklarını korumayı başarmış varlıklı ve aristokratik bir zümrenin elindeydi ve destek aldıkları kesim büyük şehirlerin varlıklı olan kesimiydi. Fakirlik içerisinde yeteri kadar kalmış olan Suriye, kendisi gibi parçalanma yaşamış Arap Coğrafyası'nın ortasında kendi içerisinde de parçalanmalar yaşayarak siyasi mana da boşluğa düşmüştür. Baas Partisi bu dönemde kurulmuştur. Baas ilk olarak 1943 yılında ortaya çıksada parti olarak faal hale gelmesi Nisan 1947 yılıdır. Parti toplumdaki aksaklıkları görerek bunlara eleştirel yaklaşım ortaya 3 temel ideolojik ilke koymuştur. Michael Eflak'ın koyduğu bu temel ilkeler Arap milliyetçiliği, bağımsızlık ve Arap Milleti'nin amacı, görevidir. Baas'tan önce Arap Dünyası'ndaki Arap milliyetçiliğinin temeli Sait El-Husridir. İdeolojisini laik bir sistem üzerine oturtan Sait El-Husri, Arap Milleti'nin temel taşının ortak kültür olduğunu ve İslam'dan önce de Arap Milleti'nin tarihinin olduğunu söylemiş, dinlerin ise bu kültürün bir parçası olduğu üzerine durmuştur. Parçalanmış olan Arapların ortak kültür altında tek bir ulus halini alma gayesini amaçlamıştır. Farklı dinlere inanan Arapları bu ortak tarih ve kültür değerleri üzerinde birleştirme amacını gütmüştür. Bu bağlamda kendiside bir Arap olan ancak Hıristiyan dinine mensup Michael Eflak'ı Sait El-Husri etkilemiştir. Michael Eflak, Husri'nin milliyetçilik ideolojisini geliştirerek ortak kültür ve ortak tarih vurguları yaparak Araplar arasındaki farklılıkların önemsiz olduğu üzerine durmuştur. 1920

yılından Suriye bağımsızlığına kavuşana dek geçen dönem de Suriye'deki ve diğer Arap ülkelerindeki milliyetçiler anti-emperyalist bir hareket içerisine girmişlerdir. Bağımsızlık sonrası dönemde hem iktisadi hem de toplumsal problemleri ele almış ve analiz etmişlerdir. Özellikle sömürge dönemine vurgu yaparak bu döneme yeniden dönmek için kurtuluşun Arap birliğinde olduğuna inanmışlardır. Baas bu sonuçlar ve problem doğrultusunda ilkeler belirlemiştir ve parti tüzüğü bu ilkelere göre şekillenmiştir. Baas partisi ilk kongresini Şam'da 4-6 Nisan 1947 tarihinde yapmış ve temel prensipler doğrultusunda tüzüğünü belirlemiştir. Kabul edilen bu tüzük günümüze kadar hiç bir şekilde değiştirilmemiştir. O halde bu ideolojik ilkeleri tek tek incelememiz gerekmektedir.

Birinci Prensip: Birlik ve Arap Milleti'nin hürriyeti, Araplar, tek bir millet teşkil ederler. Bu milletin tek bir devlet içinde yaşamak tabii hakkıdır. Kendi kaderini istediği gibi tayin eder.

Bu itibarla Arap BAAS Partisi aşağıdaki hususlara inanır:

- 1) Arapların ana vatani, bölünmez siyasi ve iktisadi bir birliktir. Hiç bir Arap memleketi, diğerlerinden ayrı yaşayamaz.
- 2) Arap Milleti, kültürel bir birlik teşkil eder. Evlatları arasında doğacak ihtilaflar geçici ve önemsizdir. Arap şuurunun uyanmasıyla hepsi ortadan kalkacaktır.
- 3) Arapların anavatanı Araplara aittir. Devlet işlerini idare, zenginliklerinden müstefit olma ve kaderini tayin, sadece onların hakkıdır (Atay,2000:S.131).

Birinci prensipte tüm Arapların eşit olduğunu ve hürriyetlerinde özgür oldukları, bu özgürlük ile tüm Arapların ortak bir devlette yaşamalarının hakları olduğu açıkça belirtilir. Bu prensip aslında emperyalistler tarafından böl-parçala ve yönet mantığı ile sömürge haline gelmiş olan Arap ülkelerinin tek bir şemsiye altında birleşmeleri gerekliliğini ortaya koyarken, tüm Arap milletinin iktisadi ve siyasi olarak bir birlik içerisinde olması gerekliliğini vurgular. Araplar arasındaki hiç bir problemin çözülemeyecek durumda olmadığını belirterek kendi içerisinde de parçalanma yaşayan tüm Arapların sorunlarının uzlaşa ile çözülebileceğini belirtilmiştir. Burada belirtmek gerekir ki tüm Arap ülkelerini kapsayacak şekilde devletin tüm kademelerindeki iktisadi ve siyasi yaptırımları reddeder. Bu ilke Suriye ve tüm Arap devletlerinin emperyalistler tarafından sömürü tarihine atıfta bulunarak tam bağımsızlık ve özgürlüğü savunurken tüm zenginliklerin Arap ulusunun ortak paydası olduğunu ve eşit paylaşımını açıkça deklare eder.

İkinci Prensip: Arap milletinin şahsiyeti, Arap milletinin özelliği devamlı surette meydana çıkan faziletlerindedir. Bu faziletlerin özelliği canlılık, yaratıcılık ve yenilik ile değişiklik yapabilme kudretine haiz olmasıdır. Yenilik daima, gelişen şahsi hürriyet ile milli menfaat ve evrimi arasındaki uygunlukla ilgilidir.

Bu itibarla Arap BAAS Partisi aşağıdaki hususlara inanır:

- 1) Söz söyleme, toplanma ve inanç hürriyeti kadar artistik hürriyetler kutsaldır. Bunları, hiçbir makam kısıtlayamaz.
- 2) Vatandaşların değeri –herkese bütün imkânlar tanındıktan sonra başka hiçbir ölçü nazarı itibara alınmaksızın Arap milletinin mutluluk ve ilerleyişini arttırmak için giriştikleri eylemler ölçülür (Atay,2000:s.136-137).

Arap milletinin kültürel özelliklerine ve inançlarını özgürce yaşamalarının hakları olduğunu belirtir. Burada toplumun siyasi, dini ve ekonomik özgürlükler ile mülkiyet haklarının da güvence altında olduğu belirtilir. Ancak kişinin şahsi menfaatleriyle devletinkilerin ters düşemeyeceğini ve mutlak bir uygunluk ile Arap milletinin yenilikçi olması gerekliliğini açıkça belirtir. Partinin bu prensiple hiçbir Arap arasında dini, mezhepsel ya da sınıfsal fark gözetemeyeceğini belirtir. Bu ilke tarihten beri mezhepler ve dinler ve sınıfsal farklılıklar yüzünden parçalanmış Arap milletini birleştirme amacıyla partinin eşitlikçi bir yapıda olduğunu açıkça söyler.

Üçüncü Prensip: Arap milletinin misyonu,

Arap milletinin ebedi sayılan bir misyonu vardır. Bu misyon tarihin çeşitli devreleri boyunca, kendini daima yeni ve birbirleriyle ilgili şekiller altında gösterir. Hedefi, beşeri değerlerin yenilenmesi, beşeri terakkinin hızlandırılması, milletler arasındaki karşılıklı yardım ve ahengi arttırmaktır.

Bunun içindir ki, Arap BAAS Partisi aşağıdaki hususlara inanır:

- 1) Sömürgecilik ve bununla alakalı olan her şey bir suç teşebbüsüdür. Araplar, mümkün olan bütün vasıtalara başvurarak müstemlekecilikle mücadele etmelidirler. Maddi ve manevi gücüne göre, hürriyetleri için savaşılan bütün milletlere yardımcı vazife bilmelidirler.
- 2) İnsanlık bir bütündür. Dayanışma ve kıymet hükümleri, onun bir parçasını teşkil eder. Medeniyet, herkese ait husustur. Araplar, dünya medeniyetinden müstefit olmuşlardır. Keza dünya medeniyeti de Araplar dan istifade görmektedir. Araplar diğer milletlere kardeşçe el uzatmakta ve onlarla, moral ve manevi sahada ilerleme kadar bütün insanlara, sulh ve huzuru temin edecek adil müesseselerin teessüsü yolunda işbirliği yapmaktadırlar (Atay,2000:s.137).

Son temel prensip ise Arap milletinin dünya milletlerinden biri olduğunu açıkça beyan ederek, milletler arasında söz sahibi olacağını da açıkça deklare eder. Emperyalizme karşı kesin ve net bir şekilde karşı duran bu prensip dünyada uygulanan tüm emperyal uygulamaların suç olduğunu ve bu uygulamalara maruz kalanların Arap Milletleri tarafından destek göreceği ve dünyadaki özgürlüğün tesisinde aktif olarak yer alacağını söylemiştir. Burada aslında sosyalist anlayışın tamamen vücut bulduğunu görmekteyiz. Parti tüzüğünün 4. maddesinde ve 25. maddeleri açıkça sosyalizm vurgusu yapar ve antiemperyalist olduğunu açıkça deklare eder.

Madde 4 Arap Baas Partisi, sosyalist bir partidir. Sosyalizmin, bizzat Arap milliyetçiliğinin derinliklerinden neş'et eden bir mecburiyet olduğuna inanır. Aslında sosyalizm; Arap milletinin imkânlarını gerçekleştirmede, milletin maddi ve manevi olarak devamlı bir şekilde

kalkınmasını sağlayacak olan dehasının gelişmesinde yardımcı olan ideal toplumsal düzeni teşkil eder. Üyeleri arasında itimada dayanan bir kardeşliğin kurulmasını mümkün kılar.

Madde 25: Arap dış politikası, Arapların hürriyet içinde yaşama azimlerinin, diğer bütün milletlerin aynı hürriyete kavuşmalarını görme yolundaki samimi arzularının gerçek manzarasını ortaya koymağa çalışır (Atay,2000:s.137-138,140).

Bahsini ettiğimiz bu ilkeler Baas'ın ideolojik amaçlarını ifade eder. Baas 1943 yılında kurulsa da parti olarak aktif hale 7 Nisan 1947 yılında gelebildiğini belirtmiştik. Baas'ın tek ulus misyonu aslında tarihsel kökenlere dayanır. Yüzyıllardır süren parçalanma ve sömürgecinin son bulması için ortaya çıkan Baas sosyalizmi temelinde Arap milliyetçiliğini savunur ancak bu sosyalizm benzerleri gibi Marksist çizgide değildir. Çünkü Marksizm toplumu ekonomik temellerde yorumlar ve analiz eder. Marksizm din paydalarını ve millet paydalarını önemsemez. Fakat Baas Sosyalizm'i toplumu ortak kültür üzerinden analiz eder. Baas tüm Arapları din temelli değil ortak dil ve kültür temelli analiz eder. Çünkü Arap dünyası din temelinde analizlere gidilirse daha da parçalanacaktır. Bunun sebebi ise Arapların farklı din ve mezheplerle olmalarıdır. Buna en büyük örnek M. Eflak'ında bir Hıristiyan Arap olmasıdır. Bu realite doğrultusunda parti hiç bir din ya da mezhebe istisna ve ayrıcalıklar tanımamalıydı. Özellikle Baas "Arap kime denir?" sorusunu partinin genel tüzüğünde 10. madde de açıkça belirtmiştir. " Madde 10. Arap; konuştuğu dil Arapça olan, Arap toprakları üzerinde yaşamış olan veya Arap hayatına intibaktan sonra Arap milletinden olduğuna inanan kimseye denir"(Atay,2000:s.138). Bu durumda dini ya da mezhebi ne olursa olsun Arapça konuşan ve kendini Arap olarak tanımlayanlar olduğu açıkça belirtmiştir. Bilindiği üzere Dil kavramı toplumları ya da milletleri aynı kültür altında toplayan ve birbirlerini anlamalarını sağlayan ortak kültürün en önemli kaynağıdır. Bu bağlamda devletin resmi dilinin Arapça olduğu 8. maddede aktarılmıştır "Madde 8. Devletin olduğu kadar vatandaşların da resmi dili Arapçadır Öğretim ve yazışmalarda yalnız Arapça kabul edilir. " bu maddede açıkça devletin bürokratik ve eğitim ve öğretim dilinin de açıkça Arapça olduğu belirtilmiştir. Peki, birleşme ve tek bir devlet altında yaşama fikrinin savunucu Baas'ın belirlediği Arap coğrafyası nerelerdir? Bu coğrafi tanımı da partinin genel tüzüğünde açıkça belirtmiştir "Madde 7. Arapların anavatanı; dünyanın Araplarla meskûn bulunduğu ve Toros'lardan başlayıp, Poştiko Dağları, Basra Körfezi, Arap Okyanusu, Habeşistan dağları, Sahra, Atlantik Okyanusu ve Akdeniz bölgesini içine alan kısmıdır. "Ancak Baas'ın tüzüğündeki bu

madde herhangi bir Arap devletine bağı olmayan ve Arap olmayan bazı devletlerin topraklarına da atıfta bulunduğu açıkça görülüyor bu maddenin belirlediği sınırlar daha sonrasında Türkiye ile bazı problemlere yol açtığı özellikle Hatay'ın Türkiye'ye ilhaki olaylarının Baas milliyetçilerinde derin hisler bıraktığını görebiliriz. Baas parti tüzüğünü 14. maddesi ise devletin rejimi hakkındadır "Madde 14. Arap Devletinin idaresi, Anayasa'ya dayalı parlamenter rejimdir. İcra kuvveti, doğrudan doğruya halk tarafından seçilen meclise karşı sorumludur" maddeden anlaşılacağı üzere parlamenter sisteme dayanan bir yönetim şekli olduğu belirtilir ve parlamentoda hiç bir din, mezhep veya aşirete imtiyaz tanınmayacağı ve hizivcilik yapılamayacağı 15. madde ile teminat altına alınır. "Madde 15. Milli bağ, Arap devletinde mevcudiyetinden bahsedilebilecek yegâne bağıdır. Bütün vatandaşları tek bir milletin potasında eritmek suretiyle aralarında ahenk sağlar; her türlü din, aşiret, cemaat, ırk ve bölge hizipleşmelerine karşı durur. Adli kuvvetin tarafsızlığı ve bağımsızlığı da 19. maddede teminat altına alınmıştır "Madde 19. Adli kuvvet tarafsızdır. Diğer kuvvetlerin müdahalesinden masundur. Eksiksiz bir dokunulmazlığı vardır. Tam dokunulmazlığa sahiptir." Baas'ın bir başka politikası da İktisadi ve Mahalli idarelerde kalkınma ve genel hatları belirlemektir. Parti iktisadi amaçlarını belirtirken Sosyalist bir parti olduğunu belirtir. "Madde 26. Arap Baas Partisi, sosyalist bir partidir. Anavatanın iktisadi zenginliğinin milletine ait olduğuna inanır. " Bu kapsamda Arap devleti içindeki tüm yabancı ve özel imtiyazları lağvettiğini açıklar(Atay,2000:s.139-140). "Madde 29. Kamu hizmetleri, büyük milli kaynaklar, ağır sanayi ve ulaştırma vasıtaları milletin malıdır. Devlet, bunların idaresini doğrudan doğruya yönetir ve özel şirketler ile yabancılara ait imtiyazları lağveder. " Ayrıca mülkiyetin ve mirasın kişilerin hakları olduğu üzerinde durur buna göre kişilerin asgari oranda mülk sahibi olabilecekleri madde 33 ve 34 de belirtilir. Parti tüzüğünü incelediğimizde ve ilgili maddeleri analiz ettiğimizde partinin mülkiyet haklarına saygı duyan ortak kültür ve dil paydasında Arap milliyetçiliğine vurgu yaparak parlamenter rejimle yönetimi vurgulayan sosyalist bir parti olduğunu ve bu bağlamda iktisadi alandaki tüm yabancı ve özel antlaşma ve ayrıcalıkları lağvettiğini görebiliriz. Bu yapıyla aslında Baas'ın parti devleti yapısında bir tüzük oluşturduğunu görüyoruz. 1964 yılında Suriye geçici anayasası da bu tüzük temellerinde hazırlanmış olduğunu anayasayı analiz ettiğimizde görebiliriz.

Nusayriler için siyasal olarak yükselme fırsatı Baas partisi dönemine rast gelir kitleler halinde Baas'a üye olan Nusayriler Sünni temellere nispeten sosyalist ve seküler bir partiyi destekleme taraftarıydılar. Bu yüzden Baas'ın kurucu unsurlarından birisi olmuşlardır. Zeki el Arsuzi Nusayrileri temsilen, Selahattin Bitar Sünnileri ve Mishel Eflak Hıristiyanları temsilen vardılar. İlk kongrelerini 1947 yılında yapmışlardır 1953 yılında hızlı bir şekilde yükselişe geçmişlerdi. Parti tüzüğündeki maddeler doğrultusunda Baas partisi olarak Suriye'de örgütlenme hareketine giriştiler. Bu örgütlenme biçimini hücre, fırka, şube, kollar, bölgesel komutanlık, milli kongre, milli komutanlık şeklinde ve dikey bağlantılı bir organizasyon şeklinde yapmışlardır (Şentürk,2003:s.57-58). Baas'ın bu yapılanmasında ki hücre anlayışı aslında organizasyonun gizli bir yapılanma içinde de olduğu göstermektedir. Özellikle Nusayri kökenli Zeki Arsuzi'nin Baas'ın kurucu yapısında olması ve partinin Laik temellerde farklılık gözetmeyen bir parti tüzüğü oluşturması kırsalda yaşayan Nusayrileri cezbetmiştir. Kitlesele üyelikler ile Nusayrilerin Baas içerisinde hatırı sayılır bir sayıya ulaşmaları tabi ki doğaldı. Bernard Levis Baas Partisi'nin Arap milliyetçiliği nasyonalizmden etkilenmesi konusuna da şöyle der; Fransa hükümetinin Nazi Almanya'sına teslim oluşu ve Fransa mandasında ki Suriye- Lübnan liderleri olmak üzere birçoğunun Alman Nazi propagandasından etkilenmiş olduğunu ve bu etkinin merkez üssünün Suriye-Lübnan olmasını sağladı. Nazi fikirlerini ve yönetimlerinin Ortadoğu'ya adapte edilmesiyle daha sonra Baas Partisine dönüşecek oluşumun temelleri atılmış oldu. Parti 1947'ye kadar resmen kurulamadı, ancak emekleme döneminde Pan Arabizm, milliyetçilik ve bir tür sosyalizmi vurguluyordu (Levis,1995).

Bu durum Nusayriler için bir fırsattı çünkü artık bir mezhebe tabi olarak değil ortak bir milliyet ile adlandırılıyorlardı. Toplumsal dikkat dağılmış devletin her kademesinde daha rahat hareket eder olmuşlardı. Seküler yapıda olan bu sistemde mevkiler ya da görevlendirmeler dinsel temellere değil vatandaşlık esasına göre yapılıyordu. Böylelikle Suriye ordusu içerisinde hatırı sayılır bir Nusayri kitlesi oluşmuştu. Ordu içindeki Nusayriler kritik mevkilerde bulunuyorlardı. Suriye ordusundaki Nusayrilerde diğer Nusayriler gibi Baas'a sempati duyuyorlardı. İşte bu durumda Baas'ın gizli olan yanını Suriye ordusu içindeki Nusayriler oluşturuyorlardı. Baas 1955 yılında 1949 da darbe ile başa geçmiş olan Edip Çiçeklinin iktidardan düşmesi neticesinde seçimlerde 18 üyesiyle meclise girmeyi

başardı. Bu dönemde cumhurbaşkanı olarak Şükrü El Kuvvetli seçilmişti. Baas partisinin önde gelenlerinden Ekrem el Havrani de meclis başkanı olarak seçilmişti. Seküler yapıda olan bu yeni sistemde Baasçılık artık sınırları aşmıştı. Bir başka Arap sosyalisti olan Cemal Abdunnasir ile Şükrü Elkuvetli'nin birleşme kararı ile birleşik bir Arap cumhuriyeti kurulmasına karar verilmişti. Nasir birleşme için Suriye ordusunun siyasetten uzak durması koşulunu ortaya atmıştı ve Suriye Baas'ı tarafından kabul görmüştü. Bu durum ordu içinde yükselmiş Nusayrileri rahatsız ediyordu ve Nasir Suriye'nin içişlerine ve devlet yapılanmasına müdahil oluyordu. Bu durum bir çıkmazdı. Ancak bu birleşme, Nasir'in kabinesini Mısırlılardan oluşturması, Suriye'nin federal alandaki iç işlerine müdahalesi ve Irak'ın birliğe dâhil edilememesi gibi nedenlerle sarsıntı içindeydi. Bu rahatsızlıklar içerisinde 28 Ekim 1961 yılında Şamlı muhafazakâr subayların gerçekleştirdiği bir darbe ile Suriye tek taraflı olarak Birleşik Arap Cumhuriyetinden ayrıldı. Muhafazakâr olan bu darbeciler ordu içerisinde zayıflayan Sünni egemenliğini yeniden tesis etme niyetinde olmalarıyla birlikte Edip Çiçekli döneminden itibaren uygulanan ve Varlık sahiplerini rahatsız eden toprak reformlarını da iptal etmek fikrindeydiler. Nihayetinde bu darbe Abdülkerim Nahlavi liderliğinde gerçekleştirildi (Ataman.2012:s.8,9). Sonuç olarak temelini kavmiyetten alan Baas'ın ideolojik çizgisi değişmeye başladı. Ancak Baas için tek sorun bu değildi keza parti içindeki gruplaşmalar ile ordu içindeki siyasal gruplaşmalar rahatsızlık vericiydi. Bu dönemde Sünni Baasçılar parti ve ordu içindeki Nusayri sayısının artışına ve kritik görevlere Nusayrilerin yerleştiklerine dikkat çekiyor ve parti tüzüğüne ters bir hizivleşmenin varlığından söz ediyorlardı. Batatu, Nusayrilerin ordu içindeki artışını şu şekilde açıklar:

Yaygın düşüncenin aksine, 1963 yılından önce aleviler sayısal açıdan çok önemli bir yer tutmuyorlardı. Sünni subaylar hem önemli konumlardalardı hemde sayısal olarak daha çoklardı. Nusayriler güçlerini büyük ölçüde ordunun alt kademelerinden alırlardı. Sayısal bakımdan, erlerle astsubaylar arasında belirgin bir çoğunluğa sahiptiler. 1955'te İstihbarat Dairesi başkanı Albay Abdülhamit Sarraj astsubayların %65 'inin Alevi mezhebine mensup olduğunu duyunca çok şaşırılmıştı (Dam, 2000:s.59).

Ancak Baas'ın bu iç siyasal çekişmeleri ve Birleşik Arap Cumhuriyetinin başarısızlığı sonucu parti içindeki hizivcilik artış gösterdi. 1961 yılında Albay Abdülkerim Nahvali hızla geçici bir hükümet oluşturuldu. 29 Eylül 1961 de Mamun Kuzbari hükümeti kurdu ve 21 Kasım'da iktidardan alınmasına kadar görev başında kaldı. Ancak burada dikkati çeken durum Suriye'de mezhep temelli bir darbe

yapılmış ve bu darbe sonucunda İslami vurgular yaparak ideoloji oluşturmuş Müslüman Kardeşlerden olan Maruf Davalibi Başbakan olmuş ve Aralık 1961 seçimlerinde muhafazakârlar parlamentoda çoğunluğu sağlamışlardı (Özkoç,2007). Daha sonraları ise M. Eflak başarısız olan Birleşik Arap Cumhuriyeti hakkında şunları söyleyecektir

"Birbirleriyle çelişir gibi görünen iki şey istedik: Bir taraftan içerideki muhaliflerin, diğer taraftan dışarıdaki yabancı hükümetlerin manevralarına karşı koyabilecek derecede güçlü ve merkezi bir federal devlet istedik. Federal kurumlar sembolik olmanın ötesinde olacaktı. Fakat bizim güçlü hükümet isteğimiz ikinci bir nedenden dolayı yumuşatılmadı. Her iki ülkenin farklı siyasal geçmişini hesaba katacak bir federasyon arzu ediyorduk. Yerel geleneklere hassasiyetin yalnızca önerilen birliğin çıkarına değil, aynı zamanda diğer Arap ülkelerini de birliğe çekmek için gerekli olduğuna inandık. Örneğin: projemizde her bölge için yerel bir parlamento ve hükümet ön gördük (Davisa, 2003: 174-175).

1961 darbesi Baas için bir dönüm noktasıydı çünkü darbeden önceki dönemde tüm Arap milletinin partisi olduğunu ve birleşik bir Arap cumhuriyetinin savunucusu olduğunu dile getirmişti. Hatta Baas'ın genel tüzüğündeki şu ifade oldukça açık bir mesaj vermektedir: "Baas Partisi, bütün Arapların partisidir ve Araplar arasındaki sınırları tanımamaktadır. Baas Partisi milliyetçi ve sosyalist bir partidir, gücünü halktan alır ve devrimcidir. Partinin amacı ise tüzüğün altıncı maddesinde açıklanmaktadır: Baas Partisi, Arap Anavatanını kurtarmak için mücadele edecektir. Bu mücadele aynı zamanda bütün Arapları tek bir çatı ve devlet altında toplamayı amaçlamaktadır" 1961 darbesinden sonra Baas sınırlar içinde bir Arap milliyetçiliği anlayışına girmişti, bu durum Nasır tehlikesinden kutulan Nusayrilerin amaçları için güzel bir gelişme olsa da Sünni bir darbe elbette ki kabul edilemezdi. 1959 yılından beri ordu içindeki bir grup subay gizli bir teşkilatlanma kurmuşlardı bu teşkilatın amacı Suriye ordusunda bir dizi revizyonlar yaparak kontrolü ele almaktı. Bu teşkilatın liderleri arasında ise Salah Cedit, Hafız el Esad, Muhammed Umran ve Humad Ubeyd' vardı (Galvani,1974:s:3-16). 1961 darbesi gerçekleştirenler kendi mezhepsel bağlarını kullanmaya başlamışlardı. Baas'ın dini ve aşiretsel bağlara kayması Nusayriler üzerinde baskı mekanizması yaratacağı endişesi ordu içerisindeki Nusayri subayları endişelendiriyordu. Mart 1963 yılına geldiğinde harekete geçen ordu içindeki Baasçılar darbe yaparak iktidarı ele geçirdiler. Bu darbe aslında neo-baasın başlangıcıydı ve bu darbeye Nusayri subaylar liderlik yapmışlardı. Nusayrilerin bu darbedeki etkinlikleri özellikle ordu içindeki sayılarının ve elde ettikleri mevkilerin çokluğunu gösteriyordu. Aslında Baas temelde gruplaşmalar ve hizivleşmeleri reddederken 1958 yılından beri bu

hizivleşmeler devam etmişti. Özellikle yaşanan ilk 3 darbenin Sünni subaylar tarafından yapılması ve göreve getirmelerde sünni etnik yapılarının da kullanmaları dikkat çekiciydi. Ancak her Sünni darbe yine darbeci olan Sünni subayların tasviyesiyle sonuçlanıyor ve azınlık gruplar (Durziler, Aleviler vs) kritik görevlere atanıyorlardı. Bu durum Nusayrilerce olumlu karşılanıyordu 1963 darbesiyle de bu hizivleşmeler devam etti. Hatta 1963 darbesiyle ordudan tasviye edilenlerin yeride Nusayriler atanıyordu. Mahmut Sadık bu durumu şu şekil açıklıyor: yeni atanan subaylar arasında Alevilerin oranı yüzde doksana varıyordu. Hatta 8 Mart darbesini gerçekleştiren Baas'ın askeri komitesini 14 kişilik üyesinin 5 i Nusayri'ydi (Dam,2000:s.65). Bu gruplaşmalar ve kadrolaşmalar sonucunda alevi ve dürzi subaylar önemli mevkiiler elde ederlerken Sünni subaylar ise tasfiye edilmeye başlanmıştı. Hafız Esad hava kuvvetleri komutanı olmuş bir başka Nusayri Salah Cedit ise Genelkurmaybaşkanı olmuştu. Nusayri kökenli, olan ve yaşça büyük olan Muhammed Ümran ise ordu komutanlığı görevini almıştı. Bu dönemde bu üç Nusayri subay da çekişme içerisindeydi M. Ümran'ın tasviyesi ile artık S. Cedit ve H. Esad ordu içinde sivrilmeye başlamışlardı. Bu denli kaotik ortamda parti içindeki gruplaşmalar partinin ilkelerini tekrar gözden geçirmelerine neden olmuştu. 5-23 Ekim 1963 de partinin 6. Olağan kongresi Şam'da gerçekleştirildi. Baas Marksist bir çizgiye kayan kararlar aldı (Şen,2010:s.235). 1964 yılında Marksist çizgiye karşı olan Müslüman kardeşlerin Hama'da başlattıkları isyan bastırıldı. Yeni bir anayasa hazırlandı. Bu anayasaya İslam ibaresi konarak isyanın alevlenmesinin önüne geçildi. Salah Bitar başbakan seçildi ve M. Eflak karşıt bir mücadele yürütmeye başladı. 8. Ulusal kongrede M. Eflak partideki görevinden istifa etti. Nusayri subaylarca elde ettikleri makamlar ve partinin kongrede aldığı kararlar tatmin edici görünsede anayasadaki İslam ifadesi ve Müslüman kardeşler ile sünni müslümanların kışkırtılması olağan sayılamazdı. Bu yüzden kontrolü elde tutmak isteyen Nusayri subaylar H. Esad öncülüğünde 23 subat 1966 da askeri darbe ile iktidari ele geçirdiler. Artık Nusayriler iktidara yürüyorlardı. Neo-baas dönemi resmen başlamıştı. Bu kazanım taraflı bir yaklaşımı kaldıramazdı. Bu yüzden hükümete 23 Şubat 1966 da Hafız Esad öncülüğünde bir darbe daha gerçekleştirildi. Bu darbe ile M. Eflak sürgüne yollandı. Hükümeti kurma yetkisini Sünni olan Nur al din Attasi'ye verildi. Nusayri olan Hafız Esad ise savunma bakanlığını ve hava kuvvetleri komutanlığını ele aldı. Bu süreç içerisinde Nusayriler istihbarat teşkilatı

içerisinde de etkin rol oynadılar. 1967 yılına gelindiğinde ise devam eden İsrail Savaşı'ndaki başarısızlıkların hükümete güveni azalttığını iddia ederek Hafız Esad kansız bir darbeye iktidari değiştirdi. Devlet başkanlığına Ahmed el Hatibi geçirildi. H. Esad ise hükümet başkanlığını devraldı.(1970) Hemen akabinde ise 1971 yılında referandumla başkanlığa seçildi (Ataman.2012:s.9). Hafız Esad dengeli ve dışarıda pragmatist bir politika izledi. Ancak öncelikle iç egemenliğini kuvvetlendirmek zorundaydı. Bunu yaparken de yapı taşlarını zedelememesi gerektiğini iyi biliyordu. İlk aşama Suriye'deki iç istihbarat teşkilatını kuvvetlendirdi. Kritik görevlere laik Sünnileri yerleştirdi. Bürokrasideki ağırlığını arttırdı. 31 Ocak 1973 yılında anayasayı değiştirdi ve İslam ibaresini kaldırdı. Devletin 3 önemli kurumu olan Genelkurmay, Devlet başkanlığı ile parti genel sekreterliğini kendine bağladı. Anayasanın değişmesiyle de artık Suriye seküler bir cumhuriyetti. Bu da Suriye'de dinsel temellerde bir tartışmanın önünü kapamış olacak ve anayasa devletin güvenlik teşkilatı tarafından koruma altına alınış olacaktır. Seküler yapıya sadık aynı milliyet temelinde olan Sünni önde gelen politikacıları kritik görevlere getirmişti (Dam.2000:s.134-136). Örneğin Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Hişam İhtiyar, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Faruk El Şara ve Dışişleri Bakanı Velid Muhammed gibi. 1982 yılında Müslüman Kardeşler Hamada bir isyan başlattılar. Hama'daki Müslüman Kardeşlerin isyan girişimi ağır bir şekilde bastırıldı. Hama şehri toprak ve gaz bombaları ile yok edildi. 30.000 ne yakın Suriye vatandaşının Hama'da hayatlarını kaybettiği kaynaklarda belirtilmektedir (Dam, 2000: 183-184).

Ortadoğu politikalarının özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasındaki belirleyici unsurları elbette ki sömürgecilere karşı başlatılan isyan hareketleri ve yeni bağımsızlığa kavuşan devletlerin kendilerine has oluşturdukları strateji anlayışlarıydı. Burada özellikle belirtmemiz gereken 3 devlet çok önem arz etmektedir. İran, Mısır ve Suriye bu üç ülkenin kendi iç egemenliklerini sağlamlaştırma çabaları coğrafyalarında güç ve çıkar elde etmek isteyen diğer egemen devletlerin içişlerine karışmalarına sebep olmuştur. Bu durumda İran'daki gelişmeler dikkat çekicidir Musaddik yönetiminin İngiliz Petrol şirketlerinin elindeki İran petrolünü yeniden millileştirmesi İngiliz İstihbaratı ve Amerikan İstihbaratı'nın Operation Ajax adı altındaki darbe ile Musaaddığı devirmeleri ve

angaje edilmiş İran Şahi Rıza Pehlevi'yi 1953'te başa geçirilmeleri yolunda başarılı olan bir plan uygulamışlardı (Toğa,2016:s.1-6). Türkmençayı mukavelesinden beri süre gelen İran-Rus ilişkilerindeki ilk kopmanın batı emperyalinin 2. Dünya Savaşı sonrasındaki ilk zaferi olarak algılanabilir. Dönemin şartlarında millileştirme faaliyetlerine karşı emperyal devletlerin desteklediği Sünni darbeler düzenlenmişti ancak burada uygulanan anlayış Amerika'da özellikle de 2. Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan Geriden Yönetme (Leading from behind) kavramıdır. Bu kavram da egemen güç kendi çıkarlarını elde edebilmek için amaç edindiği bölge ya da devlet içindeki dinamiklere karşı eylemleri, fiilen kendisi değil, angaje edilmiş grupları destekleyerek yapar. Şüpheden sıyrılma ve örtülü siyasetin ilk örneği olması itibariyle bu durum önem arzeder. Müdahale kavramını siyaseten yapıp, silahlı gruplara ise strateji planının silahlı mücadele kısmı için bir güç devrinin yapılması bu stratejinin temelidir (özellikle körfez savaşı sonrası bu strateji önem kazanmıştır) örtülü olarak yönetilen küçük gruplar stratejiyi uygulayan devlet adına savaşlar (Lizza,2011).

İran'dan sonra Ortadoğu'nun kilit ülkelerinden olan ve Arap-İsrail Savaşı'nın öncülerinden Suriye'de de aynı yöntemler kullanılmıştır. Bu dönemde demokratik olarak seçilmiş olan Şükrü el Kuvvetli'nin iktidardan indirilmesi için CIA kayıtlarına göre 3 operasyon düzenlenmiştir. Asıl amaç Mısır ve Suriye'de gelişen Arap nasyonal sosyalizminin Sovyetlere yakınlaşmasını engellemektir. Batı emperyalarının başı olan Amerika dünyanın enerji ihtiyacının yarısından fazlasını sağlayan zengin petrol havzalarının kontrolünü komünist dünyaya teslim edemezdi. İran'daki Musaddik darbesi başarılı olsa da, Mısır'da yükselen karizmatik lider Nasir ve Suriyeli el Kuvvetli'nin birleşik Arap Cumhuriyeti için adım atmalarına müdahale etmeleri gerekliydi. CIA bağımsızlığa kavuşmuş olan Suriye'yi elde etmek için Suriye'deki ilk darbe girişimini Şükrü el Kuvvetliye karşı 1949 yılında Kürt asıllı Hüsnü el Zaim aracılığı ile yapmıştı (29 Mart 1949). Bu darbe için ,“Copeland Miles - The Game of Nations: The Amoralıty of Power Politics 1969 ,“adlı kitapta Miles Copeland adlı CIA Şam sorumlusunun Hüsnü el Zaim'e asistanlık hizmeti verdiğini yazar. 4 aylık iktidarında fazla kalamayacaktır Amerika'nın (Aramco) şirketinin yarı hissesine sahip olduğu “Tapline” adındaki trans Arabistan boru hattına onay verecektir. Bu hat 1214 km idi. Arabistan'dan başlayıp Lübnan

üzerinden Filistin'den Hayfa Limanı'na uzanırken daha sonrasında revize edilerek Golan Tepeleri'nden Lübnan'ın Sidon şehrine kadar uzanıyordu (Dostal,2014:s.12). Bu hat Avrupa'nın enerji ihtiyacını Süveyş kanalından gemilerle taşınan petrolden daha ucuza mal ediyordu. 14 Ağustos 1949 Sami el Hinnavi'nin planladığı yeni bir darbe ile Albay Hüsnü el Zaim devrildi ve idam edildi. Ancak yeni gelen başkan Irak taraftarıydı ve Suriye'yi Irak'a yakınlaştırma fikrindeydi bu fikre karşı çıkan Edip Çiçekli tarafından yapılan darbe ile bu iktidarda devrildi (19 Aralık 1949). Edip çiçekli parlamenter sistemi güçlendirmeye gayret etti. Suriye'de toprak reformu yaptı. Amerika ile mesafeli durdu bu durum zengin Sünni ve Dürzileri memnun etmemişti. Bu yüzden Edip Çiçeklinin kurduğu Arap Kurtuluş Partisi'ne karşı cephe aldılar. Toprak reformundan en çok yararlanan kesimlerden biriside Nusayrilerdi çünkü topraklarda işçi olarak çalışan ekonomik durumları kötü olan ve sadece karınlarını doyurabilmek için askere giden Nusayriler refah seviyelerini arttırmaya başlamışlardı. Bu süreçte yeni bir darbe yapıldı darbeye başa geçen Şükrü el Kuvvetliydi. Şükrü el Kuvvetli iktidarında karşı CIA tarafından girişimde bulunan 3 operasyon sırasıyla şunlardır.

Straggel operasyonu: Suriye ve Mısır içerisinde CIA yetkilileri Suriye ve Mısır Ordusu'nu angajeetmek fikriyle 1 Temmuz 1956 da Şam'da gizli bir toplantı yaptılar CIA şeflerinden Arshiball Roosevelt öncülüğünde bir plan hazırlandı. Planın uygulanma tarihini 25 Ekim 1956 olarak tespit ettiler. Bu plana destek verenler arasında Suriye dışişleri eski bakanı Michael İlyan Bey'de vardı. Amaç Albay Kabbani ile Halep, Humus ve Hama şehirlerini işgal edecek ardından dışişleri eski bakanı askeri kanatla aldığı destek ile iktidarı ele geçirecekti. Ancak İsrail'in Süveyş kanalını işgal için başlattığı savaş sonucunda operasyon iptal edildi (Saunders,1996:s.51).

Wappen operasyonu: Basarisiz olan straggel operasyonundan sonra daha fazla artan Suriye Rusya yaklaşması CIA başkanının Suriye'de artan kominizm tehdidi raporuyla Kermit Roosvelte, Wappen operasyonunu planladı. İlk işleri ordu içindeki subayları satın almak için milyonlarca dolar para harcamak oldu. Fakat Suriye istihbaratı tarafından bu girişim deşifre oldu. CIA Suriye ajanları olan Howard E. "Rocky" ve Robert Molloy, Francis Jeton gibi ajanlar tutuklanarak sorgulandı ve ardından da sınır dışı edilmişler (The Central Intelligence

Agency,2015:s.381; Prados,2006:s.164). Amerika bu sınırdışı edilmeleri ve darbe iddialarını reddetmiştir. Sovyetler Birliği bu girişime tepki olarak migs 123 uçaklarından bir grubu Suriye'ye teslim etmesi Amerika tarafından tehdit kabul edilmiş ve 6. filoyu Akdeniz'e yollamasına sebep olmuştur. Aynı dönemde Amerika tarafından özellikle de Ağustos ve Eylül aylarında Türkiye'ye yapılan ziyaretler de bölgesel bir savaşa neden olabilecek bir harekette Türkiye'ye tam destek verileceği vurgulanmıştı.

Suikast bölgesi planı: 1957 yılı Eylül ayında darbe girişimlerinden vazgeçildi çünkü Suriye istihbarat servisi iki defa planlarını bozmuştu artık asker ya da hükümet içinden angaje bir kuvvet istemediler. Daha çok komünizm karşıtı ya da radikal İslamcı grupların desteklenmesi amaçlandı. Öncelikle suikast girişimlerinde bulunacaklardı. Hedefler belliydi. Hedefler, Suriye askeri istihbarat şefi Abdulhamid el Saaraj, genelkurmay başkanı Afif el-Bizri, kominist partisi baskanı Halid Bekdash dı. Suriye deki suikast girişimleri için CIA ve İngiliz MI6 teskilati ortak proje yürütmüşlerdir. Bu suikastler ile ilgili olarak İngiltere savunma bakanı Duncan Sady a ait belgelerin 2003 yılında ortaya çıkan "Working Group Report" adlı raporda yazmaktadır. Plana göre sabotajlar ve suikastlerle toplumsal kargaşa yaratılacaktı. Kominizm karşıtı olan radikal İslamci gruplar, Müslüman Kardeşler ve Özgür Suriye komitesinin finanse edileceği ve silahlandırılacağı "Working Group Report"a tercih planı (prefferred plan) başlığı altında belirtilmişti. Bu gruplar komşu ülkelerle özellikle Irak sınırlarında ufak sabotajlar ve işgallerde bulunacaklardı. Irak ise bunu bahane ederek işgal girişiminde bulunabilecekti. Bunun için İrandaki Musadık darbesinde aktif rol oynamış CIA ajanlarında bulunacaktı. Ancak Mısır'ın askeri yardımları ve planın sınırlar dışına taşarak bölgesel bir savaşa neden olabileceği tehlikesi yüzünden iptal edildi (Mathew,2004:s.404-406).

3.2. Hafız Esad Dönemi ve Suriye

Hafız Esad 1930 yılında Hatay sınırına yakın Kardaha da dünyaya gelmiştir. Nusayrielerin yoğun olarak yaşadığı bu bölgede eğitim hayatına başlayan Hafız Esad 1950 yılında Humus askeri akademisine,1952 yılın da ise Halep askeri akademisine girdi ve 1954 yılında pilot subay olarak mezun oldu. Henüz onaltı yaşındayken Baas partisi üyesi oldu. O dönemde Fransız manda yönetimi son dönemlerindeydi. Suriye ve Arap dünyasındaki milliyetçilik hareketinden o da etkilenmişti.1946 yılından

sonra Suriyenin darbeler ve politik problemler içerisinde ki döneminde eğitimini tamamladı.1958 yılında SSCB ye pilotaj ve havacılık eğitimi için gönderildi. Ülkesine döndükten sonra orduda aktif olarak rol aldı.1961 yılında ki ayrılıkçı darbesi ile Birleşik Arap Cumhuriyetinden Suriye'nin ayrılmasına itiraz ettiği için ordudan tasviye edildi. Ayrılıkçı darbenin Sünni temeller üzerinde ve Müslüman Kardeşlerin desteğiyle gerçekleşmesi, Baas'ın kazanımlarını sekteye uğratması demektir. Ordu içerisinde sünni subaylara kritik görevlerin verilmesi darbe sonrası oluşan hükümette Sünnilerin sayıca çoğunlukta olmaları 8 Mart 1963 darbesini zaruri kılıyordu. Kendisi de Baasın askeri kolunda olan Hafız Esad 1963 darbesiyle tekrar orduya girdi. Hava kuvvetleri komutanlığı görevini üstlendi (Dağ,2013:s.34-44). Baas partisi'nin 6.Ulusal kongresinde Marksist bir çizgiye kaymış olması, radikal ve barışçı kanat olarak partinin hizivleşmesi sonucunda oluşan parti içi mücadele 8.Ulusal kongrenin sonucunda alınan kararlarla hat safhaya ulaştı. 1964 yılında Hamada çıkan Müslüman kardeşler isyanı'nın yeniden iktidarı ele almış olan Baas yönetimine karşı olması ve Baas'ın ilkelerinden ödün vererek anayasada değişiklik yapıp devletin dinine İslam ibaresi koyması, bir başka darbe olan 1966 darbesinin parti'nin Marksist düşünceye daha yakın olan üyesi Salah Cedit önderliğinde Baas partili Emin el Hafız'a karşı gerçekleşmesine neden oldu. Bu darbeye Marksist ve Leninist çizgide, radikal vebağımsız olan Baas'ın askeri kanadı zafere ulaştı ve neo-baas dönemi başlamış oldu (Karabat,2013:s.52-54). Partinin ideologlarından ve barışçı kanatta olan M.Eflak ve Bitar sürgüne yollandı. Hafız Esad hava kuvvetleri komutanlığı ve savunma bakanlığı görevlerini üstlendi (Şubat 1966).Hükümetin başına sünni Nur al-Din Attasi getirildi. Daha sonraları Hafız Esad ile iktidar mücadelesine giren ve kendiside bir Nusayri olan Salah Cedit ile Nurettin el Attasi yönetimin de parti aşırı sol eğilimler gösterdi. 1967 yılında Arap-İsrail savaşında(altı gün savaşları) Golan tepeleri'nin kaybıyla Suriye iç işlerin de politik olarak kargaşa ortamı oluştururken Hafız Esad toprak kaybından, parti başkanlığı görevini yapan S.Cedit ve cumhurbaşkanı Attasi yi sorumlu tuttu.1970 yılına gelindiğin ise Hafız Esad kansız bir darbeye yönetimi ele geçirdi ve 1971 yılında yapılan referandum ile devlet başkanı seçildi. Daha sonrasında iktidarını kuvvetlendirmek için genelkurmay başkanlığı, parti başkanlığı, gibi kritik görevleride üstlenmiştir. Salah Cedit ile yükselen aşırılığı azaltmak için çabaladı. Üstelik Esad, Suriye burjuvazisinden olan belli bir kesimine karşı çok daha liberal bir ekonomik politika izledi. General Selah

Cedid döneminde ise (1966-1970) büyük toprak sahiplerine ve Suriye burjuvazisine karşı son derece katı bazı politikalar uygulanmıştı. Bu durum 1970 yılından sonraki nispeten daha yumuşak bir hale getirildi (Dam,2000:s.134). İstihbarat teşkilatı ve ordu içerisinde Nusayri kadrolaşmalarına gitti bölgesel komutanlıklara mezhep, aile ve bölgecilik tavrıyla yaklaştı. Bu iktidarını sağlamlaştırmak için ve kontrolü elinde tutmak için uyguladığı bir politikaydı. Rıfat Esad'ın Nisan 1975'te Suriye Bölge Komutası'na üye seçilmesi, Devlet Başkanı Hafız Esad'ın 1970'ten sonra büyük ölçüde kendi ailesinden, aşiretinden veya köyünden gelen subaylara güvenmesinin göstergesi olarak kabul edilebilir (Dam,2000:s.136). Ancak sünnilerden tepki almamak için kabineye elit laik sünnileri yerleştirdi. Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Hişam İhtiyar, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Faruk El Şara, Eski Savunma Bakanı Abdülkadir Tılas, Dış İşleri Bakanı Velid Muallim, Baas Partisi Genel Başkan Yardımcısı Abdullah El Ahmar Esad bunlardan sadece bir kaçıdır. Ancak bir başka manevrası da devlet başkanının Müslüman olması yönündeki karanesiydi. Egemenlik alanını kuvvetlendirmek için kadrolaşmalarına devam eden Esad kritik durumdaki kuvvetlerin güçlerini eşitlemek amacıyla yetkilerini eşitledi örneğin istihbarat ve ordu gibi. Yinede Suriye içerisinde Nusayri iktidarına karşı Müslüman kardeşler propaganda faaliyetlerinde bulunuyorlardı.

3.2.1. Hama Müslüman Kardeşler Ayaklanması

1976 yılı sonrasında Baas partisi üyelerine karşı bir dizi süikast ve saldırı düzenlendi. Öldürülenlerin hepsi Nusayriydi.1978 yılına gelindiğinde ise bu saldırıların arkasında kökten dinci bir grup olan, Nusayrileri kâfir olarak görüp, rejime kin besleyen Müslüman Kardeşler olarak adlandırılan grubun üyelerinden oluşan ve kendilerine mücahitler adını veren grubun olduğu ortaya çıktı. Bu grup Nusayrilere ve rejime olan nefretlerini propagandalarıyla ortaya açıkça koyuyordu ve bazı kanlı eylemler düzenliyorlardı. Bu eylemlerden bir tanesi Halep toçu okulunda da 32 öğrencinin ölmesi ve 54 öğrencinin yaralanmasıyla sonuçlanan saldırıydı. İddaalara göre ölenlerin bir çoğu Nusayri öğrencilerdi.(16 Haziran 1979)Bu olayın hemen ardından Müslüman kardeşlerle mücadele girişimine başlandı önce hapiste olan 15 örgüt üyesi idam edildi.1979 yılında iki önemli Nusayri lideri olan Şeyh Yusuf Sarim ve Nadir Husari'nin Lazkiye şehrinde öldürüldüler ve bunun üzerine Alevi ve Sünniler arasında çatışmalar çıktı. Rıfat Esad bu çatışmaları askeri

müdehale ile durdurdu.20 Haziran 1980 de Hafız Esad Müslüman kardeşler tarafından yapılan süikastan kıl payı kurtuldu 26 Haziran 1980. Bu dönemde Nusayriler aleyhine propagandalar yapılıyor Baas partisi Nusayri Baas olarak isimlendirilmeye çalışılıyordu. Suikast girişiminin ardından Nusayriler kızgınlık ve kin duymaya başladılar öyleki komutan yardımcısı ve aynı zamanda Rıfat'ın damadı olan Binbaşı Mu'in Nazif Savunma Birliklerine bağlı iki birime helikopterle Palmira'ya gidip orada tutuklu bulunan Müslüman Kardeşler'e mensup herkesi öldürmeleri emrini verdi. Müslüman kardeşler üyesi 550 kişi hücrelerinde öldürüldüler. Müslüman kardeşlerle Baas rejimi arasında süren mezhepsel çatışma 1982 yılına gelindiğinde Müslüman kardeşlerin kalesi olarak adlandırılan Hama da büyük silahlı çatışmalarla patlak verdi. Kaynaklara göre 5000 ile 25000 arası Hamalı hayatını kaybetmişti (Dam,2000:s.169-185).Bu olayların ardından Hafız Esad 7 Mart 1982 de halka seslenerek şu sözleri sarfetti:

“Yoldaşlarım, kardeşlerim: İslamiyet için, Müslüman rolü yaparken, dinin anlamını, kavramlarını çarpıtmaktan daha büyük bir tehlike yoktur. ‘Katil’ kardeşlerin yaptığı da bu: İslam adına öldürüyorlar. İslam adına suikastler düzenliyorlar... Kardeşler, yoldaşlar, bu ülkenin bütün kasaba ve köylerindeki halk, bu vatanı ve gönderildiği şekli ile İslam'ı, Muhammed'in İslam'ını savunacaktır. Evlatlarım bağışlandığı şekliyle İslam'ı biz koruyacağız. Hz. Ali'nin İslam'ını; adaletin İslam'ını; sevginin İslam'ını; vatanseverliğin İslam'ını; devrimin İslam'ını; gericiliğe ve feodalizme karşı mücadelenin İslam'ını... Kardeşlerim vatanın düşmanları ile işbirliği yapan emperyalist, Siyonist ve gerici düşmanların uşağı Müslüman Kardeşlere binkere ölüm! (Dam.200:s.190).

Ancak dünya kamuoyunda Hamaya gerçekleştirilen askeri operasyon “Hama katliyatı” olarak anılacaktı. Büyük ölçüde Müslüman kardeşler örgütlenmesi çökertilmişti ve hatta bu örgüte üyelik dahi yasalarla idam cezasına kadar cezalandırılacaktır ibaresi yerleştirilmişti.

3.3. Suriye'nin Öne Çıkan Dış Siyasi İlişkileri

3.3.1.Suriye Mısır İlişkileri

Suriye ve Mısır ilişkilerini ele almadan önce dönemin Mısır siyasi olaylarına kısaca bir göz atmamız gerekir. Batı yanlısı monarşi ile yönetilen Mısır da Arap-İsrail savaşındaki (1947-1948) başarısızlık sonucunda iç işlerinde hem emperyalilere hem de monarşiye karşı bir tepki oluşmuştu. Bu dönemde Cemal Abdul Nasır'ın da içlerinde bulunduğu bir grup subay 1949 yılında hür subaylar teşkilatını kurmuşlardı. Dönemin şartlarında Suveyş Kanalı gibi ekonomik getirisi olan yapılar yabancı şirketlerin ellerindeydi. Mısır halkı bu şirketlere taavizler veren bir monarşi ile karşı karşıyaydılar. Keza kral Faruk ülkede 1936 yılından beri İngiliz askeri kuvvetinin

Mısır da konuşlanmasına izin veren antlaşmanın iptaline rağmen İngilizler ve halk arasındaki çatışmalara karşı sessiz kalıyor ve hatta seçilmiş başbakan Nehlasıyı görevden uzaklaştırıyordu (Kiremitçi.2012:s.35). Cemal Abdül Nasır ve hür subaylar komitesi hem monarşiye hemde emperyalist kuvvetlere karşı 23 Temmuz 1952 de çifte bir darbe yaparak yönetimi ele almışlardı. Muhammed Necib Cumhurbaşkanı olmuş, Nasır ise başbakanlık görevini üstlenmişti. Aslında bu durum, Emperyalilerin kendilerine angaje ederek, egemenlik kurmak istedikleri ulkede varlıklarını devam ettirmek amacıyla monarşileri desteklemelerinin sonucuydu. Abdul Nasır iktidara geldikten hemen sonra Aswan barajı porjesine yöneldi. Bu projeye kaynak aradı bunun içinde suveyş kanalını millileştirme yoluna gitti. Ancak bu durum batılı kuvvetlerin hoşuna gitmemiştir keza enerji ve ticaret yollarının en önemli noktası Suveyş kanalıydı. Nasır ise getirisinden çok az bir payın Mısır'a ödendiğine dikkat çekerek millileştirme kararı aldı. Aslında bu hareketi artan Arap milliyetçiliği ve Nasır'ın tüm Araplar için ortak tarih ve ortak kültür vurgusu ile siyasetini Arap milliyetçiliğine bağlamasının sonucuydu. Suveyş kanalının Haziran 1956 tarihinde millileştirdiğini duyuran Nasır'a karşı İngiltere 16 ağustos 1956 yılında Londrada sorunun çözümü için konferans çağrısında bulundu ancak sonuç çıkmayınca Fransa, İngiltere ve İsraili askeri müdahale kararı almışlardı. Ancak A.B.D nin ve SSCB nin karşı çıkmaları üzerine İngiltere ve Fransa bu müdahaleden vazgeçmişlerdi (Kiremitçi:2012:s.44-47). Sonuç olarak kanalın idaresi Mısır'ın eline geçmişti. Nasır, bu dönemde hiç güvenmediği batıya karşı SSCB ile örtülü bir şekilde ittifaka girip Çekoslovakya üzerinden silah ve teçhisat yardımı almıştır. Mısır'ın silah alımları hem iç güvenlik hemde dış tehdit algısına karşı bir önlemdi.

“20 Eylül 1955'te Varsova'da Çekoslovakya ile Mısır arasında imzalanan ve kapsamı 200 milyon doları bulan silah anlaşması, 150 Mig-15 ve Mig-17 tipi savaş uçağı, 70 Ilyushin II-28 tipi bombardıman uçağı, 200 tank, 600 civarında top, 20 torpido botu, iki destroyer, iki denizaltı, çok sayıda küçük silah ve mühimmatı kapsamaktaydı. Örneğin: Rami Ginat, bu anlaşma ile Sovyetler'in Mısır'a 100-120 Mig 15 savaş uçağı, 30-60 Ilyushin II-28 bombardıman uçağı, eğitim uçakları, 200 tank, hafif ve orta dereceli toplar ve mühimmat transfer edeceğini; ayrıca Polonya ile Sovyetler'in Mısır'a iki Skory sınıfı destroyer, iki T-43 sınıfı mayın tarama gemisi ve üç tane de denizaltı vereceğini belirterek paketin 140 milyon dolar civarında olduğunu iddia eder. Michael B. Oren ise silah paketinin kapsamını, 600 top, 500 zırhlı araç, 150 Mig 15 ve 17 savaş uçağı, 70 -lyushin II-28 bombardıman uçağı, 20 hücumbot, iki destroyer, iki denizaltı, küçük silahlar ve mühimmat şeklinde belirtmektedir. Moti Golani ise silah anlaşması bağlamında 100-150 Mig 15 ve 17 savaş uçağı, 50 -lyushin II-28 bombardıman uçağı, 70 -lyushin 14 tipi nakliye uçağı, anti uçak silahları, bir miktar eğitim ve haberleşme uçağı, 230 T-34 tankı, 200 zırhlı personel taşıyıcısı, çeşitli çaplarda 600 top, çok sayıda destroyer, denizaltı ve hücumbot satıldığını belirtmektedir (Kiremitçi.2012:s.43,44).

Nasır'ın Cezayir'de, Fransızlara karşı mücadele eden militanları desteklemesi, Suveyş kanalını millileştirmesi ve Aswan baraj inşası gibi uygulamaları Nasır'a güveni arttırmaktaydı. Suveyş kanalının millileşmesinin ardından. Suriye Baası birleşik bir Arap Cumhuriyeti talebiyle Nasır ile görüşmelere başladı ancak birleşik bir Arap Cumhuriyeti çoğulcu bir yaklaşımı gerektiriyordu. Bu yüzden kesinlikle bu birliğe Mısır ile birlikte bir başka Baas rejiminin bulunduğu Irakta katılmalıydı. Nasır'ın kazandığı karizmatik liderlik Suriye iç işlerine karışmasını kolaylaştırabilirdi bu yüzden Suriye Baası bu riski Irakın bu birliğe katılmasını sağlayarak absorbe edebilecekleri inancındaydılar. Ancak Nasır bu birliğin öncelikle Suriye ile gerçekleşmesi daha sonrasında İrağın da entegrasyonunu sağlamaktan yanaydı. 1955 yılında başlayan bu somut düşünce içerisinde entegrasyon ve askeri alanlarda bir çok antlaşmalar yapan Suriye ve Mısır nihai olarak bu fikri 1 Şubat 1958 yılında ikili görüşmeler sonucunda hayata geçirdiler. Hemen akabinde ise halk oylaması ile büyük oranda kabul edilerek hayata geçirildi. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin başkenti Kahire olarak belirlendi ve Cumhurbaşkanı olarak Nasır seçildi. Ancak Nasır, Suriye ordusunun siyasetle iç içe olması durumundan rahatsızdı ve bu durumu sık sık Suriye'nin iç işlerine karışarak belli etmekteydi. Her iki tarafta ortak milliyet temeline ve ortak tarih temelinde birliğin gerekliliğini savunurlarken aslında her iki taraf içinde farklı görüşler vardır. 1946 yılından itibaren Suriye kimliğini Araplık üzerine inşa etti. Mısır ise kendi tarihinin önemi ve Mısır Arap milliyetçiliği üzerinden kimliğini kurguluyordu. Nasır için Arap birliği kesinlikle bir zorunluluk değildi. Nasır Arap milliyetçiliğini gereklilik olarak görüyordu. Mısır ve Suriye'nin Arap milliyetçiliğine bakışı ideolojik olarak aynıydı fakat yaklaşımları farklıydı (Özkoç,2007:S.106). Bu birlik 1961 yılında Suriyede Sünni subayların darbesi ile sona ermiştir.

3.3.2. Suriye Irak İlişkileri

Irak Ortadoğu coğrafyasının kritik noktalarından birisidir. Zengin doğal gaz ve petrol kaynakları olsada Irak içerisindeki mezhep, aşiret ve iktidar kavgalarıyla boğuşulan bir döneme girmekten kurtulamamıştır. Irak, 1932 yılında Haşimi monarşisi ile birlikte bağımsızlığına kavuştu ancak İngiliz hegemonyasından kurtulamayan Irak kargaşa ortamında Arap milliyetçiliği akımına katıldı. Irak Baası'nın ilk adımı 1948 yılında ki Arap-İsrail savaşının ardından 3 Suriyeli aktivistin İrağa gelmesiyle atıldı. Bunlar Feyiz İsmail, Vasfi el Ganim ve Süleyman

el-Eysa adındaki aktivistlerdir. Bu aktivistlerin de içinde bulunduğu Irak Baas partisi 1949 yılında kuruldu ve 1951 yılında Şamda ki Baas Ulusal Önderliği tarafından tanındı (Çağ, Eker,2013:s.63). Ürdün'deki siyasi karışıklıklar neticesinde Ürdün'ün çağrısıyla bir müdahale gerekliliği oluştu Irak, Ürdün sınırına doğru askeri yığınak yapmaya başladı. Ancak bu müdahale aslında İrağın değil Amerikanın isteği üzerine yapılıyor gibiydi. SSCB ve Nasır'ın desteği ile General olan Abdulkasım Kasım Bağdatta kanlı bir darbe gerçekleştirdi. Darbe sırasında monarşinin başı Kral Faysal ile yardımcısı öldürüldü. Hemen akabinde ise Mısır ve SSCB ile sıkı ilişkilere girilmiştir. Kürt meselesine eğilen Kasım sürgünde olan Mustafa Barzaniyi ülkeye kabul etmiştir. Daha sonrasında ise oluşan 1961 Kürt isyanıyla Kürtler Ayrıcalık konuma geleceklerdir. Fakat tek sorun bu değildir. Amerika önderliğinde kurulan Bağdat paktının tek Arap ülkesi Iraktır ve angaje olan monarşi yıkılmıştır. Bu durumda Amerika ve İngilterenin kontrolü yeniden ele alması gerekmektedir. Bu sebeple Ürdün ve Lübnan daki iç karışıklıklara karşı Amerika ve İngiltere askeri birlik yollamışlardır. Takip eden dönemde ise CIA destekli Baascılar tarafından 1963 yılında iktidardan alınan General Kasım idam edilmiştir (Bozkurt,2016:s.41). Aslında Irak Baası için en sorunlu yapı General Kasım ın kendileriyle mücaadelesiydi çünkü Kasım İrağın kendi egemenlik haklarını kendisinin koruyacağı inancındaydı. Bu yüzden Birleşik Arap Cumhuriyeti fikrine sıcak bakmıyor aksine sıcak bakan Irak Baasını tehlike olarak görüyordu. Daha sonraları ise başa geçen Baas iktidarı, Saddam Hüseyin ile beraber açmaz bir hal alacaktı.

3.3.3. Beşar Esad ve Suriye Rusya İlişkileri

İkinci dünya savaşından sonra egemen devletlerin ortak tehdit algısını oluşturan Hitler yönetimindeki Almanya yenilmişti. Avrupa, savaşın galipleri tarafından Almanya üzerinden tekrar şekillenmişti. Doğu Almanya da SSCB hâkimken, batıda ABD ve İngiltere hâkim duruma gelmişti. Fakat hâkimiyet hırsı sadece Avrupa ile sınırlı değildi. İkinci dünya savaşından önce batılı ülkelerin sömürge kaynaklarını oluşturan coğrafyalardan birisi olan Ortadoğuda da etkisini göstermişti. SSCB Ortadoğu da hâkim ve söz sahibi olabilmek için anti-emparyalist olan siyasal görüşleri desteklemiş hatta örtülü ittifaklar kurmuştu. Ortadoğuyu oluşturan Arap milleti din ve mezhep ayrımlarıyla parçalanarak batılı emperyalilerin egemenlikleri altına girmişlerdi. Bu duruma reaksiyon olarakta eğitim görmüş

milliyetçi asker veya sivil entellektüeller aracılığıyla toplumsal bilinç uyandırılmaya çalışılmıştı. Sovyet Rusya askeri ve siyasi olarak otorite kuramadığı Orta doğuda antiemperyalist hareketleri destekleyerek Ortadoğu da söz sahibi olmaya çalıştığından bahsetmiştik. Başlangıç olarak Mısır lideri Nasır sosyalist ideolojide Arap milliyetçiliğini savunarak İngiliz yanlısı monarşiyi darbeyle devirmişti ve ülke içerisindeki kritik noktaları millileştirmişti (Suveyş kanalı). Bu hareketiyle batının tepkisi ile karşılaşmıştı. Ortak tehdit algısı kapsamında devletlerin birbirleriyle ittifakları tabii dir. Bu bağlamda Nasır batıya karşı doğu bloğuna yönelmiş Çekoslovakya üzerinden SSCB ile silah anlaşmaları yapmıştır. Bunun sonucunda SSCB ortadoğuya fiilen müdahale etmeye başlamıştır. Zengin doğal gaz ve petrol kaynakları, yeraltı zenginlikleri, kritik ticaret yolları, SSCB'nin batıya bırakacağı ve sessiz kalacağı bir konu olamazdı. Suriye ve SSCB'nin yakınlaşmasında Baas'ın Nasır gibi milliyetçi ve sosyalist bir ideolojiye sahip olması neticesinde başlamıştır. 1949 yılında Amerikan yanlısı Albay Zaim ve Hinnavi'nin Amerikan destekli darbeleri Suveyş kanalına alternatif Tapline projesinin Amerikalı şirketlerce yapılmasına onay vermeleri. Hem SSCB'yi, hem de sosyalist Baası rahatsız etmişti. Bu dönem de Baas'ın meclise girmesi hükümette söz sahibi olması SSCB tarafından ortak tehtide karşı Baas ile beraber ittifak hareketlerine girişmelerine sebep olmuştur. 1957 yılına gelindiğinde savunma bakanı Halit El-Azm bir heyetle Moskova'ya gitmiş ve SSCB ile bazı antlaşmalar imzalamıştır. Bu antlaşmaların açıklanmasının ardından Suriye'nin SSCB'nin uydusu olması endişesi doğmuştur. İlk defa SSCB bu antlaşmalarla bir Ortadoğu ülkesine ayak basmıştır (Karabulut,2007:s.72).

SSCB ile 1954'te iktidara gelen Baas yönetimi arasında "Doğal Mütteliklik" durumu oluşmuştur. 1956 Süveyş kanalı problemi hemen ardından 1957'de Eisenhower Doktrin'ni olayları nedeniyle SSCB bölgeye daha da müdahil olmuştur. Rusyanın bölgeye müdahil olmasından endişelenen batı SSCB ye karşı güç boşluğunu doldurmak için CENTO (Central Treaty Organization); Merkezi Antlaşma Teşkilatını kurmuşlardır. 1963 ve 1970 yılları arasında Suriye'de istikrarsızlık boy göstermiştir ve bu tarihlerde ardı ardına darbeler gerçekleşmiştir. Ta ki 1971 yılında Hafız Esad başa geçinceye kadar. Hafız Esad döneminde de SSCB ile mütteliklik durumu artarak devam etmiştir. Diğer yandan Mısır da Nasır vefat etmiş yerine Enver Sedat geçmiştir. Enver Sedat iktidara geldikten hemen sonra SSCB den askerlerini Mısır'dan çekmesini istemiştir (18 Temmuz 1972). Rusya ile ilişkilerin de

Nasir den farklı bir yol izleyen Enver Sedat İsrail'in üzerindeki baskı politikasını artırmak için Rusya yerine Amerikaya yakınlaşmayı tercih etmiştir. Mısır'ın SSCB'den uzaklaşması, SSCB'nin Suriye üzerine daha çok eğilmesine ve desteklemesine neden olmuştur. Nihayetinde Hafız Esad Temmuz 1972'de SSCB'den ekonomik ve askeri yardım temin etmiştir. 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Mısır'ın SSCB ile ilişkisini kesip Batı Bloğu'na yakınlaşmış olması ve 1971 yılında SSCB ile imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasını 1976 da feshetmesi gibi nedenlerden dolayı, SSCB ve Suriye ilişkileri daha stratejik duruma dönüşmüştür (Karabulut,2007:s.74).

8 Ekim 1980 yılına gelindiğinde ise Suriye ve SSCB arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, antlaşma taraflarından herhangi birinin barış ve güvenliğinin tehdit edildiği durumlarda, bu tehdidin bertaraf edilmesi ve barışın yeniden sağlanması amacıyla işbirliği yaparak taraflar birlikte hareket edeceklerdi. 1985 yılında ise SSCB, Glasnost ve Perestroyka politikaları çerçevesinde içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan kurtulmak için Ortadoğuya yapılan askeri harcamaları kısıtlama yoluna gitmiş olsada Rusya'nın Akdeniz'deki tek üssü olan Tartus limanı sebebiyle SSCB için stratejik önemini yitirmemiştir. SSCB Suriyeye destek vermeye devam etmiştir. SSCB'nin yıkılmasının ardından, Rusya ekonomik ve siyasi yük getirecek dış politika yükümlülükleri altına girmek istememiştir. Bu dönemde batı ile yakınlaşma eğilimi göstereceği 1996 yılına gelindiğinde bu son bulmuştur. Daha sonra ise Yakın Çevre doktrini ile eski SSCB nin aktif olduğu coğrafyaya tekrar yönelmiştir. 1999 yılına ise Viladimir Putin başa gelmiş ve Ortadoğuda ki bazı ülkeleri tekrar desteklemeye başlamıştır. Onlara silah satmış hatta kalan borçlarını silmiştir. Böylelikle Ortadoğuda tekrar aktif hale gelmiştir (Yazıcı, 2012:s.41).

Büyük Ortadoğu projesi kapsamında Amerika Ortadoğu da yeni bir düzen oluşturmak istedi. Bu sebeple Arap ülkelerinde, Arap baharı adı altında bir dizi geriden yönetme tekniğiyle iktidarı elinde bulunduran hükümetlere karşı mualif gruplara silah ve teçhisat yardımında bulundu. Aynı zamanda dünya medyasında ki ve birleşmiş milletlerdeki statikosunu kullanarak Arap ülkelerindeki hükümetlere karşı karşıt bir kamuoyu oluşturmayı başardı. Libya Kaddafi yönetimi, Mısır ve nihayetinde 2011 yılında Suriye iç işlerine karışarak mualif grupları istek ve amaçları doğrultusunda örgütledi. Bu mualif gruplara askeri yardımlarda bulundu. Esad

yönetiminin özgürlükleri ve vatandaşlık haklarını sınırlandırdığı, insan hakları ihlalleri yaptığı propagandasıyla Suriyede iç savaş ortamı oluşturdu. Aslında Beşar Esad İktidara geldiğinde bir dizi reform paketiyle başa geçmişti babasının aksine batı ile olan mesafelerin makul derecede azaltmayı amaçlamıştır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi ve hatta çok partili düzene geçilmesi üzerine Suriyeli elitler ile görüşmeler yapmışlardı vurgulanan değişimler sırasıyla şunlardı

1. “1963 yılından beri yürürlüğe konulan olağanüstü hal yasaları ve askeri kurallar,
2. Tüm siyasi tutsaklar adına verilen siyasi af,
3. Toplantı özgürlüklerinin garanti altına alınması,
4. Siyasi, ekonomik ve ifade özgürlükleri, sivil özgürlüğün tanınmasına saygı duyulması gibi”(Ayhan, 2011: 438 S:98).

Sırasıyla kabinedeki revizyonlar baba Esad döneminden kalma köhneleşmiş yapılanmanın yerine genç ve dinamik bir yapının oluşmasına çabalayan Beşar Esad, yinede iktidarın bölüşülmesi ya da güç denge sisteminin değişimine mezhepsel kaygılar sebebiyle yanaşmak istememiştir. Dış siyasette ise esnek yapıda bir tutum izleyerek bir siyaset oluşturmaya çalıştı bu dış siyasi yaklaşımı

1. “Güçlü aktörlerle çatışmalardan kaçınma,
2. Pragmatik ve esnek diplomasi,
3. Gücün dolaylı kullanımı,
4. İttifak arayışlarıdır”(Çitil,2013:s.100).

Ancak bu siyasi reformlara ve atılımlara rağmen doğu Akdenizde Rus üstlerinin olduğu bir Suriye, BOP için bir tehlike arz etmekteydi. Aynı zamanda Beşar Esad yönetimi, Irak'ın ABD tarafından işgaline karşı çıkmış ve Arap ülkelerinin ABD ile bu kadar yakın ittifakta olmalarından rahatsız olmakla birlikte, mezhepsel temelde ABD ile ittifaka giren Arap ülkelerinin Sünni kökenli olmaları da Suriye'nin olası bir dış tehditte kendini yalnız hissetmesine neden olacaktı. Bu yüzden yine bir başka egemen olan İran ile mezhepsel kökenli ilişkiler içerisine girmek gerekliliğini hissederken, Baba Esad döneminden beri devam eden Rusya-Suriye ilişkilerinde sağlamlaştırma yoluna gitti. Ancak ABD buna karşı politik bir reaksiyon ile Sünni grupları destekleyerek Suriye içerisin de bir kaos ortamı yaratmayı başarmış olmakla birlikte, bu mücahit gruplar mezhepsel kaygılar yerine baba Esad döneminden kalma uygulamaların devam ettiği konusu üzerine durarak

hareketlerini meşrulaştırma amacına gitmişlerdir. Özellikle Müslüman kardeşler genel sekreteri Ali Sadreddin Beyanuni'nin beyanı bu meşrulaştırma hareketini ıspatlar niteliktedir. Verdiği demeçte şunları söylemektedir:

“Baskan Beşar Esad hiçbirseyi değiştirmedir. O da babasının yolundan gitti. Zira temel sorunlar, geçmişte olduğu gibi devam ediyor. Örneğin, öncelikle hala yargısız infazlar sürüyor. İkincisi, Anayasa'nın 8. Maddesi yürürlükten kaldırılmadı. Hala yürürlükte olan bu maddeye göre, Cumhurbaşkanı herşeyin hâkimidir. Yani Cumhurbaşkanı anayasanın, yasaların üzerindedir. Bunun yanı sıra ülkede tek parti hâkimiyeti vardır. Bu parti milletin hâkimidir. Üçüncüsü, ülkede gerçek seçimler yapılmamaktadır. Suriye'de politik yaşam hala ölüdür. Millet meclisinde bulunan sandalyeler sadece Baas Partisi'ne ait sandalyelerdir. Dolayısıyla şu ana kadar ki Beşar Esad döneminde bu manada herhangi bir değişim olmamıştır. Esad dönemi ile günümüz arasında gerçek anlamda değişimden söz etmek mümkün değildir. O zaman da bugün de polisler halka hükmetmektedir. Değişimden ancak şu şekilde bahsedilebilir: sadece tutuklamaların şekli, sorgulamaların üslubu değişmiştir. Biraz da tutuklulara yönelik tutumda bir yumuşama oldu. Fakat şu gerçeğin altını çizmek istiyorum: Hafız Esad'ın politikaları, genel tutumu bugün de sürüyor” (Dinçer,2011:s.41).

Buradan da anlaşılacağı üzere iç işlerine müdahalelerin sonucunda Esad, İran ve Rusya ile askeri ve siyasi ittifak içerisine girerek 2011 yılından bu yana Suriye iç savaşına karşı mücadele vermektedir. İktidarlar dış siyasette söz sahibi olabilmek için iç işlerinde kritik sorunları halletmiş olmalı ya da kontrol altına tutma başarısını göstermelidirler. Bu sayede dış tehdit algısını bir başka problem olmadan iç güvenlikten aldığı güven hissiyle dış siyasette uygulama kudretine sahip olacaklardır. Ancak Ortadoğu coğrafyasını din, mezhep ve aşiret kökenli sorunları iç işlerinde kırılğan bir yapıya sahip olmalarına neden olmuş ve diğer egemenlerin bu zayıf yönlerini kullanmalarından ötürü sık sık iktidar değişimleri ve siyasi kaos ortamına sahip olmuşlardır. Beşar Esad ise hem komşu Arap ülkelerinin mezhep kökenli düşmanlıklarına hemde tarihten beri gelen korkular neticesin de emperyallerin hoşuna gitmeyen ittifaklar kurarak ideolojik bağlamda da düşmanlar edinmiştir. Bu yüzden kendi iç işlerindeki sorunlarda tıkanılan noktalarda ittifak kurduğu ülkelerden yardım almış ve hatta baba Esad döneminden beri dış egemenlere karşıda bir üst olma niteliğinden ayrılmamıştır. Gücün dayanağının yinede bir başka ülkeye bağlantılı olması bir başka sorun olduğundan bir başka mezhepsel bağı olan İran ile mezhepsel bir iktidar kaybına karşı sıkı sıkı bağlar kurmuş ve İran askeri yapısını ülkesine almaktan çekinmemiştir. Az silah ve az çatışma babın da iç savaşta çok fazla cephe açmamaya dikkat eden Esad bu sayede iç işlerinde bölünme korkusunu yaşayan komşu ülkelerin reaksiyonlarından yararlanarak Kuzey Suriyedeki Kürt yapılanmasına karşı ortak korku bağlamında bir strateji geliştirmiştir. Keza kuzey Suriyede bir Kürt yapılanması İran, Irak ve Türkiye içinde bir tehdittir. Bu esnek ve

pragmatik siyasi yaklaşım elbetteki baba Esad'dan kalan bir mirastı ancak bir başka mirasta Nusayri temelinde oluşturulan kazanılmış bir iktidarın kaybedilmemesiydi.

SONUÇ

Toplumlar da bireyler gibi kendilerine has özellikleri, karakterleri olan ve değişkenlik gösteren bütünlerdir. Bir sosyal yapıyı oluşturan din, ırk temelli ya da sadece ortak kültürü paylaşan toplumların ortak korkularının olması olağandır. Bu nedendir ki toplumların en önemli ihtiyaçları emniyet ve güvenlidir. Diğer ihtiyaçlarının tatmini bu iki önemli ihtiyaçtan sonra gelir. Toplumlar sosyal yapılarını koruma amacını güderler ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı kendilerini koruyacak tedbirler alırlar. Tarih boyunca toplumlar bu şekilde ilerlemiştir. Nusayri topluluğunda bu anlayışla kapalı bir sosyolojik yapıda evliliklerini kendi aralarında yapmışlar, dinsel ve geleneksel ritüellerini gizlemişlerdir. Bilindiği üzere aynı coğrafik bölgeyi paylaşan grupların davranışları birbirleriyle bağlantılıdır. Örneğin Nusayriler tarihi süreç içerisinde yönetimleri altında yaşadıkları birçok egemen ya da diğer gruplar tarafından angaje edilmeye çalışılmışlardır. Yaşadıkları bölgelerin işgal edilmesiyle, farklı dini ve siyasi ideolojiler tarafından rakip veya tehdit olarak algılanıp birçok kez zarara uğramışlardır. Özellikle sünni mezhebin hedefleri arasında olan Nusayriler hakkında, Hristiyan ve Yahudilerden daha tehlikeli ve kâfir oldukları üzerine fetvalar verildiğine tarihi kaynaklarda raslarız. Ibn-i Teymiyye'nin " Risala fi al- rad 'ala al-Nusayriyya " adlı Nusayriler hakkında ki fetvasında Nusayrilerin, kâfir olduklarını, Hz.Muhammed'in toplumuna, Frenkler ve Türklerden daha çok zarar verdiklerini ve. Şeriat kanunlarına göre cezalandırılmaları görevlerin ve yükümlülüklerin en büyüğü olduğunu beyan ettiği belirtmiştir. Özellikle Memlûklüler döneminde sünni ideolojinin hedefinde olan Nusayrilik açıkça İslam dini dışı gösterilip birçok ağır yaptırımlar ile yok edilmeye çalışılmıştır. İslam dinin ana mezheplerinden ayrılan fırkaların ya da dinsel grupların İslam dini dışında gösterilmesi aslında onların yeni bir devlet kurabilecek potansiyele sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Mardin,2017:s.69). Sünni mezhebinin, Şia mezhebinin ya da onlardan ayrılan fırkaların her biri bir diğerini bu tehlike yüzünden reddeder. Bu durum bu inançların politik ve ideolojik yanlarını ortaya koyduğu gibi ideolojilerin başka ideolojilere karşı nedenli kıyıcı olduğuna dairde örnek olabilir.

İdeolojiler her şeyden önce varlıklarını koruma amacı güderler. Nusayriler maruz kaldıkları bu baskılar neticesinde kapalı bir toplum haline gelmişlerdir. Varlıklarını, kendilerini gizleyerek ve kamufle ederek ailesel ve mezhepsel öğretiler ve telkinlerle korumayı başarmışlardır. İçinde buldukları bu şartlar Nusayri toplumunun kendilerine has kapalı bir toplum yapısı oluşturmalarına neden olmuştur. Nusayriler geçmişten gelen toplumsal korkularından kurtulamamışlardır. Geçmişte katliamlara maruz kaldıklarından dolayı küçük ya da büyük gerçekleşen olaylar kendilerinin dışında dahi gelişse bu korkuları ortaya çıkarabilir. Örneğin Vahabilerin 1802 de Şam- Bağdat arasındaki çizgiye kadar gelerek 2000 den fazla şıayı katletmeleridir. Bu katliam Şia kanadına mensup olan ve batını sayılan Nusayriler'in dış tehdit algısını kuvvetlendirerek, toplumsal korkularının kaşınmasına neden olmuştur. Ayrıca belirtmekte fayda görüyoruz ki küçük gruplar genellikle büyük gruplar tarafından tehdit kaynağı olarak algılanmışlardır. Bu sebepten dolayıda sık sık öfke ve saldırı gibi olumsuz eylemlerin hedefi olmuşlardır. Azınlık olan grupların hareketlerini kısıtlayan önyargılar ve bu tehdit algıları bu grupların kendi kültür ve toplum temel çizgilerini oluşturmalarına sebep olmuşlardır. Bu olumsuz algıların yoğun olduğu dönemde, fakir olan ve hatta mülk sahibi dahi olmalarına engel olunan Nusayriler, tarım işçisi, olarak kullanılmakta ve genelde eğitim alamamaktaydılar. Bu aslında tabii oldukları Osmanlı Devleti'nin bilinçli bir politika uygulamasından kaynaklanmıyordu. Daha çok toplumun genelini oluşturan sünni toplum tarafından dışlanmalarının sonucuydu. Tüm bu baskı ve saldırılara karşı Nusayriler varlıklarını kendilerini gizleyerek ve kamufle ederek, ailesel ve meshepsel öğretilerle koruyup, kendilerine has bir kültür yaratmışlardır. Şüphesiz tarihsel süreçte yaşanan olaylar, inanç sistemleri ve toplumsal korkuları bu kültürün şekillenmesindeki temel unsurlardır. Bu unsurların etkisi hakkında örnek vermek gerekirse, mezhebe giriş ritüelleri ve dini eğitim sırasında sır inancının ve bunun korunması için daha çocuk iken telkinde bulunularak büyümeleri toplumsal korkunun yegâne kanıtıdır.

Belirtmeliyiz ki bir toplumun sosyolojik, politik ve stratejik olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle o toplumun psikolojisi üzerinde durulmalıdır. Sanıldığı üzere toplumlara sadece bir popülasyon olarak bakamayız. Popülasyonu oluşturan insanların dini, politik ve kültürel mensubiyetlikleri vardır. Bunları gözardı ederek yapılan yaklaşımlar maalesef öngörü ve analiz hatalarında beraberinde getirebilmektedir. Bu durumda insan medeniyetini oluşturan toplumun psikolojisini,

kültürünü ve mensubiyetlerini irdelemek ve hatta bu irdeleyiş ile alınan indekslerle doğru tespitleri elde etmiş olmamıza yardımcı olacaktır. Burada unutulmaması gereken sosyoloji devilgen ve değişen bir yapıdır. Hala olmakta olan ya da değişmekte olan hakkında kesin sonuçlar alamayabiliriz. Gustav le Bon bu irdeleyiş hakkında şunları söyler:

Yüzyıl önce devletlerin geleneksel politikaları ve hükümdarlar arasındaki yarışlar, olayların belli başlı sebeplerini oluşturuyordu. Kitlelerin düşünceleri çok defa hesaba katılmazdı bile. Bu gün ise politik gelenekler, devlet başkanlarının şahsi eğilimleri ve aralarındaki rekabetler artık pek de ağır basmamaktadır. Bu gün halk topluluklarının sesi daha fazla dinlenmektedir. Devlet başkanlarının da hareket şekillerini bunlar atıyorlar. Milletlerin başına gelecekleri artık yöneticilerin huzurunda değil, kitlelerin ruhunda hazırlanmaktadır (Le Bone,1997:s.12).

Görüldüğü gibi toplumun psikolojisini eğilimlerini ve amaçlarını iyi değerlendiren lider ya da elitler toplum psikolojisini bilerek ya da bilmeyerek kullanarak yönetimleri ellerinde tutmuşlardır. Ancak bu psikolojik değerlendirmeler iç işlerinde sık sık tutsada, dış siyasi ve askeri manevralarda çokta tutmamıştır. Baas partisi teorisyenlerinden M. Eflak bu analizi iyi yaptığından Suriye de Baas hızla büyümüştür. Hatta unutulan ya da ayrışan sınıfları tekrar bir araya getirmeyi başarmıştır. Bu şekilde halkın politik hayata katılması ve gittikçe ilerleyerek idareci sınıflar haline gelmesi, içinde bulunulan değişim devresinin en göze çarpan özelliklerinden biridir (Le Bone,1997:s.12). Nusayriler baskı ve dayatmalara karşı varlık amaçlarını korumuşlar ve Baas ile politik hayatın değişken yapısına entegre olmuşlardı. Ancak bu sadece Baas ideologlarının iyi analiziyle gerçekleşmemiştir. Gustav le Bon nun dediği gibi “ kitle gücünün doğuşu, önce zihinlerde yavaş yavaş ekilen bazı düşüncelerin yayılmasıyla, sonrada o zaman kadar düşünüşte kalmış bazı kavramların uygulama sahasına çıkararak kimselerin yavaş yavaş birleşmeleri sonucunda oluşmuştur”(Le Bone,1997:s.12-13). Bu durumda Nusayriler'in yükselmelerinin temelindeki ideayı anlamamız daha kolay olacaktır. Nusayriler etnik olarak Arap olsalarda tarih içinde mezhepsel nedenlerle aynı etnik yapıdaki diğer Araplar tarafından dışlanıyorlardı. Bu durum onların ezoterik bir toplum olarak yaşamalarına neden olmuştu. Fakat zaman ve değişen koşullar içinde Nusayriler kendi elitlerini yaratmayı başarmışlardır. Bu durum onların politik hayatı analiz etmelerine imkân tanımıştır. Böylelikle Nusayriler, elitlerin önderliğinde yükselişe geçmişlerdir ve dışlanmanın temel sebebini belirlemişlerdir. Egemen olan mezhepler politik amaçlarını, dini görüşleriyle yorumlayarak oluşturdukları, mezhepsel ideolojilerinin tehdit öngörüsü, öncelikle inanılan dine yönelik tehlikelerin olduğu

düşüncesi, zaten kâfir olarak ilan edilmiş ve dışlanmış Nusayrilerin düşman ilan edilmesi için yeterliydi. Bu durum sık sık mezhepsel çatışmaların çıkmasına sebep oluyordu. Özellikle Nusayriler üzerine yapılan propaganda faaliyetlerine karşı Şeyh Abdülrahman el-Hayyir, Alevilerin Müslüman olmadığını iddia edenlere yanıt veriyordu:

Yaklaşık yarım yüzyıllık bir dönem boyunca, hem Müslüman hem de Müslüman olmayanlar ile görüşmelerimde beni en çok şaşırtan ve hâlâ da şaşırtmaya devam eden, sahip oldukları yanlış düşüncelerdi. Bu düşünceleri, mezhepler arası kavgaların ve fanatizmin hâkim olduğu dönemlerde yazılmış, düşmanların ve muhaliflerin sözlerine yer veren iftira yüklü kitaplardan edinmişlerdi. Kitapların içerdiği haksız suçlamalar hiçbir sorgulama yapılmadan, sanki kâinatın Yaratıcısı Yüce Allah'ın sözleriymiş gibi kuşaktan kuşağa aktarıldı. Bu yanlışlar, yazarların ve fırsatçıların hayal gücüyle daha da abartıldı süslendi, gülünç bir hal aldı. Okuma yazması olmayan, eğitimsiz Alevilerin sözleri ve eylemleri, bu günah dolu kitaplarda geçen iddialara kanıt olarak sunuldu. Dinî inançlar yerine partizan ilkeleri koyan, saygın din bilginlerinin öğretileri yerine cehalet geleneği yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan yanlış bilgileri edinmiş genç kuşaktan deneyimsiz okul çocukları ve yeni yetmelerle yapılan konuşmalar da bunda rol oynadı. . Bu uzun dönem boyunca, edinilen yanlış bir kanı sürekli karşıma çıktı; hâlâ da çıkıyor. Buna göre 'Aleviler Müslüman değildir; onlar İslâm'ı tanımazlar ve kendilerini [İslâmî] şeriat hukukuna tabi görmezler. Bu günah yüklü beyanlar dış düşman (sömürgecilik) ile el ele verip halkı bölen, sömüren ve birbirine kırdıran iç düşmanlar tarafından üretilmiştir. Ülkemizin zengin kaynaklarına el koymaya çalışan dış düşman, iç düşmanlara güvenip onunla işbirliği ederek, milletimiz, dilimiz, tarihimiz ve dinimizin getirdiği birliği bozmaya çalışmaktadır (Dam,2000:s.181-182).

19. yy sonlarında artan milliyetçilik dalgası ise Sünni inançta olan ve sömürge halinde paramparça hale gelmiş olan sünni Arap elitleri de rahatsız etmişti. Bu bağlamda ortak ırk ve kültür anlayışı ile mezhepsel fark veya dinsel fark gözetmeksizin aynı paydalarda buluşan elitler, Baas'ı oluşturmuşlardı. Ancak kontrolün ele alınması gereği yinede en demokratik toplumlarda dahi iktidar istencini arttırır. Nusayriler de bu anlayışla gizli faaliyetlerde ve doğru stratejiyle egemen olanın güç istencini karşılayacak kurumlarda çoğalmayı başarmışlardı. Hafız Esad'ın bu doğrultuda manevraları oldukça başarılıydı. İktidara geldiği andan itibaren öncelikle iktidarını kuvvetlendirmeyi istemişti. Öyle ki anayasayı değiştirerek anayasa mahkemesi de dâhil olmak üzere kritik kurumları kendine bağlamıştı. Suriye'de kendi iç egemenliğini sağlamlaştıran Hafız Esad kabineye de Sünni kökenlileri alarak 1961 dönemine dönmeyi amaçlamıştı. Peki, Nusayrilik mezhepsel olarak bir politik ideolojiye dönüşmüş müydü? Bazı düşünür, siyaset bilimci ve sosyal bilimci tarafından dinin kendisinin ideolojik ya da politik bir kavram olduğu öne sürülmektedir. Din dünya ve ahret işlerini düzenleyen bir kurum olarak düşünülse de ahiret kurgusu insanların zihinlerinde tassavvuf eden, bilinmeyen, henüz görülmemiş ve birçok dinde farklı tasvir edilen ceza ve ödül

temeline dayalı inançsal olgudur. Dinler ise henüz gidilip görülmemiş ahiretten ziyade yaşanılan dünyadaki sosyolojik yapıyı kendi dogma ve normlarıyla direkt etkilerler. Nusayrilik mezhepsel olarak politik ideolojiye dönüşmüşmüdür sorusuna dönecek olursak. İslam dininin mezheplere ayrılmasının politik bir hareket olduğundan Din ve İdeoloji bölümünde bahsetmiştik. Bu ayrılma ile ortaya çıkan Şia mezhebi ideolojik bir mezheptir ve bu mezhebin bünyesinden yeni ideolojik fırkalar ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkacak olursak Nusayrilik Şia mezhebinin fırkalarından biri olduğu için aslında çıkışı itibari ile ideolojik bir mezheptir. Temelinde siyasal olan Nusayrilik diğer mezheplerce hoş karşılanmayınca kendi içinde İslam'ı yorumlayıp, iç dogmalar geliştirerek bu dogmaları eğitsel hale getirdi. Bu sayede hem mezhebin sırları ortaya çıkmayacak hem de kamuflej yöntemiyle kendini gizleyebilecekti. Ancak tarihin akışı içinde karşılaştıkları zorluklar neticesinde ezoterik bir yapı içinde kalmışlardır. İslam dini ve mezhepleri politik olarak yayılmacı bir tutum izlerler. Fetih edilen yerlerde İslami öğretiler ile toplum İslam'a davet edilir. Mezheplerde kendi İslami yorumlarıyla yandaşlar elde etmek isterler. Ancak Nusayrilik diğer İslam mezheplerine göre yayılmacı değildir. Aksine Nusayriliğe kabul yoktur bu durumda Nusayrilik için mezhepsel yayılmacı bir ideolojide olduklarını söyleyemeyiz. Ancak belirtmekte fayda görüyoruz ki Nusayriliğin ilk oluşumu olan Cunbulani tarikati yayılmacı karakterdeydi. O dönemde kişiler önce Müslümanlaştırılır ve Caferi mezhebini kabul eder sonra belirli nitelikleri olanlar tarikata alınır. Ortaya çıktığı ilk zamanlar yayılmacı karaktere sahip olan Nusayrilik ideolojisi zaman içerisinde diğer mezhepsel ideolojilerin baskıları nedeni ile revize olup, yaşadığı toplumda bazı iç dogmalar ve hayat görüşü ortaya koyarak kendini korumaya alıp varlığını sürdürmüştür. İdeolojilerin toplumların davranışlarına yön verdiğini daha önce belirtmiştik. Bu söylemden yola çıkarak, azınlıkta olan Nusayriler varlıklarını koruma amacıyla, tarihsel korkularını göze alarak iktidar istenci içinde hareket edip, kültürel ve milliyet temelinde bir araya gelme fikriyle Baas içinde yükselmişlerdir. Nusayrilik Baas'ın ideolojik temellerini aynen kabul ediyordu. Neo-Baas dönemi ise Baas'ın yumuşak çizgilerinin tehlikelere açık olmasına karşı eleştirel bir reaksiyondur. Keza 1963 yılı sonrasında anayasaya İslam ibaresinin konması dini ideolojinin devlet eliyle kabulüydü. Bu durumda egemenliğin güç dayanağı millet kavramından din kavramına dönmekteydi. Nusayriler ise seküler bir yapı taraftarıydılar bu yüzden neo

Baas dönemi ortaya çıkmış ve Nusayri iktidarı oligarşik temelde seküler bir rejim ile politik ve ideolojik tarafını belirlemiştir. Levi Strauss'a göre ilkel insanlar bricolage adını verdiği bir süreçte bilgilerini organize etmeye çabalarlar (Strauss,1966:s,21-33). Mardin bu durumu şöyle açıklar, kitle toplumu görünüşünü kazandıkça halk katında oluşan bricolage yani dünya görüşü oluşturma çalışmaları seçkin zümreyi de etkilemektedir. Modernleşme süresince küçük kültürler büyük kültürleri yavaş yavaş kemirmeye başlar ve kendilerini zamanla büyük kültürlerin kalıplarına yerleştirebilirler (Mardin,2017:s.152). Nusayriler de zaman içerisinde kendilerini daha büyük bir yapının içerisine yerleştirmek istemişlerdir ve düşünsel olarak Baasın yapısı içerisine yerleşmişlerdir. Baasın temel saç ayakları olan Milliyetçilik, sosyalizm ve sekülerizm Nusayri toplumunun ortak korkularını yansıttığı gibi revize olarak kapalı hale gelmiş olan bu toplumun ideolojisini de yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABDULLAH, Ö.F. (1988), *Suriye Dosyası*, İstanbul, Akebe Yayınları.
- AKSOY, E. (2010), “Nusayrilerin Sosyal yapıları ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Yaşayan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, 54, ss.199-212.
- ATAY, M. (2000), “Arap Baas Sosyalist Partisi Üzerine”, *Avrasya Dosyası*, Cilt:6, Sayı:1, ss.131-154.
- ATAMAN, M. (2012). “Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”, *SETA Rapor*, 6-55.
- BATATU, H. (1982). *Syria’s Muslim Brethren*, *MERIP Reports*, 110, 12-36.
- BİLGİLİ, A. S.vd. (2010), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Nusayriler ve Nusayrilik (1745-1920)*, TC. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Merkezi Araştırma Dizisi, Ankara, ss.399.
- BOZKURT, A. (, Eylül-Ekim 2016), “Monarşiden Cumhuriyete: 1958 Irak Darbesi” *Orta Doğu Analiz Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 76, ss.40-42.
- BULĞEN, M. (2005), *Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Ayetlerin Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul, ss.181.
- BULDURUÇ, S.Y. (2013), *İslamda Politik Ayrımlar ve Devrimci Kopuş*, <http://www.teorivepolitika.net>. ss.56,57.
- BULUT, H. İ. (2011), “Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrilik”, *Orta Doğu. Yıllığı*, ss.582-614.
- BULUT, Y. (2011), “İdeolojinin Tarihçesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 23. Sayı, ss.183-206.
- ÇAĞ, G. vd EKER, S. (2013), “Ortadoğu’da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Çankırı, ss.57-72.
- ÇAĞATAY, N. vd ÇUBUKÇU, İ. A. (1985), *İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, ss.237.

- ÇİTİL, S. (2013) *Ortadoğuda Devlet-Mezhep Pragmatizmi Doğrultusunda Oluşturulan Politikalar: Suriyede Yönetimi Şekillendiren Nusayriler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler ABD, Bolu, ss.124.
- COPELAND, M. (1969), *The Game of Nations: The Amoralıty of Power Politics*, London, Weidenfeld & Nicolson, ss. 272.
- DAĞ, A. E. (2013), *Suriye Bilad'ı Şam'ın Hazin Öyküsü*, İHH İnsani Yardım Vakfı Araştırma ve Yayınlar Birimi, Mavi Ofset, 2.Baskı, İstanbul, ss.211.
- DAM. N.V. (2000), *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, Çev. İdiz, S ve Çalkıvık, A.F. İletişim Yayınları, İstanbul, ss.292.
- DAVİŞA, A. (2004), *Arap Milliyetçiliği*, Çev. Yalçın, L. İstanbul, Literatür Yayıncılık, ss.381.
- DİNÇER, O.B. COŞKUN G. (2011) Mayınlı Arazide Yürümenin Adı, Suriye'de Değişimi Zorlamak, (5-15), Uşak Yayınları, Ankara, ss.72.
- DOSTAL, J. M. (2014) "Post-independence Syria and the Great Powers (1946-1958): How Western Power Politics Pushed The Country Toward The Soviet Union", *Kadir Has university İstanbul panel 14: Understanding and Responding to Crisis*.
- DUMAN, S. (2017), "Irak Ve Suriyede Türkmen Gerçeği Ve Değişen Jeopolitik Koşullar", *Devlet İki Aylık Fikir ve Kültür Dergisi*, Ay 4
- EAGLETON, T. (1996), *İdeoloji*, çev. Muttalıp Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.310.
- ELMALILI, Y.H. Kuran-ı Kerim Meali
- ERGİL, D. (1983), "İdeoloji Üzerine Düşünceler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:38 Sayı:1, ss.69-95.
- LUSCHAN, F. V. (1922), *Völker Reisen Sprachen-Welt-Verlac-Berlin*, ss.192.
- GALVANİ, J. (February, 1974), Syrian and Baath Party, *MERIP Reports*, No. 25, pp. 11-22.
- GÜVEN, M. (2012), "Kültürün Bir Unsuru Olarak Din", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt.1 Sayı, ss.933-948.
- HANÇABAY, H. İ.(Kış 2014) "Hz. Osman'ın Halife Seçilmesi", *Akev Akademi Dergisi*, 18. Sayı, ss.375-394.
- HEYWOOD, A. (2007), *Siyasi İdeolojiler*, Çev, Ahmet Kemal Bayram vd. Ankara, Adres Yay, ss.335.

- KARABAT, A.(2013), *Suriye Savaşları*, Timaş Yayınları, İstanbul, ss.352.
- KARABULUT, B. (2007),”Karadeniz’den Ortadoğu’ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri”, *Karadeniz Araştırmaları*, S, 15, ss.67-88.
- KAZANÇ, F. K. (2004), “Eş‘arî Kelamında Siyasal Otorite Kavramı”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4.Cilt, Sayı: 1, ss.149-188.
- KESER, İ. (2014), *Nusayri Alevilik, Tarih İnanç Kimlik*, Telos Yayınevi, İstanbul, ss.130.
- KİREMİTÇİ, GÜNER, G. (2012), *Otoriter Rejimlerde Karizmatik Meşruiyet: Nasır Dönemi Mısır Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Kadir Has Üniversitesi, SBE, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme ABD, İstanbul, ss.61.
- KURT, A. (2008), “Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu”, *Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, Cilt.17, Sayı.2, ss.73-93.
- LE BONE, G. (1997), *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, ss.186.
- LEWİS, B.T. (1995), *The Middle East A Brief History of The Last 2,000 Years*, Newyork, Scribner Press, ss.433.
- LITTLE, D. (2003), “1949-1958 Syria: Early Experiments in Covert Action”, *Coat, press conversion*, issue: 51, ss.12-13.
- LİZZA, R. (27.04.2011). Leading From Behind, *The New Yorker*, <http://www.newyorker.com/online/blogs/newsdesk/2011/04/leading-from-behind-obamaclinton.html>. Erişim Tarihi: 11.10.2017.
- MARDİN, Ş. (2015), *İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.197.
- MARDİN, Ş. (2017) *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.182.
- MATHEW, J. Preferrend plan 2004.
- MCLELLAND, D. (1999), *İdeoloji*, Çev. Özkaya, E. Doruk Yayıncılık, Ankara, ss.126.
- MELİKOFF, I. (1994), *Uyur idik, Uyardılar, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*, Çev. ALPTEKİN, T. Cem Yayınevi, ss.288.
- ET-TAVİL M. E. G. (2000), *Arap Alevileri'nin Tarihi Nusayriler*, Çev. Özdemir, İ. Çivi yazıları, ss.352.
- BARAN, İ. (2011), *İmamet Nazariyesi Bağlamında Şia nun Sünni Kaynaklardaki referansları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri ABD, ss.81.

- ÖZ, M. (1991) “ el-Bakuretü’s-Sületmaniyye”, İslam Ansiklopedisi, C, 04, ss.549
- ÖZKOÇ, Ö. (2007), *Suriye Baas Partisi Kökenleri Dönüşümü İç ve Dış politika (1943-1991)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Uluslar Arası İlişkiler, ABD, Ankara, ss.198.
- PİPES, D. (1990), *Greater Syria: The History of an Ambition*, Oxford University Press, ss.249.
- PRADOS, J. (2006), *Safe for Democracy: The Secret Wars of the CIA*, Rowman & Littlefield, ss.696.
- SAUNDERS, B.F. (1996), *The United States and Arab Nationalism: The Syrian Case, 1953-1960*, Praeger, ss.128.
- SİNKAYA, ARIKAN, P. (2012), “Suriye’nin Nusayri Yüzü ve İran”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt:4, Sayı:43, ss.19-29.
- ŞEHRİSTANİ, (2008), *Milel ve Nihal*, Litera Yayıncılık, İstanbul, ss.488.
- ŞEN, S. (2010), “Ortadoğuda İdeolojikBunalım-Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi”, İstanbul, 2. Baskı, ss.381.
- SERTEL, E. (2005), *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, Ankara, Ütopya Yayınevi, ss.192.
- ŞENTÜRK, D. (2003), *Ortadoğu’da Arap Birliği rüyası: Saddam’ın Baas’ı*, Alfa, Yayıncılık, İstanbul, ss.228.
- TABATABAİ, A. M. H. (1999), *Tüm Boyutlarıyla İslam’da Şia*, Çev. Kadir Akaras, Abbas Kummi, Kevser Yayınları, ss.256.
- TANKUT, H. R. (1938), *Nusayriler ve Nusayrilik Hakkında*, Ulus Basım Evi, Ankara, ss.63.
- GOLDMAN, J. (2015), *The Central Intelligence Agency: An Encyclopedia of Covert Ops, Intelligence Gathering, and Spies*, ABC-CLIO, ss.911.
- TOĞA, O. (2016), ”Musaddık ve Ajax Operasyonu”, *Almanak 2013-2015*, İstanbul Fikir ve Eğitim Derneği Yayınları, ss.126-128.
- TOPALOĞLU, F. (2001), *Hız. Ali’nin Hız. Osman Devri Siyasi Olaylarına Yönelik Tutumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri ABD, ss.97.
- TURAN, A. (1996), “Kitabu’l-Mecmu’nun Tercümesi”, *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy.8, ss.5-18.
- TÜRK, H. (2013), *Nusayrilik, İnanç Sistemleri Ve Kültürel Özellikleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, ss.301.

- TYLOR, E. B. (1920), *Primitive Culture, Researches into the Development of Mythology, Religion, Language, Art and Custom*, John Murray, London, ss.528.
- ULUÇAY, Ö. (2003), Nusayrilik İnanç Esasları-Tenasuh-Karahan kitap evi-Adana, ss.355.
- Umar, Ö. O. (2002), “Suriye’de Fransız emperyalizmi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(12), ss.297-310.
- ÜZÜM, İ. (2000), “Türkiye’de Alevi / Nusayri Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım”, *İslam Araştırmaları Dergisi-S*, 4, ss.173-187.
- ÜZÜM, İ. (2007), *Nusayrilik*, İslam Ansiklopetisi, Cilt.33,İstanbul, ss.270-274.
- VATANDAŞ C. (1991), *Vahiyden Kültüre*, Pınar Yayınları, İstanbul, ss.415.
- YALÇINER R. (2014), “Etnisite Ve Milliyetçilik, Eleştirel Bir Değerlendirme” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 69, No. 1, ss.189-215.
- YAZICI, A. (Haziran 2012) "Rusya'nın Suriye Politikası", Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, *SDE Analiz Dergisi*, ss.40-43.
- YAZICI, M. N. (2010), “Gadir-i Hum Rivayetlerinin Hadis İlmi Açısından değerlendirilmesi”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, ss.155.
- YAZICI, N. (2017), “Batılı Büyük Güçlerin Osmanlı İmparatorluğu İle Münasebetlerinde Çifte Standart Meselesi”, *YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.1, özel sayı, ss.552-568.
- YILDIRIM, T. (2010), “Ludwing Andreas Feuerbach’in Yansıtma Din Teorisi ve Eskatoloji Eleştirisi”, *Şırnak Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1.cilt, sayı:1-2, ss.66-85.
- YARON, F. (2010) *The Nusayri-Alawis*, Leiden and Boston: Brill, ss.325.
- WULFF, D.M, (2004), “Din Psikolojisine Genel Bir Bakış”, Çev. Koç, M. *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt.17, Say.3, ss.252-263.

EKLER

Ek 1. Kitabul Mecmu

Birinci Sure: “Başlangıç”

Boynuzu olmayan hayvanın işini üzerine alana ne mutlu! Birisi benden açıklamamı istedi. Ben de Ali b. Ebu Talib, Emîrû'n- Nahl'ın manevi yüceliğinin sevgisinde ilk cevabıma başlamak istiyorum. O'nun künyesi Haydar b. Ebu Turab'dır. O'ndan yardım istiyorum. O'ndan isteğimi yerine getirmesini istiyorum. O'nu anmakla başarıya ulaşırım. Kurtuluş O'ndadır. O'na sığınıyorum. O'nda yüceldim. Yardımı O'ndan istiyorum. O'ndan neşet ettim. O, gerçeğin ispatı, dinin selametidir.

Seyyid Ebu Şuayb Muhammet b. Nusayr Samiri" Yahya b. Main'e:

Ey Yahya! Hayatla birlikte sana bir hastalık geldiğinde veya ölümle birlikte bir felakete uğradığında; aşın taassup için olan bu beşeri gömleklerden sıyrılarak, nurani ışıklar yaparak, temiz, temizlenmiş, yüce, bembeyaz koku ile saf ve tertemiz kılan bu ulvi bir davetle çağır. Buna nurani heykelleri tabii kıl ve ey delaleti ile yol gösteren, kudreti ile zahir, hikmeti ile batın, kendisi ile varlığı gerekli, sıfatları ile ismi ile konuşan!

Ey O, ey her şeyi olan, evveli ve sonu olmayan ezeli! Sebeplerin sebebi, gayelerin gayesi, sonların sonu! Ey gizli sırları bilen, ey hazır, ey mevcut, ey zahir ve ey maksûd olan, ey gizlenmeksizin gizli olan. Ey nurundan nuru da parlayan ve nuru kendinde sönen! O nur senden başladı, sana dönüyor. Ey her nuru ortaya çıkaran, meydana çıkan! Her nura "isim", her isme mekân, her mekâna makam, her makama "bab" kılan! O, O'ndan O'na yönelen "bab" 'ı irşad ediyor. Ve yine O'nda O'na giden "bâb" 'a giriyor. Sen ey Emir ün- Nahl, ey kendine yönelene yol gösteren Ali b. Ebu Tâlib! Her şey sensin, hû, ya, hû, ya hû! Ey her şeyi kendisinden başka kimsenin bilmediği! "Sîn" ile ilgili meseleleri "selekûn, sulûken, selikûn, salikûn, selikin" bunlarla ilgili sorunların sordukları şeyi senden istiyorum.

Mürşitlerin mürşidi, dinin ve akidelerin süsü Ali ile, kalplerimize ve inanan kardeşlerimizin kalplerine iyilik, takva, doğruluk, ilim ve din üzere yumuşaklık ver. Senin temiz huzurunu, göz kamaştırın rahmetini hatırladık. Gerekli olan farz ve yerine getirilmesi gerekli olan hak vardır. Bunlar: Sırlar, öğütler, azamet, öğrenmek, üstünlük ve galip gelmektir. O'nun parlaklığı sende doğdu. Ve O, hidayetin tacı, kuvvetli din ve dosdoğru yoldur.

Din O'nun zahirini ve batınını tanıdıysa başarıya ulaştı ve kurtuluşa erdi. Efendimiz Selmân, O'nunla ilgili haberleri birbiri ardına ekleyerek O'nu bize tanıttı. Ona gidecek yolu bize gösterdi. Ve bizi o yola sevk etti. O, bizim şeyhimiz, efendimiz, başlarımızın tacı, dinimizin esası, gözlerimizin aydınlığıdır. Ali, es-Seyyid Ebu Abdillâh el – Hüseyin b. Hamdâni'l Hasîbi'nin ruhunu takdis etti. Çünkü O'nun makamı safâ makamı, mahalli sıdk ve vefa mahallidir. Allah'ın ismi ile, Allah'ın ilmini bilen es-Seyyid Ebu Abdullâh'ın sırrı ile BUbaşlarım. O'nun şöhretinin sırrı sâlih olmasıdır. O'nun sırrı Allah'ın O'nu başarılı kılmasıdır. (tercüme Prof. Dr. Ahmet Turan)

İkinci Sure: “İbni el-Veli'yi yüceltme”

Hissin duyduğu, şahsın görünmediği, rüyasında uyuyanın gördüğü şeyin en güzeli ile başlarım. O söyle söyleyerek seslenir: Buyur, buyur, ey Emîrû'n – Nahl! Ey Ali b. Ebu Tâlib! Ey her arzu edenin sevip dilediği! Ey ulûhiyeti ile ezeli olan! Ey bütün yaratılmışların aslı! Sen bizim gizli ilahımız, açıkça imamımızsın.

Ey gizlenen şeylerde açığa çıkan, açığa çıkan şeylerde gizlenen, içinde gizlendiği şeyle açığa çıkan, açığa çıkanla içinde gizlenen, zatıyla zâhîr olan, yüce olmakla yükselen, Muhammed'e ait olması ile gizlenen, nefesine, nefisinden nefesine çağırın sen ey Emîrû'n Nahl! Ey Ali! Senin nurun aydınlattı. Senin güneşin doğdu. Senin aydınlığın yayıldı. Senin yüceliğın büyüdü. Senin şanın yüceldi. Senin bizim ve bütün inanan kardeşlerimiz için alçalttığın kimselerin şerrinden beni emin kılan sebebiyle ve akdi bozan, kaldıran, değiştiren, kirleten, yere batıran, işe yaramaz hale getiren, atıntı durumuna düşüren şerrinden sana sığınırım. Şüphesiz sen her şeye kadirsin.

Veli b. Veli, Ebu'l Hüseyin Muhammet İbni Ali'nin sırrı ile. O bize açıkça gönderildi. Kim O'nun selam ile anarsa O'nun sırrı ile Allah ona yardım eder.

Üçüncü Sure: “Ebu Sa'id'i yüceltmek”

Ey mülkûn sahibi! Ey Emîrû'n- Nahl! Ey Ali! Ey çok bağışlayan! Ey ezeli! Ey tövbeleri kabul eden! Ey “bâb”ı sevk eden, senden istiyorum. Beş seçilmiş ile altı vahiy ile, yedi parlak yıldız ile sekiz kürsü taşıyıcısı ile dokuz Mahammedîler ile, on saf horozlarla, Bâb'ın on bir dönmesi ile, on iki imam ile, sendeki onların imanı ile senden istiyorum.

Ey bütün gayenin sahibi! Onların senin yanındaki hakları ile. Ey Emiru'n Nahl! Ey yüce devletin sahibi! Ey sen, bir olan! Senin ismin birdir ve sen birliğin başısın. Ey O'nun zâtının yedi keskin kılıcında zâhir olan! Kalplerimizi ve azalarımızı O'nun engin bilgisi üzerine sabit kıl, O'nun bu büyük unutulmuşluğundan bizleri korusun. O'nun semasının yıldızları arasında, O'nun nurunun gömleklerini bize giydir.

Yüzce Şeyhimiz! En yüce, en büyük! Gençliğinde Allah'tan korkan efendimizi anarız. Abu Saïd el – Meymun İbni Kâsım et- Teberâni Allah'ın bilgisini bilen, umumi yardıma mazhar olandır. O, gücü ile aldığı hakkından mahrum edildi. Ebu Dehîbe ve Ebu Dehîbe'nin âli onu izledi. Allah lânet etsin. Ebu Saïd eş- Şabb et- Takî el Hurr el-Meymun İbn Kâsım et- Teberrâni sırrı ile...O'nun sırrı Allah'ın O'na inayetidir.

Dördüncü Sure: “Kaynağı nereden geldiği, Nispeti”

Başarımı Allah ile güzel ettin, yolumu Allah için iyi bildin. İştme duygumu, dinleme özelliğimi, Şeyhim, efendim ve müridimden daha güzel yaptın. Allah “Ayn, mîm, sîn” bilgisi ile O'nu nimetlendirdiği gibi beni de nimetlendir. O (ayn, mîm, sîn), kendisine ibadet olunan önden ve alınının iki yanından dazlak olan Ali b. Ebu Tâlib'den başka ilah olmadığına şahadet ederim.

Övülmüş Seyyid Muhammed'den başka perde (hicap) yoktur. Ben bunu yüce zatın hakikat bilgisi ile kulluk köleliğinden boynumu azat eden, bolluğun, verimliliğin kaynağına beni çıkaran, kurtuluş yoluna beni sevk eden, itimadım, gayem, efendim ve şeyhimden dinledim.

Faziletli efendi, yüce bir dağ, amcam, şeyhim, efendim, başımın tacı, hakiki babam, Ahmet, bu büyük sırrı; şu şu senede şu şu ayda, şu günde O'ndan bana iletti. Ahmet İbrahim'den, İbrahim Kasım'dan, Kasım Ali'den, Ali Ahmet'ten, Ahmed Hıdır'dan, Hıdır Selmân'dan, Selmân Subuh'tan, Subuh Yusuf'tan, Yusuf Cebrâil'den Cebrâil Mualla'dan, Mualla Yâsîn'den, Yâsîn İsa'dan, İsa Muhammed'den, Muhammed Hüdâ Muhammed'den, Hüdâ Muhammed Rıza Ahmed'den, Rıza Ahmet Safendî'den, Safendî Belazuri Efendi'den, Belazûrî Esed Hasan er-Reşikî'den, Hasan er-Reşikî Muhammed'den, Muhammed Merhef Mısır'dan, Merhef Mısır Akdî Cebrail'den, Akdî Cebrail Abdullah el- Cualiy'den, Abdullah el Cualiy İsmâil el- Luffaf'dan, İsmâil el- Luffaf Cafer el- Verrek'ten, Cafer el- Verrak Ahmet et-Tarraz'dan, Ahmet et-Tarraz Ebu'l Hüseyin Muhammed İbni Ali el-Celî'den, Ebu'l Hüseyin Muhammed İbn Ali el- Celî es- Seyyid Ebu Abdullah el- Hüseyin İbni Hamdan el- Hasîbi'den, es- Seyyid Ebu Abdillâh el. Hüseyin İbn Hamdân el- Hasîbî İran diyarındaki zâhid, âbidlerden olan efendisi ve şeyhi Ebu Muhammed Abdillâh İbni Muhammed el Cennân el-Cumbulân'dan, Abdullah el- Cennân el-Cunbulân Muhammed el- Cündeb'den, Muhammed b. Cündeb es- Seyyid Ebî Şuayyip Muhammed b. Nusayr el- Abdî el- Berî en Numeyrî'den ki o son kişi Hasan el. Askerî'nin bâb'ıdır. Selâm O'na, itaat O'nadır.

Dini ve nesebi düzenleyen Muhammed b. Nusayr ile efendimiz Hasan el Askerî, dinin ve şânı yüce kardeşlerimizin sırrı ile sapıkların ve zalimlerin söylediği sözlerden yüce ve büyüktürler. Onların her yerde ve herkesten şanı yücedir. Onların ve onların hepsine Allah'ın inayetinin sırrı ile şahadet ederim ki, Hasan el Askerî evveldir, âhirdir, bâtıdır, zâhirdir. O, her şeye kâdirdir.

Beşinci Sure: “Gâlibiyet”

“Allah'ın yardımı ve fethi geldiği ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiğini gördüğü zaman, Rabbini överek tesbih et, O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri kabul edendir”. Şahadet ederim ki, Mevla'm Emiru'n Nahl Ali, zatının nurundan es- Seyyid Muhammed'i yarattı. İsmi, nefsi, arşını, kürsüsünü, sıfatını O isimlendirdi. Hakikatte birleşmediği halde ondan hiç ayrılmaz, bir şekilde birleşti. Ayrılıp uzaklaşması gerektiğinde O'ndan hiç ayrılmadı. Nuru ile O'nunla birleşti. Gerçeği müşahede ile O'ndan ayrıldı.

Muhammed Ali'den hissin ruhtan gelmesi, güneş ışınlarının güneşten geldiği, suyun gürültüsünün sudan geldiği, birleşik durumun ayrıldığı, şimşekten şimşeğin çıktığı, bakanın nazar değmesi, sükûnun harekete geçmesi gibi çıkmıştır. Eğer Ali b. Ebî Tâlib zahir olmayı dilerse, O'nun nurunun güvenliği O'nda gâib olur. Şahadet ederim ki Seyyid Muhammed O'nun nurunun nurundan Seyyid Selmân'ı yarattı. O'nu “bâb” kıldı. Kitabını O'na verdi. O, Salsal ve Salsabil'dir.

O, Câbir ve Cebrâil'dir. O, Hüda'dır ve yakındır. O, Âlemlerin Rabbi'nin hakikatıdır. Yine şahadet ederim ki, es- Seyyid Selmân beş şerefli yetimi yarattı. Onların birincisi en büyük yetimdir. Ay gezegenidir. Kokusu yayılan misktir. Siyah yakuttur. Yeşil zümrüttür. Bunlar; el Mikdât b. El Esved el- Kindî, Ebu Zerri'l Gifârî, Abdullah b. Revaâha el, Ensârî, Osman b. Maz'ûn en Necâşî ve Kanber

b. Kâdân ed Devsî'dir. Bunlar, celal ve tazim sahibi müminlerin emirini zikretmek için onun kuludurlar.

Bu âlemi, güneşin doğuşundan batışına, güneyinden kuzeyine, karasına, denizine, ovasına, göğü taşıyan dağına, yeryüzünü Cabalka'dan Cabarsa'ya, el Ahkaf rasathanelerine, Kaf dağına, deveran eden gök kubbenin kuşatmış olduğu her şeye varıncaya kadar, müminlerin toplandığı yer olan es-Seyyid Muhammed es- Samîrî'nin şehrine varıncaya kadar her şeyi onlar yarattı. Orada es- Seyyid Ebu Abdullah el- Hasîbî'nin görüşü üzerine ittifak ettiler. Bu konuda şüphe etmediler. Ortak da koşmadılar.

Ali. B. Ebî Tâlib'in sırrında açığa çıkmazlar. O'na ait olan hayâ perdesini yırtmazlar. O'nun huzuruna ancak bir "bâb" tan girebilirler. İnananları, emin kılınanları, huzur içinde bulananları, doğruları, düşmanlarına ve düşmanlarımıza karşı yardımcılar kıl. Ve yine inananları huzur içinde, onların fakirlere ihşanda bulunanları müminler cümlesinden kıl ve düşmanlarımıza ve düşmanlara karşı yardımcılar kıl.

Sağ eli ile fetheden, fethi fetheden kimsenin fethinin sırrı ile... Efendimiz Muhammed, Fâtır, Hasan, Hüseyin, gizli sırrı olan Muhsin, ağzı dualı insanların ve ariflerin sayısının sırrı ile...Selam onları ananların üzerine, Allah'ın rahmeti onların hepsinin üzerine olsun.

Altıncı Sure: "sücûd" (Secde etme)

Allah'ü Ekber, Allah'ü Ekber, Secde, ibadet olunan, alınının iki yanı dazlak Yüce Râb içindir. Ey Efendim, ey Muhammed, ey Fâtır, ey Kâhîr, ey büyüm mananın nuru ve yüce "hicâp", seninle yardım istiyorum. Bu dünya yurdunda beni koru, seni vekil tutuyorum. Beni ateşin azabından koru. Allah yerin ve göklerin nurudur. O, yücedir, büyüktür. O'na yöneliyor ve işaret ediyoruz. Üstün ve yüce bâb için O'na yöneldim. İsmi için secde ettim. "mana" için ibadet ve secde ettim. Fani yüzüm, diri, daim ve ebedi olan Ali'nin yüzü için ibadet ve secde ettim.

Ey büyük!

Ya Ali, ey büyük!

Ya Ali, ey büyük!

Ya Ali, ey büyük!

Ya bütün büyüklerden daha büyük!

Ya kuşluk vaktinin güneşini yaratan! Işık saçan ayı yaratan!

Ya Ali, üstünlük sana aittir.

Ya Ali birlik sana aittir.

Ya Ali mülk senindir.

Ya Ali büyüklük sana aittir.

Ya Ali, işaret sana aittir.

Ya Ali, itaat sana aittir.

Ya Ali, sen şefaata edersin.

Ya Ali, yaratma gücü sana aittir.

Ya Ali, sen her şeye kadersin.

Ya Ali, sen "Bakara Suresi"sin.

Eman senden ya Ali! Raza olduktan sonra azabından ve gazabından sana sığınırım. Mucize gösteren ve aciz bırakanla sana iman ettim.

Ey Emiru'n Nahl, acizlikten sen yücesin. Kalpten inanıyorum ki sen gizli ve görünensin. Dış görüşün bakımından sen imam, bâtinî olarak tanrısın.

Ey O, ey O!

Ey seni üstün kılma, anma ve bir olarak kabul etme hususlarında dilediğini üstün kılan!

Ey O, ey O! Ey senin büyüklüğünü itiraf etmeyen, inkâr eden, aşağılayan kimseleri zelil kılan!

Ey hâzır, ey var olan!

Ey ulaşılamayan gâib!

Ey Emîru'n Nahl, ey Ali, ey büyük!

Yedinci Sure: “Selam”

Secde ettim, selam verdim, sözümü yer ve göklerin yaratıcısına hanif ve Müslüman olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Kadim olan manadan selamın başlangıcı ismi azîm üzerinedir. İsmi azîm bâb'ı kerim'e selam verdi.

Selam bâb'ların üzerine olsun.

Selam eytam'ın (yetimlerin) üzerine olsun.

Selam nakîblerin üzerine olsun.

Selam Neciplerin üzerine olsun.

Selam seçilmişlerin üzerine olsun.

Selam kurtarıcıların üzerine olsun.

Selam imtihan edilenlerin üzerine olsun.

Selam imtihan edenlerin üzerine olsun.

Selam Mukarrebîn'in üzerine olsun.

Selam kerûbiyyîn üzerine olsun.

Selam ruhanilerin üzerine olsun.

Selam pak ve temiz olanların üzerine olsun.

Selam ibadet edenlerin üzerine olsun.

Selam dinleyenlerin üzerine olsun.

Selam ulaşanların üzerine olsun ki onlar mertebe ehli kimselerdir. Bütün safa âlemi onları kutsar.

Selam doğru yola tabi olan, hidayete ulaşan, cehaletin sonuçlarından sakınan, yücelerin yücesi olan melike itaat eden ve Muhammed'in yüz yirmi dört bin peygamberinin -ki onların ilki bâb, sonuncusu ulaşandır- efendisi olduğunu ikrar edenlerin üzerine olsun.

Selam sizlerin üzerine olsun ey Allah'ın Salih kulları! Allah sizleri ve bizleri naîm cennetinde gökteki yıldızların arasında bir araya getirsin.

Sekizinci Sure: “İşaret”

Bütün boyunların kedisi için eğildiği, en zor ve güç işlerin ona kolay geldiği ilah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kendisi Allah katında büyük bir makamın faziletli ve şerefli kıldığı “Ğadırhum” Bayramı gününde Hz. Muhammed Mustafa'dan niyet ve işaret belirmiştir. Ben sana işaret edenlerden bir kulum ey dinler emîri! Ey Ali! Tevhîd, takrîd, tanzih ve tevrîd ile büyüklük senin içindir.

Ey yüce olan, ey ezeli, ey ebedî, ey yaratıcı, ey hakîm! Hz. Muhammed'in haydın Allah yolunda harbe, haydın Allah yolunda cihada diye söyleyerek beyaz bineğine binmiş ve Mekke'nin kapısından çıkmış olduğu halde sana işaret için senden isterim.

Ey nurun nuru, ey büyük kayaları yarıp çatlatan!

Ey büyük okyanusları sevk ve idare eden, ey işleri evirip çeviren! Müminleri, bekçisi rıdvân olan yüksek cennetlerinde yerleştirmen için bu benim sana işaretimdir.

Bu cennetleri isteyen ey başarılı kul! Çok yüceden, turu'l eyman yönünden mübarek ağaçtan bir nidâ şöyle der:

Ey habibim, ey Muhammed! Her kim bana nisanın ortasındaki veya Ramazan ayının son beş gecesi veya kudas günü veya milad gecesi veya Ğadırhum Bayramı günü samimi kalp ve halis niyetle bu dua ile dua ederse, onu ümmetim yapar, cennetime sokar, ona rahmetimin kadehinden içirir ve onu üzülmeyecek kendileri için korku olmayacak olan müminlerle beraber kılarım.

Aleviyye'nin "ayın"ının, Muhammediyye'nin "mim"inin, Silsiliyye'nin "sin"inin sırrı "A M S" sırrı ile bu işaretimi verdim. Duamızın başlangıcı ile manamıza işaret ederiz ve rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla söyleriz. Duamızın sonunda bizi hidayete ulaştırana şükrederiz ve hakkı söyleriz. Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.

Dokuzuncu Sure: "El- Aynu'l Aleviyye" (Alevi "ayın")

Apaçık, zahiri, zati Aleviyye'nin, "ayın"ının, Haşimi, melekûfî, nurânî, kurası, Muhammediyye'nin "mim"inin, Nusayri, Merîrî, Bekrî, bâbî, Selmanî, Cebrailî, silsilenin "sin"inin sırrı "A M S" sırrı ile başlarım.

Onuncu Sure: "El- Akd" (Akit, sözleşme)

Şahadet ederim ki Allah haktır. O'nun sözü haktır. Örtüsüz gizli olan Ali b. Ebî Talib hakkı mübîndir. Şahadet ederim ki cehennem kâfirlerin varacağı yer, cennet müminlerin varacağı yerdur. Su arşın altından akar, arşın üstünde ise Rabbü'l Âlemin vardır. Arşın; taşıyıcıları O'na yakın olan sekiz mükerrerdir. Benim ve bütün müminlerin hazırlığı "A M S" akdinin sırrı ile benim gücüm ve kuvvetimdedir.

On birinci Sure: "Halkın dağ diye isimlendirdiği şahadet"

Allah, kendisinden başka tanrı olmadığına şahittir. Melekler ve ilim sahipleri adaletle şahittir ki O'ndan başka tanrı yoktur. O azizdir, hakîmdir. Allah katında din İslam'dır. Rabbimiz, senin indirdiğine inandık ve elçiye uyduk, bizi şahitlerle beraber yaz. A M S şahadetiyle bana şahadet et ey büyük hicâp!

Bana şahadet et ey kerîm olan bâb!

Bana şahadet et ey Mikdât el- Yemîn!

Bana şahadet et ey efendim Ebu Zer eş- Şimâl!

Bana şahadet et ey Abdullah!

Bana şahadet et ey Osman!

Bana şahadet et ey Kanber b. Kâdan!

Bana şahadet et ey Nakîb!

Bana şahadet et ey Necîb!

Bana şahadet et ey Seçilmiş!

Bana şahadet et ey kurtarıcı!

Bana şahadet et ey imtihan eden!

Ey yaklaşmış olan, ey büyük, ey büyük, ey ruhani, ey ziyadesiyle pak olan, ey ibadete koşan, ey dinleyen, ey ulaşan! Bana şahadette bulunan ey mertebeler ehli ve bütün sefa alemi! Şahadet ederim ki önden ve yandan saçları dökülmüş olan mâbud Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den başka ilah, seyyid Muhammed Mahmut'tan başka hicâb, Hz. Selman el Farisi'den başka bâb yoktur. Meleklerin en büyüğü beş eytamdır. Diğer beldelerde inançlarımızı ortaya koyan şeyhimiz ve efendimiz Hüseyin b. Hamdan el Hasibî'nin görüşünden başka görüş yoktur. Beşeriyette zuhur eden meri suretin külli gaye olduğuna, O'nun nurani zuhuruna şahadet ederim O'ndan başka ilah yoktur.

O, Ali b. Ebî Tâlib'tir.

O, ihata edilemez, kuşatılmaz, idare edilemez, görülemez.

Ben Nusayri dininden, Cundubî görüşünden, Cünbulanî tarikatından, Hasibî mezhebinden, Cillî inancından, Meymunî fikhından olduğuma şahadet ederim.

Şiddetli geri dönüşe parlayan saldırıya, perdenin kalkacağına, Ali b. Ebî Talib'in güneşin kaynağından zuhuruna, bütün nefisleri kabzedeceğine yakinen inanırım.

Şöyle ki altında aslan, elinde Zülfıkar, arkasında melekler, önünde Seyyid Selman, su iki ayağının arasından fişkırtıyor, Hz. Muhammed nida ediyor ve diyor ki:

Bu sizin efendiniz Almi b. Ebî Tâlib'tir.

O’nu tanıyınız. O’nu tesbih ediniz, tazim ediniz,

O’nu yüceltiniz.

Bu sizin yaratıcınızdır.

Rızkımızı verendir.

O’nu inkâr etmeyiniz.

Ey evlatlarım, O’na şahadet ediniz.

Bu benim dinim ve inancımdır ve itimadım O’nadır.

Ben O’nun için yaşar, O’nun uğruna ölürüm.

Ali b. Ebî Talib diridir, ölmez.

Kudret ve kuvvet O’nun elindedir.

Kulak göz, kalp, bütün bunların hepsi O’ndan sorumludurlar.

Bize onlara selam vermek gerekir.

On ikinci Sure: “İmâmiyye”

Ey parlayan ve aydınlatan yıldızlar, deveran halinde olan gökler! Bana şahitlik ediniz ki apaçık bir şekilde bilinen ve tanınan suret-i mer’iyye Ali b. Ebî Tâlib’dir. O, ezeldir, birdir, tektir, sameddir, parçalanamaz, bölünemez, taksim edilemez, sayılamaz. O, benim ve sizin ilahınızdır. Sizin ilahımız ve benim ilahımdır. Benim imamım ve sizin imamınızdır, imamların imamıdır. Karanlıkları aydınlatan, başının dazlaklığı zahir olan Ebu Tûrâb, Haydar’dır. Örtüsüz bir şekilde gizli olan, güneşin kaynağından zuhur eden, bütün nefisleri kabzedendir. O’nun ve heybetinin celalinin büyüklüğü, ilahî şimşeg’in ışığının yüceliği için boyunlar O’na eğilir, zor işlemler O’na kolay olur. O, gökyüzündeki gizli ilah, aynı zamanda da yeryüzünde imamdır. Bütün imamların imamıdır. Ali b. Ebî Tâlib’in sırrı kadim-ı zamandır. Hisab sırrı Seyyid Muhammet’tir. O’nun bâb’ı hidayet ve iman babı olan Seyyid Selman’dır. Onları rıza ve selam ile anmak bizim görevimizdir.

On üçüncü Sure: “Müsaferet” (Yolculuk)

Yerlerde ve göklerde olanların hepsi Allah’ı tesbih eder. O, Aziz ve Hakîm’dir. Biz Allah için olduk ve O’nu tesbih ederiz. Bütün mülk Allah içindir ve Allah’ı tesbih eder. Allah’ın ismiyle, O’nunla, Seyyid Ebi Abdullah’ın sırrıyla, şeyhin ve O’nun A M S denizinden içen seçilmiş çocuklarının sırrıyla ki onlar elli bir tane. Onlardan 17’si Iraklı, 17’si Şamlı, 17’si gizlidir.

Onlar Harran şehrinin kapısında durmuş hakla alıyor ve hakla veriyorlar. Kim onların dinine uyar ve onların ibadetleri ile ibadette bulunursa, Allah o kimseyi kendini tanımaya Muaffak kılar. Şeyhin ve seçilmiş evlatlarının sırrıyla Allah’ın laneti onun üzerine olur. Allah onların hepsini mutlu etsin.

On dördüncü Sure: “El- Beytü’l Mamur” (İmar edilmiş, bakımlı ev)

Andolsun Tûr’a, satır satır yazılmış kitaba, yayılmış ince deri üzerine, mamure ve yükseltilmiş tavana, kaynatılmış denize ve Tâlib’in, Akîl’in ve Cafer-i Tayyâr’ın sırrıyla ki onlar kardeşler. Ali b. Ebî Talib nurun nuru, cevherin cevheridir. Ali b. Ebî Talib, erkek ve kız kardeşlerden, baba ve annelerden münezzehdir. Tek ve ebedî olarak mevcuttur. Örtüsü olmayan gizlidir. Evin sırrı, evin tavanı, evin tabanı ve evin dört köşesidir. Ev Muhammed’dir. Evin tavanı Ebu Talib’dir. Evin tabanı Fâtıma Binti Esed’dir. Evin dört köşesi Muhammed, Fâtır, Hasan, Hüseyin’dir ki O evin ortasındaki kapalı ve gizli olan zaviyenin sırrıdır. Bu zaviye gizli sırrın güzelleştiricisidir. Alevî Hâşimî Şerif ev sahibinin sırrıdır ki O kılıçları kırıp, putları parçalamıştır. Ondandır rıza ve selam ile söz etmemiz gerekir.

On beşinci Sure: “El- Hicâbiyye”

Hicâbü’l- Azîm sırrına, Bâbü’l- Kerim sırrına, efendim Mikdat el- Yemîn’in sırrına, efendim Ebî Zer eş Şimâl’in sırrına, temiz ve kerîm iki melek olan Hasan ve Hüseyin’in sırrına, iki veli olan Nevfel b. Hârise ve Ebu Berze sırrına, temizlik ve temizlik âlemi sırrına, gökyüzündeki her bir yıldızın sırrına and olsun. Onlardan rıza ve selam ile söz etmemiz gerekir.

On Altıncı Sure: “En- Nakibiyye”

Ülkelerde gezip dolaşmışlardı. Ama bir kurtuluş buldular mı? Mina Vadisi’nde Akabe gecesinde 70 adamın içinden Muhammed’in seçtiği nakiblerin adlarını zikrederiz. Onların ilki Ebu’l Haysem Mâlik

b. Et- Teyhân el- İşhilî, Bera b. Marûr el- Ensârî, Münzir b. Levzân b. Kennâs es, Sâidi, Rafî b. Mâlik el- Aclânî, Esed b. Hüseyin elİşhilî, Abbas b. Ubade el- ensârî, Ubâde b. Sâmit en Nevfelî, Abdullah b. Amr b. Hizâm el- Ensârî, Sâlim b. Umeyr el hazrecî, Ubey b. Kâb, Rafî b. Varaka, Bilal b. Riyah eş Őenevî, Nakîblerin nakîbi, Neciblerin necibi seydimiz Muhammed b. Sinân ez Zâhir'dir. Onlardan rıza ve selam ile söz etmemiz (Turan, 1996: s. 5-18).

Ek 2. Misyon Okulları Hakkında Osmanlı Arşiv Kayıtları

Mersin Amerikan Protestan kız mektebi yöneticisi Amerikalı misyoner Dr. David Metheny'nin bazı Nusayri kız çocuklarını kaçırdığı ve kızların babası ve hükümet tarafından istenildiği halde verilmediği. Bu çocukların geri alınması ve bir daha böyle bir olaya meydan verilmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasına dair. Maarif Nazırı Zühdî Paşa'nın Sadare'te yazdığı yazı. 16 Kasım 1893

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
تذکرہ
۱۶۹

مردودہ
چار کتبہ لبر رکہ
امریقاہ رو قورمینی نام کہ نیک تحاریرہ کہ مرسیہ امریقاہ نائب پروتستانہ لاریقہ وہ کلبہ قضا سہ نہ فرسوسک عمری محمدی سائبر نہ
نصیری ابراہیم بہ محمود ک ستر باشدہ دیسہ ناچدہ داوہ اوج باشدہ زلفہ داوہ باشدہ صاحبہ نام قزقری بالاغفال بوئر نہ ناچدہ
اوج سہ اول امریقاہ اعزام ایلہ دیکر لری ائی سہ نہ پروتستانہ ایجو بید نہ مرقوم ابراہیم علی حکومتی واسطہ سبلہ قونسلوسلفہ مراجعت
ایچہ سہ نہ قزقری الہ مسہ اولد یعنی دشو حالہ نظر ا بواجی قزق وہ امریقاہ قاہرہ جمعی ائمہ معارف مدیرکتہ نہ باغضاف بلدی ایشیا وزیر
تبیغک تجویہ واسطہ ولایہ مشاہیر اہل تفرقتہ یازشدی
طرسوس ولازقہ اقا نصیر سہ نہ بالاغفال او نہ سہ بکرمی قدر قزقری زیر اوارہ لرنہ کے اناث عقبہ اللرنہ حکومتہ ہا سئلہ کیم در مکتبہ نہ
بشغ بر جواب بلہ اعفان لری یعنی و فقط فر بورہ لرنک صالیو لری رو قور مومی اہ شہرا اھنہ ر اونیوب موافقتہ تجدید حالہ با کیمک و باھنور
مور سائرہ ایلہ معالہ لازمہ شہدہ اجرائی معمم اولد یعنی بلدی لشد
اورہ ممالک شہانہ نہ ہونانہ ملل غیر مسلمہ قیما اجبارک وقیلہ بلا رخصتہ سار ائمہ اولد قزقری مقابلہ رخصتہ سیمہ ریلی بولنہ ہکلیلا
والادہ ہکلیلا ہ ہونانہ صعوبت و مشقلا نہ میدانہ کیمہ افعال تبعہ اصلاول و افعال ایلہ افکار تیہ سیم الملک اورہ مکتبہ اقلاری و باغضوض
امریقاہ قدر آشیر طاری سیاستہ و مطلقا نہ ہر حضرت و محاربری داعی اولد ہنہ امور مرہم و معلوم نہ ہوننہ اولد لعلہ بوکا اوائلہ ہر درس
و بر لاملک بکیرہ وقت تمامہ با اجرائی خصوصہ باغضافانہ رسمی ولایہ مشاہیر اہل قطعاً او امر لازمہ اعف سبلہ نیم سہ نہ ہا کیری از با بوجوسی
مطلوبہ رأی وارادہ مراعاتہ حساب صدارتہ شہادی ہوننہ اولیایہ اور و فر ماہ ہنہ سہ لہ الامر کہ
اصحاف ناظری
۱۶۹

Bismillah

Nezaret-i Ma'arif-i 'Umûmiyye

Mektûbi Kalemi Numro 169

Ma`rûz-ı çaker-i keminelereidir ki

Amerikalı Doktor Meteni nam kimesnenin taht-ı idaresindeki Mersin Amerikan Inas Protestan Mektebine Lazkiye'de Külebe Kazasından Tarsus'un 'Ömerli Mahallesi sâkinlerinden Nusayri Ibrahim bin Mahmûd'un sekiz yaşında dilsiz Nacide ve on üç aşında Zühre ve on yaşında Safiye nam kızlarını bi'l-iğfâl bunlardan Nacide'yi üç sene evvel Amerika'ya i'zam ile diğerlerini altı seneden berü nezdinde alıkoyduğundan merkûm İbrahim mahalli hükümeti vasıtasıyla konsolosluğa mürâca'at itmiş ise de kızlarını alamamış olduğu ve şu hale nazaran bu iki kızın da Amerika'ya kaçırılacağı Adana Ma'arif Müdirliğinden bâ-telgraf bildirilmesi üzerine keyfiyetin tahkik ve iş'arı vilayet-i müşarünileyhaya telgrafta yazılmışıdi 31 Teşrin-i Evvel sene 309 (12 Kasım 1893) tarihiyle cevâben alınan telgrafnâmede Mersin'deki Amerikan misyonerlerinin Tarsus ve Lazkiye ahâli-Nusayriyyesinden bi'l-iğfâl on beş yigirmi kadar kızları zir-i idarelerindeki inâs mektebine alarak hükümetden istenildikçe virmedikden başka bir cevap bile i'ta olunmadığı ve fakat mezbûrelerin salıvirilmesi doktor-ı mûmâileyhe şediden ihtar olunub muvafakat itmediği halde ya mahkeme ve yahüd suver-i sa'ire ile mu'âmele-i lazime-i şedide icrası musammem olduğu bildirilmiştir nezd-i hakayık-vefd-i cenab-ı sadaretpenahilerinde 'arz ve beyândan müstağni olduğu üzere memâlik-i şahanede bulunan milel-i gayr-i müslime vesiyemma ecnebilerin vaktiyle bila-ruhsat küşad itmiş oldukları mekâtibin ruhsatnâme-i resmîye rabtı yolunda çekilen ve el-an çekilmekte bulunan su`übet ve müşkilat meydanda iken etfal-i teba'ayı izlal ve iğfâl ile efkarını tesmim eylemek üzere mekteplerine almaları ve ba-husûs Amerika'ya kadar aşırılmaları siyâseten ve mülken ne derece mazarrât ve mehaziri da'i olacağı umûr-ı mühimme ve malûmeden bulunmuş olmağla buna ve emsâline bir ders-i ibret ve `adem-i tecavüzata bir sedd-i memnû'iyet olmak üzere mezbûrelerin merkûmun yed-i zabtından istihlaslarıyla velilerine teslimi ve ba'dema bu gibi haltın vuku'una meydân virilmemek için dikkat-i mütemâdiye icrası husûsunun ba-telgrafname-i sami vilayet-i müşarünileyhaya kat'iyen evâmir-i lazime i'tasıyla neticesinin nezâret-i çakeriye izbâr buyurulması menû-i re'y ve irade-i meham`ade-i cenab-ı sadaretpenahileri bulunmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir

fi 7 Cemaziyel-Evvel sene 311 ve fi 4 Teşrin-i Sani sene 309 Mdarif Nazırı Bendehu Zühdi (Bilgili vd.2010)2

Ek 3. Baas Parti Tüzüğü Ve Genel Prensipler

Madde 1. Arap BAAS Partisi, dünya şümül bir Arap partisidir. Bütün Arap memleketlerinde kolları vardır. Arap davasının yüksek menfaatleriyle ilgili hususlar hariç bölgesel siyasetle işğal etmez.

Madde 2. Parti Genel Merkezi, şimdilik Şam'dadır. Milli menfaatler icap ettirdiği takdirde herhangi bir Arap memleketi şehrine nakledilebilir.

Madde 3. Arap BAAS Partisi milli bir partidir. Milliyetçiliğin, yaşayan ve ebedi bir gerçek olduğuna inanır. Ferdi samimi bir şekilde milletine bağlayan milletçe uyanık bulunma hissini kutsallığına inanır. Bu hissini bünyesinde, yaratıcı kudret gücü vardır. Feragat ister, selahiyetlerin uygulanmasını talep eder ve müşahhas ve aktif bir şekilde ferdi şahsiyeti yönetir. Partinin atıfta bulunduğu milli fikir, Arap milletinin hürriyetlerine kavuşması ve birleşme arzusudur. Eski Arap şahsiyetini gerçekleştirmesi için fırsat verilmesini, insanlığın ilerleme ve huzura doğru yürüyüşünü temin yolunda bütün milletlerle, her sahada işbirliği yapılımasını ister.

Madde 4. Arap BAAS Partisi, sosyalist bir partidir. Sosyalizmin, bizzat Arap milliyetçiliğinin derinliklerinden neş'et eden bir mecburiyet olduğuna inanır. Aslında sosyalizm; Arap milletinin imkânlarını gerçekleştirmede, milletin maddi ve manevi olarak devamlı bir şekilde kalkınmasını sağlayacak olan dehasının gelişmesinde yardımcı olan ideal toplumsal düzeni teşkil eder. Üyeleri arasında itimada dayanan bir kardeşliğin kurulmasını mümkün kılar.

Madde 5. Arap BAAS Partisi, tutulan bir partidir. Hükümranlığın, yegane iktidar kaynağı sayılan milletin malı olduğuna inanır. Devletin kıymetinin, kitlelerin isteklerinin neticesi olduğuna ve bu kıymet hükmünün, kitlelerin tercihlerini serbestçe yapabildikleri derecede kutsal sayıldığına inanır. Bunun içindir ki parti, görevini yerine getirirken, kendileriyle münasebet tesisine çalıştığı kimselere güven duyar. Bu kimselerin, maddi; manevi, dini ve fiziki seviyelerini; insanların şahsiyetlerinin şuuruna varabilmeleri ve haklarını özel hayatlarında ve toplum içinde kullanabilmelerini temin maksadıyla yükseltmeye çalışır.

Madde 6. Arap BAAS Partisi ihtilalcidir. Arap milliyetçiliğinin yeniden doğuşunun gerçekleşmesi veya sosyalizmin yerleşmesiyle ilgili hedeflerine, mücadele ve ihtilal yolu hariç, hiç bir şekilde ulaşamayacağına inanır. Evrimin ağır bir şekilde oluşumuna inanmak, kısmi ve sathi bir devrimle iktifa etmek, bu gayeleri tehdit veya yitirme ya da başarısızlığına sebep olmak demektir.

Bu sebeple parti aşağıdaki hususların lehinde karar vermiştir:

- 1) Arap vatanını sonunda tamamen kurtarmak için yabancı müstemlekeciliği ile mücadele,
- 2) Bütün Arapları tek bir müstakil devlet içinde bir araya getirmek maksadıyla çaba sarf etme,
- 3) Mevcut bozuk düzenin devrilmesi; buna entelektüel, iktisadi, toplumsal ve siyasi hayatın bütün sektörleri dâhildir.

Madde 7. Arapların anavatanı; dünyanın Araplarla meskûn bulunduğu ve Toros'lardan başlayıp, Poştiko dağları, Basra Körfezi, Arap Okyanusu, Habeşistan dağları, Sahra, Atlantik Okyanusu ve Akdeniz bölgesini içine alan kısmıdır.

Madde 8. Devletin olduğu kadar vatandaşların da resmi dili Arapçadır. Öğretim ve yazışmalarda yalnız Arapça kabul edilir.

Madde 9. Arap Devletinin amblemi, Arap milletini kurtarmak ve birleştirmek maksadıyla 1916'da başlatılan Arap ihtilalidir.

Madde 10. Arap; konuştuğu dil Arapça olan, Arap toprakları üzerinde yaşamış olan veya Arap hayatına intibaktan sonra Arap milletinden olduğuna inanan kimseye denir.

Madde 11. Arap anavatanından olmamak veya çıkarılmak; Arap aleyhtarı bir dernek veya gruba bağlı olmak veya bu grup veya dernek için savaşmak; anavatanda müstemlekeciliğe giden faaliyetlere yardımcı olmakla mümkündür.

Madde 12. Arap kadını, vatandaşlığın bütün haklarından istifade eder. Parti bu haklarını kullanabilmesi için kadının seviyesinin yükseltilmesine gayret eder.

Madde 13. Parti, bütün vatandaşlara, maişet temini ve tahsil konusunda eşit fırsat tanımağa çalışarak, insan hayatının çeşitli durumlarında herkesin gerçek kabiliyetlerini gösterebilmesi ve bunları azami derecede geliştirebilmesinde eşitliği temin eder.

Madde 14. Arap Devletinin idaresi, Anayasa'ya dayalı parlamenter rejimdir. İcra kuvveti, doğrudan doğruya halk tarafından seçilen meclise karşı sorumludur.

Madde 15. Milli bağ, Arap devletinde mevcudiyetinden bahsedilebilecek yegane bağıdır. Bütün vatandaşları tek bir milletin potasında eritmek suretiyle aralarında ahenk sağlar; her türlü din, aşiret, cemaat, ırk ve bölge hizipleşmelerine karşı durur.

Madde 16. Arap Devletinin idari sistemi ademi merkeziyete istinat eder.

Madde 17. Parti, halkın duyularını cihanşümül ve iktidarını, fertlerin hayatında canlılığını muhafaza eden bir gerçek şekline sokmağa çalışır. Devlete, bütün Arap vatandaşlarını kanun önünde kati surette eşit gören bir Anayasa; vatandaşlarına düşüncelerini tam bir serbesti içinde ifade hakkı ve temsilcilerini seçme imkanı vermeyi taahhüt ederek, onlara kanun çerçevesinde hür bir hayat sağlar.

Madde 18. Bütün Arap Devleti için tek bir Anayasa vücuda getirilecektir. Bu Anayasa, zamanın ruhuna uygun olmakla kalmayacak, aynı zamanda Arap milletinin geçmişteki tecrübelerinden de istifade edecektir.

Madde 19. Adli kuvvet tarafsızdır. Diğer kuvvetlerin müdahalesinden masundur. Eksiksiz bir dokunulmazlığı vardır. Tam dokunulmazlığa sahiptir.

Madde 20. Vatandaşlık hakkı, Arap topraklarında yaşayan, kendisini Arap anavatanına adanmış ve müfrit derneklerle ilgisi olmayan her vatandaşa tanınır.

Madde 21. Arap anavatanında askerlik hizmeti mecburidir.

Madde 22. Arap devletinin dış politikası, Arap milliyetçiliğinin menfaatleri ve Arapların "ebedi misyonuna" uygun olarak yürütülür. Ebedi misyon, diğer devletlerle hür, ahenkli ve güvenilir bir dünya tesisine çalışmak, devamlı olarak ilerlemek demektir.

Madde 23. Araplar, bütün güçleriyle, müstemlekecilik ve yabancı işgalinin temelini tahrip ve memleketlerinde, yabancıların her türlü siyasi ve iktisadi nüfuzunu ortadan kaldırmaya çalışır.

Madde 24. Yegane kuvvet kaynağı Araplar olduğuna göre Arapların hükümlerlik haklarını hiçe sayan hükümetlerle yapılmış olan anlaşma, pakt ve imzalanmış vesikalar hükümsüz sayılır.

Madde 25. Arap dış politikası, Arapların hürriyet içinde yaşama azimlerinin, diğer bütün milletlerin aynı hürriyete kavuşmalarını görme yolundaki samimi arzularının gerçek manzarasını ortaya koymağa çalışır.

Madde 26. Arap BAAS Partisi, sosyalist bir partidir. Anavatanın iktisadi zenginliğinin milletine ait olduğuna inanır.

Madde 27. Arapların anavatanındaki hali hazır gelir dağılımı adilane değildir. Bunun tekrar incelenmesi ve adilane dağılımının sağlanması elzem olacaktır.

Madde 28. Bütün vatandaşların eşit olduğu fikri, beşeri değerler üzerine kurulmuştur. Bunun içindir ki parti, başkalarının emeğinin istismarını yasak eder.

Madde 29. Kamu hizmetleri, büyük milli kaynaklar, ağır sanayi ve ulaştırma vasıtaları milletin malıdır. Devlet, bunların idaresini doğrudan doğruya yönetir ve özel şirketler ile yabancılara ait imtiyazları lağveder.

Madde 30. Tarımsal topraklara sahip olmak, mal sahibinin, kendi topraklarını başkalarının emeğini istismara meydan vermeyecek oranda işleyebilmesi şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu devletin kontrolü altında ve geniş iktisadi planlamalar uyarınca sağlanır.

Madde 31. Küçük çapta sınai mülkiyet, genel olarak devletin vatandaşlarının hayat standartlarına göre ayarlanıp sınırlandırılır.

Madde 32. İşçiler, fabrikalarının yönetimine katılırlar. Devletin tespit ettiği ücretlerine ilaveten, kârdan, keza devletin tespit ettiği bir meblağı hisse olarak alırlar.

Madde 33. Gayrimenkule sahip olmak, bütün vatandaşlara, bu mülkü başkalarının zararına kullanmadıkları müddetçe ve devletin bütün vatandaşlara asgari derecede gayri menkul temin etmesi şartıyla mümkündür.

Madde 34. Mülk ve miras, iki tabii haktır. Milli menfaat hudutları çerçevesinde himaye görür.

Madde 35. Vatandaşlar arasında tefecilik yasaktır. Devlete ait bir banka, para basmak için kurulur. Bunu milli gelir destekler. Bu banka, milletin hayati öneme haiz tarımsal ve sınai planlarını mali bakımdan destekler.

Madde 36. Devlet, müstahsilin müstehliki istismar etmesini önlemek maksadıyla, iç ve dış ticareti bizzat kontrolüne alır. Milli istihsalı, yabancı emtianın rekabetine karşı masun kıldığı gibi ithalat ve ihracat arasındaki dengeyi de temin ederek, her ikisini de himaye eder.

Madde 37. İktisadi alandaki en modern fikirlerden mülhem genel planlama; Arap anavatanının sanayileşmesi, milli istihsalın artması, yeni imkanların yaratılması ve her bölgenin sınai iktisadiyatının gücüne ve ihtiva ettiği ham maddelere göre düzenlenmesini mümkün kılacak şekilde ayarlanır.

Madde 38. Aile, zürriyet, evlilik.

1) Aile, cemiyeti meydana getiren temel hücredir. Ona yardım; gelişmesini sağlamak ve himaye etmek devletin görevidir.

2) Zürriyet, birinci derecede ailenin, daha sonra devletin görevidir. Her ikisi de toplumdaki fertlerin çoğalmasını sağlamak ve onların eğitim ile sıhhatlerine ihtimam göstermekle görevlidirler.

3) Evlenme, milli görevdir. Devlet, evliliği teşvik etmek, kolaylaştırmak ve kontrolle sorumludur.

Madde 39. Halkın sıhhati. Devlet, koruyucu tıp, hastane ve dispanserler gibi bütün vatandaşların ihtiyacını karşılayacak müesseseleri bizzat kurar ve onlara, parasız sıhhi tedavi imkanları sağlar.

Madde 40.

1) Muktedir olan herkes çalışmak mecburiyetindedir. İster el, ister kafa işi olsun, her vatandaşa iş bulmak devletin görevidir.

2) İşverene; işçilerine, şerefli ve asgari hayat standardını temine mecburdur.

3) Devlet, çalışmayan herkese bakmakla görevlidir.

4) İşçinin günlük çalışma saatlerini, hafta sonu veya tatilde ödenecek ücreti, haklarının korunmasını, yaşlılık için sosyal sigortayı, kısmen veya tamamen iş yapamaz hale geldiğinde verilecek tazminatı, ancak çıkarılacak kanunlar tayin eder.

5) Hür işçi ve köylü birliklerinin kurulması ve teşviki; işçi haklarının savunulmasında, hayat standartlarının yükseltilmesinde, kabiliyetlerinin geliştirilmesinde, onlara bahşedilen imkanların artırılmasında, aralarında bir birlik ruhu yaratılmasında, kendilerinin müşterek işçi encümenlerinde temsil olunmalarında müessir bir vasıta teşkil edilebilmesi maksadıyla sağlanır.

6) İçinde devletin, köylü ve işçi birliklerinin temsil edildiği "müşterek işçi encümenleri" kurulur. Bu encümenlerin, birliklerde fabrika müdürleri ve devlet temsilcileri arasında çıkacak anlaşmazlıklar hakkında karara varmak selahiyeti vardır.

Madde 41. Kültür ve toplum.

1) Parti; bütün Arap anavatanı için Arap, liberal, ilerici, şümüllü, derin ve hümanist nitelikte milli bir genel kültür geliştirmeye çalışır. Bu kültürü, çeşitli halk tabakaları arasında yaymağa çalışır.

2) Devlet, yüksek Arap menfaatleri hudutları içinde kalmak şartıyla; konuşma, yayım, toplanma, basın ve protesto hürriyetlerinin korunmasından sorumludur. Bu hürriyetleri gerçekleştirecek olan şerait ve vasıtaları kolaylaştırmak devletin görevidir.

3) Zihni faaliyet, işlerin en kutsal olanlarından biridir. İlim adamları ve entelektüelleri himaye ve teşvik devletin sorumluluğundadır.

4) Arap milli düşüncesinin hudutları içinde kalmak şartıyla, kulüp, dernek, parti gençlik grupları ve turist teşekkülleri kurulması için gerekli bütün hürriyetler tanınır. Keza, genel olarak milli kültürü yaymak ve halkın eğlenmesini temin maksadıyla sinema, radyo, televizyon ve diğer bütün modern medeniyet vasıtalarından istifade hürriyeti verilir.

Madde 42. Sınıfların birbirinden ayrılması ve aralarında fark gözetilmesi yasaklanmıştır. Sınıfların birbirinden ayrılması, hatalı bir toplum düzeninin neticesidir. Parti; işçiler ve toplumun mazlum sınıfları arasındaki mücadelesine devam ederek, böyle bir ayırım ve farkın son bulunmasını temin eder. Böylece vatandaşlar, insan haysiyetlerinin bütününe kazanmış olur ve içine, bir vatandaşı diğerinden zihni kabiliyet ve el işi mahareti dışında hiçbir şeyin ayırmayacağı adil bir toplumsal düzende yaşayabilirler.

Madde 43. Bedevilik, ilkel bir toplumsal devlet şeklidir. Milli hasılayı azaltır ve milletin önemli bir kısmını felce uğratarak, gelişme ve ilerlemesine mani bir unsur haline getirir. Parti, bedevilere parasız arazi vermek suretiyle onların yer değiştirmemelerini sağlamağa, geleneklerinin ortadan kaldırılmasına ve onlara devlet kanunlarının uygulanmasına gayret eder. (Atay :2000).

Ek 4. Partinin Öğretim Ve Eğitim Politikası

Partinin eğitim politikası, milletin birliği ve misyonunun ebedi olduğuna inanan yeni bir Arap neslinin yaratılmasını hedef güder. İlmî mantığa istinat eden politika, gerici cereyanlar ve batıl itikatların yaratacakları engellerden masun kılınmıştır. Topyekün Arap ihtilali ve beşeriyetin ilerleme davasının gerçekleştirilmesi için bu politika; iyimserlik mücadele ve dayanışma ruhu ile dolu olacaktır. Parti, aşağıdaki hususlar üzerinde kararlıdır:

Madde 44. Hayatın bütün iktisadi, kültürel, siyasi, mimari ve artistik cepheleri Arapların milli hasletlerinin karakterini taşır. Parti, Arap milleti ile şanlı tarihi arasındaki münasebeti bir defa daha ortaya koyar ve bu tarihi, daha da şanlı ve örnek teşkil edecek bir istikbale doğru iter.

Madde 45. Öğretim, devletin en müstesna görevlerinden birini teşkil eder. Bunun içindir ki bütün özel ve yabancı eğitim müesseseleri kaldırılacaktır.

Madde 46. Eğitim, her derecede ve bütün vatandaşlar için parasızdır. İlk ve orta öğretim mecburi olacaktır.

Madde 47. Eğitimin parasız olacağı en modern araçlara sahip sanat okulları kurulacaktır.

Madde 48. Öğretmenlik mesleği ve eğitimle ilgili her şey Arap vatandaşları tarafından uygulanacaktır.

Bu kaideye istisna, sadece yükseköğretimde olabilecektir. (Atay,2000)

ÖZGEÇMİŞ

Zühal TAŞPINAR Adana/Seyhan ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana da tamamladı. 2005 yılında İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimi görmeye başladı. 2014 yılında mezun oldu. 2015 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi bölümünde yüksek lisans eğitimi almaya başladı. Taşpınar, Ortadoğuda Nusayri İdeolojisi (Suriye Örneği) adlı çalışmasıyla halen Gaziantep Üniversitesinde eğitimine devam etmektedir.

VITAE

Zühal TAŞPINAR was born in the Seyhan District of Adana. She completed her primary and high school education in Adana. In 2009, she began Bachelor's degree in Political Science and Public Administration in the Department of Faculty Of Economics and Administrative Sciences. She graduated in 2009. She began her master's degree program in Security Strategies and Administration in the Department of Institute Of Social Sciences at Gaziantep University. Taşpınar is still keep pursuing her studies which is entitled Nusayries' Ideology in the Middle East (Syrian Case).